

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ—ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ—ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΞΕΡΡΙΖΩΜΑ ΚΑΙ Η ΑΝΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ (Joseph Folliet)	81
«ΜΑΥΡΟ ΧΙΟΥΜΟΡ» (ποίημα Ν. Τυπάλδου)	92
ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ ('Αρ. Α. 'Ασπιώτη)	93
Η ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (L. Duhl) ..	99
Ο ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (Β. Γ. Βασιλειάδη)	102
Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΩΨΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΓΡΩΝ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (ΜΑΡΤΙΝ ΛΟΥΘΕΡ ΚΙΓΚ) (Παύλου Ναθαναήλ)	104
Η ΑΓΩΓΗ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ (Giuseppe Prezzolini)	108
Ο ΙΩΒ ΚΑΙ Η ΩΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Π. Α. Σινοπούλου)	112
«ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ» ('Ιω. Μενούνου)	115
ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ: Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΜΟΥ	118
ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ: ΤΟ ΚΟΡΑΚΙ (Ν. 'Αρβανίτη) ..	119
ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ (Κ. Χαραλαμπίδη)	121
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ	123

«ΑΚΤΙΝΕΣ» ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ 29ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 1966

ΑΡΙΘ. 268

ΔΡΑΧ. 7

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

A. ISABERT

Α'

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τιμή δραχ. 25

Β'

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΠΟ ΕΝΟΣ ΕΩΣ ΕΞΗ ΕΤΩΝ

Τιμή δραχ. 25

Γ'

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Τιμή δραχ. 30

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Μ. Β. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

(Έκδοσις Larousse)

Πωλούνται εις όλα τα ειβλιοπωλεία.

Παραγγελίαι: Γραφεία Περιοδικού «Δικτίνες», 'Ακαδημίας 45, τηλ. 624-233.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 29ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 1966

ΑΡΙΘ. 269

ΤΟ ΞΕΡΡΙΖΩΜΑ

Κ Α Ι

Η ΑΝΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Είναι, λοιπόν, ακριβώς οι νέες αυτές αιτίες ή προϋποθέσεις που πρέπει να ανακαλύψουμε για την αποδιοργάνωση της προσωπικότητας.

Μιά από τις πιο πρόσφατες, πιο χαρακτηριστικές, είναι το φαινόμενο των «μαζών», που σχετίζεται με τον άστικό πολιτισμό και έντείνεται από τα νέα μέσα συγκοινωνίας, φαινόμενο, για το οποίο έχει γίνει πολύς λόγος, μ' ένα τρόπον όμως συγκεχυμένο.

Επειδή συνέθη να είμαι από τους πρώτους, που καθιέρωσα σε μια όμιλία μου στην *Semaine Sociale de Paris*, το 1947, την έννοια των μαζών, και έπροσπάθησα να της δώσω τον επιστημονικό χαρακτηρισμό της, θα μου επιτραπεί να εκδηλώσω κάποια δυσφορία για την κατάχρησι της έννοιας αυτής από μερικούς «μαθητευομένους μάγους» της *Action psychologique*. Αυτό που απομένει πάντως, είναι ότι οι μάζες ύφιστανται και δεν μπορεί κανείς να υποτιμήση την κοινωνική και ψυχολογική συνάμα σημασία τους. Είναι γεγονός, ότι τείνουν να υποκινήσουν μαζικούς «κονφορμισμούς», στο μέτρο, όπου «άτομοποιημένα» άτομα θυθίζονται μέσα σε τεράστιες «ατομικές» ομάδες, ενάντια στις οποίες ή ικανότης των αντίστασεως είναι τόσο περισσότερο αδύνατη, γιατί δεν μπορεί να προστρέξη στη

βοήθεια πραγματικών «κοινοτήτων» και διότι, με τη συσσώρευσι και τον διαγκωνισμό μέσα στα άστικά κέντρα, τα φαινόμενα των μαζών τείνουν να καταστούν φαινόμενα «πλήθους», με κάθε τι το άγελαίο και «άνανθρώπινο», που περιλαμβάνει αυτός ο όρος. Διότι, στις μάζες, και ακόμη περισσότερο στο «πλήθος», ή ξμφυτη τάσι του ανθρώπου για μίμησι βασιλεύει ανεξέλεγκτη ή τάσις προς μίμησι, που όσο μεγαλύτερη είναι ή φυσική προσέγγισι των ατόμων, τόσο λιγώτερο έλέγχεται από την κρίσι της λογικής. Καί, από τη στιγμή αυτή, ή τυραννία των διαφόρων κονφορμισμών και των διαφόρων συμμών μās φαίνεται σαν κάτι κανονικό, χωρίς να χρειάζεται να επέμβουν οι «μηχανικοί των ψυχών», πολύ περισσότερο όταν πραγματικά έπεμβαίνουν...

ΞΕΡΡΙΖΩΜΑ ΚΑΙ ΓΚΡΕΜΙΣΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΧΩΡΙΣΤΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ

Πραγματικά, ο μαζικός άνθρωπος, παθητικός αντίρτης, του οποίου την κρυφή ψυχολογία έξερεύνησε πρωτοποριακά ο *José Ortega y Gasset*, ύφισταται τους αντίκτύπους του ξερριζώματος και της κατεδαφίσεως, που καθιστούν τις σύγχρονες κοινωνίες όμοιες με την κινούμενη άμμο των ποταμών,

άσταθείς και κυμαινόμενες, σε διαρκή μετατόπισι. Το ξεριζώμα αυτό, για το οποίο η Simone Weill έγραψε σελίδες βαθυστόχαστες και συνάμα άμφισθητήσιμες, είναι γεωγραφικό, και ταυτόχρονα ψυχολογικό. "Όποιος θέλει να καταμετρήση την έκτασι και τὸ θάθος του, δὲν έχει παρά να ανατρέξει στη μελέτη πού έκαμε ὁ άββας Quidist στο έργο του «Ο άνθρωπος και ἡ πόλις», πού άφορᾶ τὸν πληθυσμὸ μιᾶς προλεταριακῆς συνοικίας τῆς Ρουέννης. Θα ἴδῃ κανεὶς ἐκεῖ, ὅτι οἱ προλετάριοι τῆς ζώνης αὐτῆς οὔτε πατρίδα ἰδιαίτερη ἔχουν, οὔτε περιουσία, οὔτε πατρογονική παράδοσι... Οἱ άνθρωποι ὅμως αὐτοὶ δὲν εἶναι οἱ μόνοι ξεριζωμένοι' λόγω τῆς εύκολίας μετατοπίσεως, τὸ ξεριζώμα εἰσχωρεῖ σὲ ὅλα τὰ κοινωνικά περιβάλλοντα. Αὐτὴ ἡ Μαρία Μπάσκιρστεφ, πού ἀποκαλοῦσε ὁ Barrès «Μαντόνα τῶν sleeping-cars», δὲν εἶχε προλεταριακή καταγωγή. Ἡ «κοινωνική κατεδάφισις», γιὰ νὰ ἐπαναλάβωμε τὴν ἔκφρασι τοῦ Jules Monnerot, προσθέτει τίς συνέπειές τῆς σ' ἐκείνες τοῦ ξεριζώματος. Οἱ παλαιές κατηγορίες τάξεων και ἐπαγγελμάτων χάνουν ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν σπουδαιότητά των' τὰ άτομα περνοῦν εύκολώτερα ἀπὸ τὴ μία τάξι στὴν ἄλλη, μέσα ἀπὸ ὄρια ὀλοένα πιὸ ἀκαθόριστα' ἡ κοινωνικὴ «κινητικότητα» φέρνει ἀδιάκοπα πρὸς τὰ ἄνω στοιχεῖα πού ἔρχονται ἀπὸ κάτω, ἐνῶ ἄλλα στοιχεῖα πού ἦταν πρὸ ὀλίγου ὑψηλά, πέφτουν σὲ μιὰ προλεταριακὴ ἢ σχεδὸν προλεταριακὴ κατάστασι.

Ἡμπορεῖ θέβαια νὰ θεωρήση κανεὶς αὐτὴ τὴν ἐξέλιξι σάν μιὰ πρόοδο, και νὰ χαίρη π.χ. γιὰ τὴν κάποια ἀπόκλισι τοῦ ταξικοῦ διαχωρισμοῦ, αὐτὴ ὅμως ἢ πρόοδος δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀπόλυτο, ὅπως ἀκριβῶς ἡ πρόοδος τῶν συγκοινωνιῶν πού καθιστᾶ τὸ ξεριζώμα εύκολώτερο.

Τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, γιὰ νὰ «αὐξηθῆ», ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ρίζες και πλαίσια πού νὰ τοῦ χαρίζουν προστασία και ἀσφάλεια, πού νὰ τὸ βοηθοῦν, μὲ τοὺς ἔξωθεν κανόνες πειθαρχήσεως, νὰ πει-

θαρχῆ τὸν ἴδιο ἑαυτό του' πού νὰ τὸ «τοποθετοῦν», τέλος, μέσα στὸν γεωγραφικὸ χῶρο και στὸν χρόνο τῆς ἱστορίας, ὅπως ἐπίσης και στὸν νόμο τῆς κοινωνίας και τῆς πολιτιστικῆς καλλιέργειας "Όταν λείπουν οἱ ρίζες αὐτές και τὰ πλαίσια, διαρκῶς κυμαίνεται.

Μήπως, τοῦλάχιστον, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἔβρουν ἀντισταθμίσματα και πλεονεκτήματα, στοὺς ὀλοένα πληθυσνομένους ὀργανισμοὺς, στοὺς ὁποίους συμβαίνει νὰ ἀνήκη μὲ τὸ διαρκῶς πολυσύνθετο τῆς κοινωνίας πού καθημερινῶς μεγαλώνει;...

Ἡ δυνατότης αὐτὴ φαίνεται πολὺ θεωρητικὴ, διότι πολλές ἀπὸ τίς ἐνώσεις αὐτές ἀποτελοῦν ἀπλῶς ὀμάδες συμφερόντων, ἀκόμη και αὐτὰ τὰ ἐπαγγελματικά συνδικάτα πού ἐκπροσωποῦν ταξικὲς κοινότητες σὲ ὀλιγώτερο βαθμὸ ἀπ' ὅ,τι ἦταν τὴν ἐποχὴ τῆς ἀφετηρίας των, ἐνῶ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ ἀποτελοῦν συνεταιριστικὲς ἐνώσεις μὲ πολὺ περιωρισμένες εὐθύνες.

Ἡ ἄτομικισμὸς, ἐξ ἄλλου, ἀποδιοργανώνει και διαλύει πολλές οἰκογενειακὲς κοινότητες, οἱ ὁποῖες περιορίζονται, πολὺ συχνά, σὸ συζυγικὸ κῦτταρο. Οἱ τοπικὲς και ἔθνικες κοινότητες, γίνονται ὄλο και πιὸ πολυσύνθετες, ἀφηρημένες και ἀπομακρυσμένες, ὄλο και περισσότερο «συνεταιριστικὲς», ὄλο και ὀλιγώτερο κοινωνίες «ἀνθρώπινες».

Τὸ πρόσωπο προχωρεῖ στίς ὀμάδες, μ' ἕναν τρόπο λίγο ὡς πολὺ παθητικό, δὲν ἔχει ὅμως τὴν ἐντύπωσι ὅτι ἀνήκει σ' αὐτές, μὲ τὴν ἰσχυρὴ ἔννοια πού ἀντιστοιχεῖ αὐτὸ τὸ ρῆμα σὸ ἀμερικανικὸ το belong, οὔτε τὴν αἴσθησι ὅτι μετέχει ἐνεργητικά σ' αὐτές. Ἡ ἀριθμὸς ἐξ ἄλλου, τῶν διαφόρων αὐτῶν ὀμάδων ἀποτελεῖ ἕνα ἐμπόδιο, λόγω τῶν ὀρίων πού θέτει ὁ χρόνος και οἱ σωματικὲς δυνάμεις σὲ μιὰ ἐνεργητικὴ συμμετοχῆ.

Ἡ «κοινωνικοποίησις», λοιπόν, ἂν και ἐπιδιώκει τὴν ἀνθρωπίνην συνάφεια, δὲν ἐξαλείφει τὴν μόνωσι. Ἄντιθέτως: πού ἄλλοῦ νοιώθει κανεὶς τὴ μοναξιά περισσότερο, παρά μέσα εἰς τὸ πλῆθος; Αὐτοὶ πού εἶχαν τὴν πρωτότυπη ἰδέα νὰ

ἐκλέξουν κάποτε τὴν Μίς Μοναξιά, ἐνοιωθάν καλὰ τὴν ἐποχὴ μας, πού εἶναι γεμάτη ἀπὸ μόνες καὶ μοναχικὲς γυναικὲς.

Στὸ ξερρίζωμα αὐτὸ καὶ τὴν κατεδάφισι, οἱ συνέπειες τῆς κοινωνικοποιήσεως καὶ τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ προσθέτουν τὴν οἰκογενειακὴ ἀποδιοργάνωσι, ἢ ὁποῖα ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος, καθόσον ἢ οἰκογένεια δὲν ἔβριχε ἀκόμα τὴν ἰσορροπία τῆς στὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν «πατριαρχικὴ» στὴν «συζυγικὴ» μορφή, καὶ στὴν προοδευτικὴ ἐξίσωσι τῶν φύλων πού προκαλοῦν οἱ παρούσες συνθηκὲς τῆς ζωῆς.

Ἡ παραίτησις τῶν γονέων ἐμπρὸς στὶς πολυσύνθετες ἀνάγκες τῆς σημερινῆς ἀγωγῆς, ἐμπρὸς στὶς ζωηρὲς συγκρούσεις μεταξὺ διαφορετικῶν γονέων, ἀφήνουν στὰ παιδιὰ καὶ στοὺς ἐφήβους μιὰ ὑπερβολικὴ καὶ πρῶϊμη ἐλευθερία, ἢ ὁποῖα, ἀντίθετα σὲ ὅ,τι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πιστέψῃ, δὲν ἀναπτύσσει καθόλου τὴν προσωπικότητά των, ἀλλὰ ἐπιθραδύνει μᾶλλον τὴν ἐξέλιξι τοῦ «ἐγῶ», ἔτσι πού ἀφίνεται δίχως στήριγμα καὶ καθυστερεῖ στὶς φάσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἐφηβείας.

Ἀποδεικνύεται, ἔτσι, ἀπαραίτητο ἓνα minimum ἐλευθερίας—καθὼς καὶ ἓνα minimum καταναγκασμοῦ, στὴν ἀγωγή, γιὰ νὰ ὀριμαῖουν οἱ προσωπικότητες πού δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀποκαλυφθοῦν μόνες τους. Διότι, μόνον μὲ τὴν ἀντίθεσι, ἀναπτύσσεται ἡ θετικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀντίδρασις, μὲ τὴν πάλη πρὸς τὰ διάφορα ἐμπόδια· καὶ ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ ἀνθρώπου πειθαρχία μόνον μὲ τὴν μαθητεία πού ἐπιβάλλουν οἱ ἐξωτερικοὶ κανόνες, ὀλοκληρώνεται. Ἄν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας δὲν φθάνουν στὴν ψυχολογικὴ τους ὀριμότητα, αὐτὸ δίχως ἀμφιβολία συμβαίνει διότι πολὺ νωρὶς τοὺς ἐθεώρησαν γιὰ ἐνήλικους, ἀφίνοντάς τους ἐλευθερίες πού δὲν ἦταν γιὰ τὴν ἡλικία τους.

Εἶτε ἐνήλικος, ἐξ ἄλλου, εἶτε ὄχι, ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, πού ζῆ σὲ μιὰ

κοινωνία πολυσύνθετη, τεχνικὴ καὶ διευθυνόμενη, πού φέρεται πρὸς τὴν τεχνοκρατεία καὶ τὴν γραφειοκρατεία, ἢ καὶ στὰ δύο συνάμα, δύσκολα κατορθώνει νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ συμπεριφερθῆ σὰν ἀληθινὸ «πρόσωπο», προικισμένο μὲ ὑποκειμενικότητα καὶ ἐσωτερικότητα, ἓνα πρόσωπο, μὲ τὸ προνόμιο μιᾶς «τρίτης», ἐσωτερικῆς καὶ πνευματικῆς διαστάσεως, κί' αὐτὸ διότι οἱ συνθηκὲς τῆς ζωῆς του διαρκῶς τὸν «ἀντικειμενοποιοῦν» καὶ τὸν κάνουν μὲ τὴ σειρά του, νὰ θεωρῆ τὰ πάντα μ' ἓναν τρόπο ἀποκλειστικὰ ἀντικειμενικό. Ζῆ διαρκῶς κάτω ἀπὸ τὸ «θλέμμα» τοῦ ἄλλου, τοῦ ὁποίου παρουσιάζει ὁ Sartre τὴν διεισδυτικὴ ἀνάλυσι, μιλώντας γιὰ τὸν ἀντισημιτισμό, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἀγγλικανὸς ἱερεὺς Trevor Huddleston μᾶς δείχνει τὰ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα ἐπάνω στὴν ψυχολογία τῶν Νέγρων, στὴν Νότιο Ἀφρικὴ. Τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο εἶναι ταυτόχρονα θεατῆς καὶ πρωταγωνιστῆς σ' ἓνα δράμα ἐναλλάξ θλιβερὸ καὶ ἀστείο, ὅπου διαλέγονται, ἐπάνω σ' ἓνα σενάριο ἀντάξιο τοῦ Kafka, ὁ Π. Soupe τοῦ Courteline, ὁ Π. Ubu τοῦ Alfred Jarry καὶ ὁ Μέγας Ἱεροεξεταστῆς τοῦ Δοστογιέφσκη. Τί ἄλλο εἶναι, λοιπόν, ἡ κίνησις αὐτῆ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, ὅταν τὴν προβάλλουν ἄνθρωποι εἰλικρινεῖς καὶ νηφάλιοι, παρὰ μιὰ διαμαρτυρία γιὰ τὴν ἀδιάκοπη ἀντικειμενοποίησι, πού παραλύει σὰν δηλητήριον τὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων προσώπων;

Καὶ ὅμως· τὸ ἴδιο αὐτὸ τὸ ἄτομο, πού παραπονιέται ἐπειδὴ τὸ μεταχειρίζονται σὰν νὰ ἦταν «πρᾶγμα» καὶ ὄχι ἓνα πρόσωπο πού σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται καὶ ὑποφέρει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀντικειμενοποίησι, ἀντικειμενοποιεῖ καὶ αὐτὸ ἀθέλητα τοὺς ἄλλους μὲ τὴ σατανικὴ μαγανεία τοῦ συστήματος μέσα στὸ ὅποιο ζοῦν ὅλοι καὶ πορεύονται.

Φθάνει νὰ σκεφθοῦμε τὶς διαφορετικὲς ἀντιδράσεις τῶν διοικητικῶν ἢ βιομηχανικῶν στελεχῶν ὅταν μιλοῦν γιὰ τοὺς προϊσταμένους, καὶ ὅταν γιὰ τοὺς ὀφισταμένους των.

Σ' αυτό μέσα τὸ μπέρδεμα, κανείς, κατὰ θάθος, δὲν εἶναι ἀμέσως καὶ ἀπολύτως ὑπεύθυνος· καὶ ἡ ἀναζήτησις εὐθυνῶν κινδυνεύει νὰ καταλήξῃ στὴ διάλυσί τους μέσα στὸ συλλογικὸ αὐτὸ ἀμάρτημα ποῦ ἐμελέτησαν τελευταίως οἱ συζητήσεις τοῦ Ἁγ. Σεβαστιανοῦ.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΙ ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΣ

Στὴν ἀντικειμενοποίησι τῶν προσώπων, ἀντιστοιχεῖ συστηματικὰ ἡ ἀντικειμενοποίησις τῆς σκέψεως, τῆς ὁποίας ὁ μηχανισμὸς τῶν πληροφοριῶν προσφέρει ἕνα εἶδος «γελοιογραφίας» μὲ τὴν δῆθεν ἀντικειμενικότητα στὴν παρουσίασι τῶν εἰδήσεων. Κάτω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς ἀμεροληψίας, ἢ τῆς εὐρύτητος πνεύματος, ἢ ἀντικειμενικότητος αὐτῆ εἶναι ψεύτικη, εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα στὴν ὁποία θρῖσκονται αὐτοὶ ποῦ τὴν προβάλλουν νὰ θάλουν τάξι στὴν «καλειδοσκοπικὴ» σκέψι τους, εἴτε ἀπὸ τὶς παραχωρήσεις ποῦ κάνουν στὰ γούστα τῶν ἀκροατῶν ἢ τῶν ἀναγνωστῶν καθὼς καὶ στὴν ἴδια τους διανοητικὴ ἀναρχία, εἴτε προέρχεται ἀπὸ μιὰ ἀκόμη πιὸ ἐπικίνδυνη σκοπιμότητα, ἢ ὁποία, κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν συμφερόντων, προσπαθεῖ νὰ καμουφλάρῃ πληροφορίες σπουδαῖες πίσω ἀπὸ ἕνα προπέτασμα καπνοῦ. Τὸ δεῖνα εἰκονογραφημένο ἐβδομαδιαῖο ἔντυπο προσφέρει π. χ. δυὸ ὄλοσέλιδες φωτογραφίες: ἡ μία παριστάνει ἕναν καρδινάλιο μὲ μεγάλη ἐπίσημη στολὴ, ἢ ἄλλη μιὰ χορεύτρια, μὲ στολὴ τόσο «μικρὴ», ὅσο ἐπιτρέπει ἡ νομοθεσία!... Αὐτὴ ἡ συμβολικὴ συνάντησις θυμίζει τὴν παροιμία: «Μάντεψε, ἂν μπορῆς, καὶ διάλεξε, ἂν τολμᾷς...».

Τὶ τὸ ἐκπληκτικὸ, λοιπὸν, πνεύματα ποῦ διαμορφώνονται καθημερινὰ ἐπάνω στὴν ἀπατηλὴ αὐτὴ ἀντικειμενικότητα ἂν καταντοῦν νὰ βλέπουν τὰ πάντα ἐπάνω στὸ ἴδιο «πλάνο», δίχως καμμία τάξι προοπτικὴ ἢ ἀπόχρωσι;...

Ὅπως, ἐξ ἄλλου, εἰδείξαμε πρὸ ὀλίγου καὶ πρέπει ἰδιαίτερος νὰ τὸ τονώσωμε, οἱ πληροφορίες αὐτές, φορτωμέ-

νες μὲ ἕνα συναισθηματικὸ δυναμικὸ, ἐμπρηστικὸ, κάποτε, φθάνουν στὸν ἀκροατὴ καὶ στὸν ἀναγνώστη μὲ μιὰ τέτοια πολλαπλότητα καὶ ταχύτητα, «χῶμα» σὲ μιὰν ἀταξία εὐχάριστη (ποῦ δὲν εἶναι πάντα τὸ ἀποτέλεσμα τέχνης), ὥστε δὲν τοῦ μένει καιρὸς νὰ τὶς ταξινομήσῃ, νὰ τὶς παραβάλλῃ καί, πολὺ συχνά, νὰ τὶς χωνέψῃ. Ὅταν λοιπὸν τὶς καταπίνῃ ὅλες μαζί, πληθωρικὲς καὶ «ἄφητες», ποῦ νὰ θρῖν τὸν καιρὸ νὰ τὶς ἀφομοιώσῃ; Πολὺ συχνά, σὲ μιὰ κίνησι ἐνστικτώδους ἀμύνης, δὲν τὶς ἀπορροφᾷ—ἢ δὲν τὶς καταλαβαίνει, ποῦ εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Μόνον στὸ περιθώριον τῆς συνειδήσεώς του, θρῖσκουν ἐνδιαφέρον. Ἐξ οὗ καὶ ὁ ἐπιφανειακὸς καὶ ἀσταθῆς χαρακτήρ τῶν συγκινήσεών του.

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΟΚΕΣ

Τὸ εἶδος, ἀκριβῶς, τῆς ἀλληλεγγύης ποῦ κυριαρχεῖ στὸν κόσμον μας, συμπληρῶνει τὴν ἀντικειμενοποίησι τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων. Σύμφωνα μὲ μιὰ περίφημη διάκρισι τοῦ Dilthey, οἱ σχέσεις αὐτές γίνονται ὄλο καὶ περισσότερο μηχανικὲς, ὄλο καὶ ὀλιγώτερο ὀργανικὲς, καὶ τὶς ὑφιστάμεθα μᾶλλον, ἢ τὶς ἀποδεχόμεσθε, παρὰ ποῦ τὶς δεχόμεσθε μὲ τὴν θέλησί μας. Τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐπαγγελματικὴ ἀλληλεγγύη στοὺς ὀργανισμοὺς τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως εἴτε εἶναι, ὅπως συμβαίνει στὴ Γαλλία, ὀργανισμοὶ ἡμικρατικοί, εἴτε ὅπως ἄλλου, τεράστιες ἀσφαλιστικὲς ὁμοσπονδίες, μᾶς δείχνει τὴν ἐξέλιξι ἀπὸ τὴν ὀργανικὴ πρὸς τὴν μηχανικὴ ἀλληλεγγύη. Αὐτὸ ποῦ κερδίζει ὁ ἀσφαλισμένος σὲ ἀποτελεσματικὴ ἐξασφάλισι—ποῦ δὲν εἶναι καθόλου περιφρονητέο—τὸ χάνει ἀπὸ τὴν ἄποψι τοῦ συναισθηματικοῦ περιεχομένου. Τὸ Συνδικάτο π.χ. τῶν ἐργατῶν μετᾶξῃς τῆς Λυών, χαρακτηριζόταν ἀπὸ ἕνα ἰσχυρὸ πνεῦμα συναδελφότητος. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ καταστατικοῦ του, ὥριζε ὅτι κάθε μέτοχος ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ παρίσταται—μὲ «κυριακάτικο» κουστοῦμι—στὴν κηδεῖα τοῦ συναδέλφου

του. Και οί εκ πεποιθήσεως «άντικληρικόφρονες», πού ήταν μέλη του Συνδικάτου, δέν παρέλειπαν ποτέ νά παραστούν στά θρησκευτικά μνημόσυνα τών άποθανόντων συναδέλφων. Πρόκειται για έκδηλώσεις, τόσο άνθρωπίνων, όσο και συναδελφικών διαθέσεων. Ποιός θα σκεπτόταν σήμερα, νά παρατείνη πέρα από τόν τάφο τήν άμοιβαία βοήθεια τής κοινωνικής μας άσφαλίσεως;... "Αν θα έπρεπε, έξ άλλου, σήμερα ό κάθε άσφαλισμένος νά ακολουθή τήν έκφορά τών συντρόφων του, δέν θα θρίσκαμε τέλος...

"Αν και άναγνωρίζομε τή σπουδαιότητα και τά πλεονεκτήματα τής κοινωνικής άσφαλίσεως, θα πρέπει έπίσης νά άναγνωρίσωμε ότι δέν καλλιεργεί στους άσφαλισμένους πελάτες τó αίσθημα τής άλληλεγγύης περισσότερο άπ' ό,τι τó άναπτύσσει ή καπιταλιστική άσφαλιστική έπιχειρήσις στους έκουσούς της πελάτες.

Τό πολυσύνθετον, τέλος, του κοινωνικοποιημένου κόσμου μας, ό πολλαπλασιασμός τών δεσμών πού συνδέουν τó άτομο μέ τó ανθρώπινο σύνολο, τó φορτίο του κόσμου και τής Ιστορίας πού καλείται κάθε άνθρωπος νά έπωμισθή μέ τις μικρο-άποφάσεις και τις ευθύνες πού αυτές συνεπάγονται, όλα αυτά συμβάλουν στην ταραχή, άκόμη και στην τρομοκράτησι του ανθρώπου, πού τόν οδηγούν συχνά στην παραίτησι. Έπειδή, τó παιγνίδι μιás τέτοιας ζωής τόν ξεπερνά και τόν τρομάζει, παραιτείται άπ' αυτό. Ό άνθρωπος, ό οποιοσδήποτε άνθρωπος του Giannini, στην 'Ιταλία του «έτους Μηδέν», ήταν ένα κρᾶμα «inside-lopester» και «παρητημένον άνθρωπου. Κλεισμένος στον έαυτό του και άρνούμενος νά ιδῆ πέρα από τά συμφέροντά του, απέιχε από ένα παιγνίδι πού του φαινόταν επικίνδυνο, και επί πλέον μία «κομπίνα» προς όφελος τών διοργανωτών του. Συχνά, αυτές οί «παραιτήσεις» τών ανθρώπινων προσώπων, πού είναι έπίσης και πολίται του κράτους, μεταφράζονται, όπως μας δείχνει ή ψυχολογία του θάθους, σέ όπισθοδρομήσεις

προς τόν παιδισμό (Cinfrantilisme), πού μοιάζουν λίγο μέ κάποιαν δόσι υπερβολής, μέ την περίπτωσι του "Αγγλου εκείνου έπιχειρηματία, πού έξαφανίστηκε κάποτε από την έργασία του, όπου τόν ανακάλυψαν οί αστυνομικοί μέσα σ' ένα κήπο, όπου κατεγίνετο νά παίζη μέ τά χώματα...

Παραιτούμενοι, οί άνθρωποι τών «μαζών», από τά δικαιώματα και τις ευθύνες τών ενήλικων, για νά ξαναθρούν την άσφάλεια και την άνευθυνότητα τής παιδικής ηλικίας, προσφέρονται δόλοκληροι, για ευτυχία ή μάλλον για δυστυχία τους, σέ κάποιον «μεσσιανικό άρχηγό», όπως λέγει ό Max Weber, πού τó γόητρό του ξυπνᾶ στο ύποσυνείδητό τους «τήν εικόνα του πατέρα», στοργική συνάμα και τρομακτική. Δέν είναι άπλή σύμπτωσης, ότι ό σοβιετικός τύπος άποκαλούσε τόν Στάλιν «Πατερούλη τών λαών».

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΑΣΤΑΚΟΥ

Διερωτᾶται κανείς μήπως ύπάρχη κάποια κρυφή όμοιότης ανάμεσα στον άστακό και στον άνθρωπο... Ό άστακός, έξω από τó προστατευτικό του σκληρό περίβλημα, δέν είναι παρά ένα θθροισμα από μαλακές σάρκες κατάλληλες για φάγωμα. Αυτή, λοιπόν, ή ξαφνική κρίσις του πολιτισμού μας άπεγύμνωσε τó ανθρώπινο πρόσωπο από τόν έξωτερικό του έξοπλισμό, πού τó κρατούσαν όρθιο, και τó κατάντησε τώρα «μαλακό και άσπόνδυλο», λεία όρεκτική και έλκυστική για τις πολύ ίσχυρες προσωπικότητες πού διψούν για κέρδος, δόξα ή δύναμι.

Νομίζω, ότι δύναμαι από τουδε νά βεβαιώσω ότι ή ύπαρξις του προσώπου, σ' έναν κόσμο κοινωνικοποιημένο όπως ό ιδικός μας, σήμερα, άπαιτεί την «άνασπονδύλωσι», και ταυτόχρονα την άνακατασκευή ένός έξωτερικού άμυντικού «έξαρτήματος».

ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Θά ήταν, ἐν τούτοις, ἄδικο καὶ ἀνόητο τὸ νὰ βλέπουμε μόνο «τὴν σκοτεινὴ πλευρὰ τῆς σελήνης», ὅπως λέγουν οἱ Ἀγγλοσάξωνες.

Ἄν καὶ κρίνω μὲ ἀυστηρότητα αὐτὸ πού ὠνόμαζε ὁ Ρεγιν «μοντέρνο κόσμο», δὲν συμμερίζομαι ἐξ ἄλλου καθόλου τὸ πνεῦμα τῆς κατακρίσεως, πού ὀδηγεῖ μερικοὺς διανοουμένους νὰ τὸν καταδικάζουν δίχως οἶκτο καὶ νὰ ἀρνοῦνται ἀκόμη καὶ τὰ ἐλαφρυντικά του, εἴτε ἀπὸ ἀγάπη γιὰ ἓνα παρελθὸν ξαναφτιαγμένο ὑποκειμενικά καὶ ἐξωραϊσμένο, πού ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχει ἤδη περάσει, εἴτε ἀπὸ ἐνθουσιασμό γιὰ κάποια χώρα τῆς Οὐτοπίας.

Θὰ πρέπει νὰ ἰδοῦμε καὶ νὰ προσέξωμε τίς ἀνήκουστες δυνατότητες ἀναπτύξεως, πού προσφέρει ὁ κοινωνικοποιημένος κόσμος μας στὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο—φθάνει νὰ τίς ἀντιληφθῆ καὶ νὰ τίς ἐκμεταλλεῖται.

Κινδυνεύει, βέβαια, ἀσφαλῶς, τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο νὰ πέσῃ στὴν χειρότερη ὑποδούλωσι πού εἶναι «ἡ ὑποδούλωσι τοῦ σκλάβου πού ἐπιζητεῖ τὴν δουλεία του». Ἐχει ὁμως γιὰ ἀντιστάθμισμα, τὴν εὐκαιρία ἐνὸς ἐμπλουτισμοῦ πού τὸ «διαστέλλει» ὡς τίς διαστάσεις τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ σύμπαντος, πού τὸ καθιστᾷ ἔτσι περισσότερο ὅμοιο μὲ τὸν «προσωπικὸ» Θεό, ὁ Ὅποιος τὸν ἔπλασε ἐπάνω στὴν ἰδική Του εἰκόνα, καὶ περισσότερο ἄξιο γιὰ τὴν «θέωσι», στὴν ὁποία τὸν προσκαλεῖ ἡ ἀγάπη Του.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ

Κατ' ἀρχὴν, παρ' ὅτι θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ, δὲν ὑποστηρίζομε ὅτι ἡ κοινωνικοποίησις, ὁ πολλαπλασιασμός καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, καὶ ἡ διαρκῶς αὐξανόμενη περιπλοκὴ τῆς κοινωνικῆς ὀργα-

νώσεως πρέπει νὰ ἐπιφέρουν ἀναγκαστικά ζημία, ἀκόμη καὶ περιορισμὸ τῶν προσωπικῶν ἐλευθεριῶν. Θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς ἀντιθέτως, νὰ φοβηθῆ, ὅτι λόγω ἐλλείψεως ἀληθινῶν «προσώπων» δὲν εὐνοεῖται ὁ πληθωρισμὸς αὐτῶν τῶν κακῶς «στιβαγμένων» ἐλευθεριῶν. Ὅπως εἶχαν διαπιστώσει ὁ Dürkheim καὶ ὁ Βουγιέ, ἓνας μεγαλύτερος ἀριθμὸς διαφορετικῶν «κοινωνιῶν» ἀφίνει ἓνα πεδίο πιὸ ἄνετο στὶς προσωπικὲς ἐλευθερίες, εἴτε διότι οἱ ἐλευθερίες αὐτὲς παρεμβάλλονται στὰ «διάστιχα» πού ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν διαφορῶν ομάδων, εἴτε διότι χρησιμοποιοῦν τὴν μιὰ ομάδα γιὰ νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τίς ὑπερβασίεις κάποιας ἄλλης. Ὅποιος ἀνήκει ἀποκλειστικά σὲ μιὰ κοινωνικὴ ομάδα, καταντᾷ μέσα σ' αὐτὴν ἓνα εἶδος «πράγματος». Τὸ μέλος μιᾶς πρωτόγονης φυλῆς, χαμένης στὴν καρδιά τῆς ζούγκλας, δὲν εἶναι τίποτε, δὲν ἀξίζει τίποτε ἔξω ἀπὸ τὴν φυλὴν του. Ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια τῆς ἄλλοτε ἐπλήρωνε ἀκριβῶς τὴν ἀποτελεσματικὴ, ἀλλὰ ἀπαιτητικὴ ἀλληλεγγύη της. Οἱ κάθε εἶδους ὀλοκληρωτισμοί, πού ἔλκονται ἀπὸ τὸν μῦθο τῆς ἐνότητος, ξαναγυρίζουν τοὺς πολῖτες στὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐξάρτησι τῶν πρωτογόνων λαῶν.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου κάνει τὴν ἐμφάνισί της κατὰ τὴν διαίρεσι καὶ τὴν διάκρισι τῶν κοινωνικῶν ομάδων, ὅποτε καὶ ἀνακύπτει τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Η. C. E. Zacharias, πού θὰ ἀνακαλύψῃ ὅλες τὶς δυνατότητες κατὰ τὴν στιγμή τῆς εὐαγγελικῆς διακρίσεως μεταξὺ Θεοῦ καὶ Καίσαρος. Διάκρισις, ἡ ὁποία, ἐλευθερώνοντας γιὰ πάντα τίς ψυχές, διαλύει ὀριστικὰ τὸν ἀσυναίσθητο ὀλοκληρωτισμὸ τοῦ κόσμου τῶν Ἑθνικῶν. Θὰ καταστῆ ἔτσι ἀδύνατο στὸ μέλλον, τὸ ὀριστικὸ «κλείσιμο» τῶν κοινωνιῶν.

Τὸ παιχνίδι αὐτὸ τῶν ἀνθρωπίνων ἐλευθεριῶν, μέσα στὴν περίπλοκη ὑφῆ τῆς κοινωνίας, τὸ ἀντιλαμπάνεται ἐνστικτωδῶς τὸ παιδί, ὅταν, φθάνοντας

στην ηλικία της λογικής σκέψεως, άνακαλύπτει τόν έξωτερικό κόσμο, και βγαίνει έξω από τó πατρικό σπίτι, παύοντας πιά νά είναι κολλημένο «στά φουστάνια της μητέρας του». Δέν άργεί νά πληροφορηθῆ ὅτι ἡ οἰκογένεια, τó σχολείο, ἡ Ἐκκλησία μέ τήν κατήχησί της, οἱ παιδικές ὀργανώσεις, άποτελοῦν διαφορετικές ὀμάδες, μέ ὑποχρεώσεις άλλοτε ὅμοιες καί άλλοτε διαφορετικές καί άντίθετες...

Ἡμπορεῖ, λοιπόν, αὐτή ἡ εἰκὼν τῆς πολυσύνθετης κοινωνίας νά ἐμπνεύσῃ ὠρισμένες ἐλπίδες γιά τó μέλλον, πού κυριαρχεῖται πρὸς τó παρὸν ἀπὸ τὸν ὀλοκληρωτισμό καί τὸν αὐταρχισμό. Ἄνοίγει στὸν πολίτη κάποιον καταφύγιον ἐνάντια στίς δυνάμεις αὐτές τῆς άπορροφήσεως—πὺ εἶναι τόσο άσφαλέστερο, ὡστε νά θλέπωμε ὅτι άναγκάζονται καί τὰ ὀλοκληρωτικά άκόμη κράτη, γιά λόγους σκοπιμότητος, νά προωθοῦν τὸν καταμερισμό τῶν ἔργων καί τήν ὀλένα ἐπεκτεινόμενη άποκέντρωσι. Ὁ ὀλοκληρωτισμός ἐμφανίζεται σάν μιὰ άσταθῆς κατάστασις, πὺ ἀπὸ κάποια ἐσωτερική άντίφασιν μοιράζεται άνάμεσα στή συγκέντρωσιν καί στήν άποκέντρωσιν. Μόλις θελήσῃ νά προχωρήσῃ, άρχίζει νά ταλαντεύεται, διότι δέν θά μπορούσε νά παραμείνῃ αὐτὸς πὺ εἶναι, παρὰ μόνον μέ τήν ὀλοκληρωτικὴ σταθερότητα καί τελειότητα πὺ ὠνειρεύοντο οἱ οὐτοπιστικὲς ἐπιδιώξεις πὺ τὸν ἐγέννησαν.

Προσκρούει, ἐξ άλλου, σὲ κάποιαν άλλην άντίφασιν, πὺ ὀφείλεται ἐπίσης στὸ πολυσύνθετον τῆς κοινωνίας.

Γιά νά ἐγκατασταθῆ, εἶχε ὑπολογίσει στή μοναξιά τοῦ ανθρωπῶπου τῶν μαζῶν, στήν ἐπιθυμία του νά ἐπιτύχῃ κοινωνικὲς ἐξαρτήσεις σ' ἕνα κόσμο «κατεδαφισμένο» καί περίπλοκον, στήν άνάγκην συμμετοχῆς στήν κοινὴ ζωὴ. Εἶχε προσφέρει τὸ «εἶδωλον» μιᾶς ἐξαρτήσεως, δίχως χάσματα, μιᾶς συμμετοχῆς εὐκολῆς καί χαρούμενης καί, γιά νά μεταχειριστοῦμε μιὰ λέξιν άμφισθητήσῃ, μιᾶς πλήρους ὀλοκληρώσεως.

Μόλις, ὅμως, διαλυθῆ ἡ μαγεία τῶν

λέξεων καί ἡ μέθη τῶν ἑορτῶν, δέν άργεῖ ὁ πολίτης νά άνακαλύψῃ ὅτι ἡ ἐξάρτησίς του στήν κοινωνία δέν εἶναι ἕνὸς ανθρωπῶπου ἑλευθέρου, οὔτε καν ἕνὸς σκλάβου, αλλά μιᾶς μηχανῆς, ἑνὸς κεφαλαίου, ὅπως ἔλεγε ὁ Στάλιν, ἑνὸς «πράγματος». Ὅτι ἡ συμμετοχὴ πὺ τοῦ ὑποσχέθησαν δέν εἶναι καθόλου μιὰ χαρούμενη δρασίς, αλλά μιὰ παθητικὴ κατάστασις, ὅτι ἡ ὀλοκληρώσις δέν εἶναι ἡ τοῦ μέρους εἰς τὸ ὄλον, αλλά ἡ τοῦ μέσου πρὸς τὸν σκοπόν.

Ἄπογοητευμένος, λοιπόν, διαμαρτύρεται, καί άκούσαμε ἤδη τὴν διαμαρτυρία του στὰ ὀδοφράγματα τοῦ Βερολίνου καί τῆς Βουδαπέστης. Ἐξακολουθοῦμε άκόμη νά τήν άκούμε σάν ἕνα ψίθυρον ἀπὸ τὴν Ρωσσία ὀλοκληρῆ, ὅπου οἱ πολίτες, ὕστερα ἀπὸ κάποια ὕλικὴ πρόοδο, άναζητοῦν τὴν ἑλευθερία.

Ἡ θέλησις γιά συμμετοχὴ ὀδηγεῖ στὸν ὀλοκληρωτισμό, ἕνω, ταυτόχρονα, τὸν καθιστᾷ άφόρητον...

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ὅπως τὸ πολυσύνθετον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς δημιουργεῖ γιά τίς προσωπικὲς ἑλευθερίες ἕνα πεδίο εὐρύτερον, ἔτσι καί ὠρισμένες ὀικονομικὲς καί κοινωνικὲς συνθήκες, προερχόμενες ἀπὸ τὴν κοινωνικοποίησιν καί τὴν τεχνικὴν πρόδοον, ἐξασφαλίζουν ἕνα χῶρον ὕλικῶς εὐνοϊκότερον γιά τὴν ανάπτυξιν τῆς προσωπικότητος, ὅπως π.χ. ἡ πρόοδος τῆς εὐημερίας καί τοῦ αἰσθηματος άσφαλείας στούς τεχνικὰ καί βιομηχανικὰ ἐξωπλισμένους λαούς.

Ἄν κατηγορηθῶ γιά ὕλισμό, γιά τὴν διαπίστωσίν μου αὐτὴν, θά άντιτάξω τὴν άνάγκην ἑνὸς ἑλαχίστου ὀρίου εὐημερίας, πὺ εἶναι άναγκαῖον γιά τὴν άσκησιν τῆς άρετῆς, τὴν άνάγκην καλῶν προϋποθέσεων σωματικῆς ὕγειας καί αὐταρκείας, γιά τὴν ζωὴν καί τὴν ανάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Δέν πρέπει, νομί-

ζω, νά συγγέωμε τὸν ὕλισμὸ μὲ τὸν ρεαλισμὸ.

Κάποια δόσις ρεαλισμοῦ θυμίζει στὸν ἄνθρωπο ὅτι εἶναι μιὰ σύνθεσι σώματος καὶ πνεύματος καὶ ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις, δὲν ἠμπορεῖ νά δράσῃ ἢ ψυχῇ χωρὶς τὴν συνεργασία ἑνὸς καλῶ διατηρουμένου σώματος. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς, στὸν τελευταῖο μεγάλο πόλεμο, ἀνεκαλύψαμε κάποιες «σχέσεις» περιέργως ἀνάμεσα στὰ δύο ἄκρα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος: ὅτι π.χ. ὁ ἐγκέφαλος δὲν λειτουργεῖ κανονικά, ὅταν τὰ πόδια ὑποφέρουν ἀπὸ ὑπερβολικὸ κρῦο...

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νά θεωρῶ κάπως ἀστεῖους μερικὸς διανοουμένους, πού ἐν ὀνόματι τῆς πνευματικότητος εἰρωνεύονται τὴν τεχνικὴ πρόοδο μέσα εἰς τὰ σαλόνια καὶ τὰ γραφεῖα τὰ ἐφωδιασμένα μὲ ὅλες τὶς σύγχρονες ἀνέσεις!...

Εἶναι, θέβαια, ἀνώφελο νά ἐπιμείνῃ κανεὶς στὴν διαπίστωση ὅτι ἡ ἀθλιότης καταστρέφει τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα, ἐξ ἄλλου ὅμως, καὶ ἡ ὑπερβολικὴ εὐμάρεια καὶ ἄνεσις τοῦ σώματος φέρνει τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἀποτελέσματα, ὅπως καθημερινὰ διαπιστώνομε. Ἡ ἰσορροπία πραγματοποιεῖται μέσα στο «πνεῦμα τῆς πτωχείας» πού μᾶς προβάλλει τὸ Εὐαγγέλιο. Τὸ πνεῦμα ὅμως τῆς πτωχείας δὲν ἠμπορεῖ νά σημαίνει καὶ τὴν παραδοχὴ τῆς «ἀθλιότητος», ἀλλὰ ἀπλῶς τὴν κυριαρχία τῆς ψυχῆς ἐπάνω στὰ ὕλικά ἀγαθὰ, ἢ ὅποια τὰ τοποθετεῖ στὴν σωσὴ τους θέσι. Οἱ ἔρευνες στὶς ὑπανάπτυκτες οικονομικῶς κοινωνίες, ἔρχονται σὰν μιὰ ἐπίγουσα ὑπενθύμισις γιὰ τοὺς λαοὺς πού νοιώθουν τὸν πειρασμὸ νά ἀποναρκωθοῦν μέσα στὴν ὕλικὴ εὐημερία τους.

Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς ἐφαρμόζονται κατ' ἀναλογίαν καὶ στὸ θέμα τῆς συλλογικῆς ἀσφαλείας. Εἶναι ἀδύνατο νά φθάσῃ στὴν πνευματικὴ του ἐλευθερία ὁ ἄνθρωπος, πού ζῆ σὲ διαρκῆ ἀγωνία καὶ φόβο, εἴτε ἀπὸ φανταστικὲς ἢ νευρωτικὲς αἰτίες, εἴτε ἀπὸ πραγματικὲς συνθήκες προερχόμενα. Ἡ σχέ-

δὸν ὀλοκληρωτικὴ καὶ ἀδιάκοπη ἀνασφάλεια, πού περιέβαλλε τὶς λαϊκὲς τάξεις τὸν περασμένο αἰῶνα, ὑπῆρξεν ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐμπόδια στὸν δρόμο τῆς πνευματικῆς ἐξελιξέως. Γνωρίζω, θέβαια, ὅτι μερικοὶ ἐξυμνοῦν τὴν «ἀρετὴ τῆς ἀνασφαλείας» τὸ προσφιλὲς γιὰ τὸν Νίτσε, ἢ τὸν Μουσολῖνι κατόπιν, *pericolosamente vivere*. Ὑπάρχει πολλὴ δόσις φιλολογίας, καὶ ὄχι καλῆς πάντοτε, στὴν ὕμολογία αὐτή.

Ὁ φυσιολογικὸς ἄνθρωπος γνωρίζει νά ἀντιμετωπίσῃ τὸν κίνδυνο, χωρὶς ὅμως νά τὸν ἐπιζητῇ, διότι ξεύρει ὅτι ἔρχεται πάντα ἀπρόσκλητος καὶ ἂν κάποτε ἔβρισκῃ σ' αὐτὸν κάποια εὐχαρίστησι, τὸν θεωρεῖ σὰν ἕνα εἶδος «μέθης». Ὅπως ἡ δυστυχία, τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀγωνία ὑποσκάπτει τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, διότι περιορίζει ἐπάνω στο ἀντικείμενό της τὴν ἀνθρώπινη συνείδησι. Ἡ «ἀγία ἐγκατάλειψις», πού ἐξυμνοῦν οἱ μυστικοί, ἐκτὸς ἀπὸ ὠρισμένες ἐξαιρέσεις, δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὴν ἐγκατάλειψι στὴν ἀγωνία. «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο..., ἀλλ' οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Ὁ Χριστὸς στὴν Γεθσημανῆ, μᾶς δίδαξε τὸν ἀληθινὸ τύπο τῆς «Ἁγίας Ἐγκαταλείψεως».

Ἡ πρόοδος τῆς εὐημερίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀσφαλείας δὲν ἀποτελοῦν ἐν τούτοις τὶς αἰτίες πού οἰκοδομοῦν τὴν προσωπικότητα, ἀλλὰ εἶναι ἀπλῶς εὐνοϊκὲς προϋποθέσεις, τὶς ὁποῖες ἠμποροῦν, ἢ ὄχι, νά χρησιμοποιήσουν τὰ ἀνθρώπινα πρόσωπα, ὅπως ἐπίσης ἠμποροῦν καὶ νά διαστρέψουν, ἢ νά καταστήσουν ἀπρόσφορες.

Ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἰσχύει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς σπουδαίου κοινωνικοῦ φαινομένου πού παρατηροῦμε νά συνεχίζεται στοὺς οικονομικῶς ἀνεπτυγμένους λαοὺς, τοῦ φαινομένου κάποιας «ἀποπρολεταριοποιήσεως».

Ἀσφαλῶς, τὸ «προλεταριάτον» δὲν ἔχει τελειῶς ἐκλείψει, τὸ βλέπομεν μᾶ-

λιστα να διαγωνίζεται σε μᾶς με τὴν μορφή ἑνὸς καινούργιου βορειο-ἄφρικανικοῦ προλεταριάτου, πού, γιὰ πολλοὺς λόγους, εἶναι ἀσφαλῶς θλιβερότερο ἀπὸ τὸ εὐρωπαϊκὸ τοῦ περασμένου αἰῶνος. Κι' αὐτό, ὅμως, ὑποχωρεῖ σιγά-σιγά κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι τῶν τεχνικῶν βιομηχανικῶν ἐξελίξεων, ὅπως εἶναι ὁ αὐτοματισμός, οἱ ὁποῖες τείνουν νὰ ἐξαλείψουν τὴν ἐπὶ μέρους ἐργασία, τὸν μόχθο τοῦ «μεροκαματιάρη» προλεταρίου, καὶ νὰ καταστήσουν ἀναγκαῖα τὴν πολυάριθμη παρουσία μηχανικῶν, τεχνικῶν καὶ εἰδικευμένων ἐργατῶν—θέτοντας ἐπίσης καινούργια προβλήματα, πού μόλις τώρα διαθλόπομε—, ὅπως ἐπίσης καὶ μιὰ καινούργια ὀργάνωσι συλλογικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀσφαλιστικῆς ἀποταμιεύσεως, πού δὲν τερματίζουν, θέβαια, ἐλαττώνουν ὅμως ἀρκετὰ τὴν ἀνασφάλεια τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Ἄπ' ἐδῶ καὶ στὸ ἐξῆς, εἶναι εὐκολώτερο γιὰ τοὺς τῶς προλεταρίου νὰ ἐξασφαλίσουν καλύτερες προϋποθέσεις προσωπικῆς ἀναπτύξεως στὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ ἐργασία τους. Ἡ «προλεταριακὴ» ἐν τούτοις ιδιότης δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ, εἶναι ἐπίσης ψυχολογικὴ· εἰς τρόπον, ὥστε ἡ οἰκονομικὴ ἄνοδος, πού εἶναι μόνον ἡ ἀρχὴ τῆς ὀλοκληρωτικῆς, ἀφήνει στὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο τὴν φροντίδα τῆς ὀλοκλήρωσεως. Ὑστερα ἀπὸ τὸ προλεταριάτο τῆς ἔνδειας καὶ τῆς ἀνασφάλειας, ἔχομε τώρα τὸ ψυχολογικὸ προλεταριάτο τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς αὐτάρκειας.

Τὸ νέο αὐτὸ προλεταριάτο διατηρεῖ ὠρισμένα χαρακτηριστικὰ τῆς παλαιᾶς ψυχολογίας, πού ἐξηγοῦνται εὐκόλα γιὰ τὶς προγενέστερες καταστάσεις, ὅπως τὴν ἔλλειψι προνοίας καὶ τὴν ἀφροντισιά γιὰ τὸ μέλλον· χάνοντας, ἐξ ἄλλου, ὠρισμένους ἀρετὲς ἀξιοσημειώτες, ὅπως π. χ. τὸ αἰσθημα καὶ τὴν τάσι τὴν ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης... Ἐνα σημαντικὸ μῆμα ἀπὸ τὴν ἐργαζομένη τάξι, ἀνακαλύπτει τὰ δικαιώματά του, στὴν ἰδιωτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ, πού ἡ ἐποχὴ τοῦ οἰκονομικοῦ φιλευλευθερι-

σμοῦ τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἀπολαύσῃ. Εἶναι αὐτὸ μιὰ πρόδος, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπροσδόκητες συνέπειες τῆς κοινωνικοποιήσεως, ἡ καινούργια ὅμως αὐτὴ ἐξέλιξις κλείνει μέσα τῆς πειρασμοὺς ἐπικίνδυνους, ὅπως εἶναι π. χ. ὁ πειρασμός, τοῦ νὰ κλεισθῇ κανεὶς στὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ, πρᾶγμα πού ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸν ἀτομικισμὸ καὶ τὸν ἐγωϊσμὸ. Εἶναι ὁ πειρασμός τῶν μεσαίων τάξεων. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑπαρξις σήμερα, μεσαίων κοινωνικῶν τάξεων πού εἶναι ψυχολογικῶς «προλετάριοι», εἶτε προέρχονται ἀπὸ παλιὰς μικροαστικῆς τάξεις πού ἔχουν «μαζικοποιηθῆ», εἶτε ἀπὸ παλαιὸ προλεταριάτο πού θαδίζει πρὸς τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ του ἄνοδο.

Τὸ νέο αὐτὸ κοινωνικὸ στρώμα, τὸ οἰκονομικῶς εὐτυχέστερο, εἶναι ἀραγε καὶ πνευματικῶς εὐδαιμονέστερο;

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Ἡ νέα αὐτὴ κοινωνικὴ τάξι δὲν φαίνεται ἐν πάσῃ περιπτώσει προετοιμασμένη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὶς τεράστιες δυνατότητες γιὰ προσωπικὴ καλλιέργεια, πού ὑπεραφθονοῦν στὸν σύγχρονο κόσμον, σὲ σημεῖο πού νὰ ὑποφέρωμε κάποτε σὰν ἀπὸ μιὰ ἀρρώστεια πληθωρισμοῦ. Δυνατότης π. χ. προσωπικῆς καλλιέργειας, παράτασις τῆς «σχολικῆς» ἡλικίας ἐκπαιδεύσεως—παγκόσμιο φαινόμενο, πού ἴσως δὲν ἔχομε ἀρκετὰ προσέξει. Δυνατότης, ἐπίσης, ἀνανεώσεως τῶν θάσεων μιᾶς, προσιτῆς σὲ ὄλους, πνευματικῆς καλλιέργειας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσι, θέβαια, ὅτι τὸ σχολεῖο θὰ εἶναι κάτι καλύτερο ἀπὸ μιὰ «στρούγκα» γιὰ «μεγάλαι παιδιὰ», ὅτι θὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ προσαρμόζῃ τὰ προγράμματα καὶ τὴν «παιδαγωγικὴ» του στίς διαφορῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν μαθητῶν, καὶ νὰ παρέχῃ ὄχι ἀπλῶς μιὰ ἐκπαίδευσι, ἀλλὰ πρὸ πάντων μιὰ ἀνθρώπινη καλλιέργεια, προσαρμοσμένη στὴν ἐποχὴ μας.

Δυνατότητες, ἐξ ἄλλου, πού παρέχει ἡ λελογισμένη χρησιμοποίησι τῶν μα-

ζικῶν μέσων διαδόσεως τῆς σκέψεως, ὅπως εἶναι ὁ τύπος, ἡ φωτογραφία, οἱ πλάκες, τὸ ραδιόφωνο, ὁ κινηματογράφος καὶ ἡ τηλεφία. Θὰ πρέπει, ὅμως, ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ ὑπενθυμίσωμε τὴν διαφοροῦμενη ἀξία τῶν μέσων αὐτῶν, ποὺ ἡμποροῦν νὰ ἀνεβάσουν ἠθικὰ ἢ νὰ κατεβάσουν, ποὺ ἡμποροῦν νὰ ἀπορροφήσουν τὰ πνεύματα μὲ τὴ «μαγεία τοῦ ἀσημάντου» καὶ νὰ τὰ καθηλώσουν στὴν πνευματικὴ κατωτερότητα, ἢ νὰ θέσουν, ἀντίθετα, ὀλόκληρην τὴν πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια στὴν διάθεσι ὄλων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσι ὅτι θὰ γνωρίζη ὁ καθένας νὰ κάμη ἐκλογὴν κατάλληλην.

Κάτω, λοιπόν, ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπιδράσεις, ὁ πνευματικὸς ὀρίζων τοῦ ἀνθρώπου, ἀπλώνεται στὶς διαστάσεις τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἱστορίας, ἐνῶ ταυτόχρονα οἱ ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις προσθέτουν στὶς γνώσεις μας ἄγνωστες «ἠπείρους», στὸν χῶρον τοῦ «ἀπείρου μεγάλου»,—μὲ τὴν ἐξερεύνησι τοῦ διαστήματος—ἢ τοῦ «ἀπείρου μικροῦ»—μὲ τὴν μελέτη τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ὑπερ-ἰῶν (ultra-virus), στὸν χῶρον τῆς ψυχολογικῆς ἐσωτερικότητος, μὲ τὶς διαφορὰς «ψυχολογίαις τοῦ θάθους».

Οἱ θαυμάσιες σελίδες τοῦ André Malraux, στὴν «Ψυχολογία τῆς Τέχνης», ἐπάνω στὴν ἐπέκτασι, σὲ ἑκατὸ μόλις χρονια, τοῦ «Φανταστικοῦ Μουσειοῦ» μας, εἶναι γεμάτες ἀπὸ χτυπητὰ καὶ πειστικὰ παραδείγματα. Σὰν νὰ μὴν ὑπάρχουν πιά ὄρια στὴν νοητικὴ ἀνάπτυξι τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτὸς φυσικά, ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπαρξι τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Ἐὰν παραστήσῃ κανεὶς συμβολικά, μὲ τὸ σπῖτι, τὴν κεντρομόλον τάσιν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τὴν ἐσωτερικότητα, τὸ ἀποκλειστικὸν καὶ τὸ ἐνδόμυχον, καὶ μὲ τὸν δρόμον, τὴν κεντρόφυγον τάσιν, τὴν ἀνάγκην ἐμπλουτισμοῦ μὲ τὴν γνωριμίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ τὴν δράσιν μέσα σ' αὐτόν, βλέπομε νὰ ἀνοίγεται ἕνας καινούργιος

διάλογος ἀνάμεσα στὸν δρόμον καὶ τὸ σπῖτι, ποὺ προεκτείνει καὶ ξεπερνᾷ ἐκεῖνον ποὺ φανταζόταν, χάρις στὸ παρελθόν του σὰν προσκυνητοῦ καὶ στὸ παρόν του σὰν πατέρα, ὁ θέλγος συγγραφεὺς Franz Weyergans.

Τὸ σπῖτι πρέπει νὰ παραμένῃ στὴ θέσιν του, ριζώνοντας τὰ θεμέλιά του σὲ μιὰ γῆ καὶ σ' ἕνα παρελθὸν ὀρισμένο, πλαισιωμένο ἀπὸ τοὺς τοίχους του καὶ τὶς «κουρτίνες» τῶν δένδρων του, σὰν ἕνα ἄσυλον ἐσωτερικότητος. Ὁ δρόμος ὅμως, ποὺ περνᾷ ἀπ' ἐμπρὸς του, ποὺ εἶναι μιὰ ἀδιάκοπη πρόσκλησις γιὰ ταξίδι, δὲν ὀδηγεῖ μονάχα στὰ γειτονικὰ χωριά, οὔτε ἀκόμα καὶ στὶς πλησιέστερες πολιτείας. Κάνει τὸν γῦρον ἐνὸς κόσμου, πολὺ γνωστοῦ σήμερα, καὶ χάρις σ' αὐτόν τὶς διαστάσεις τοῦ μήκους καὶ τοῦ πλάτους θὰ διαδεχθοῦν διαστάσεις καινούργιες—τοῦ διαστήματος καὶ τῆς ἱστορίας.

Ὁ διάλογος ἀνάμεσα στὸ σπῖτι καὶ στὸν δρόμον, γίνεται ξαφνικὰ πιὸ συναρπαστικὸς, ἀλλὰ καὶ πιὸ σπαρακτικὸς: ἄλλοτε ὑπερισχύει ὁ δρόμος, καὶ ἄλλοτε τὸ σπῖτι. Σὲ τελευταία ἀνάλυσι, θὰ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πάρωμε τὸ δρόμον—ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιστρέψωμε στὸ σπῖτι. Θὰ χρειασθῆ δίχως ἄλλο, νὰ ἀναζητήσῃ τὸν ἑαυτό του, τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπον, ἄλλοτε στὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἄλλοτε στὸ ἐσωτερικὸν του τὸ ἴδιον.

Εἶναι κάτι ποὺ προαισθάνεται τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπον, τὸ τοποθετημένον στὴν κοινωνικοποιημένη ἐποχὴ μας, ἀκόμα κι' ὅταν ἡ ἐποχὴ αὐτὴ παρουσιάζεται μὲ τὴν ἀστεία μορφήν τοῦ μαζικοποιημένου ἀνθρώπου ἢ ὅταν ἐκφράζη τὶς ἐπιθυμίας τῆς μὲ ἀντιφατικὰ καὶ δίχως συνοχὴν διεκδικήσεις. Ἀξιώνει τὸν σεβασμὸν τῆς ὑποκειμενικότητος του, τῆς ἐσωτερικότητος καὶ ἀξιοπρεπείας του· γιὰ νὰ τὰ ἐπιτύχῃ ὅμως ἀπὸ τοὺς ἄλλους, εἶναι ἀνάγκη νὰ βρῆ τὸ νόημά τους καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὑπαρξί τους μέσα ἀπὸ τρόπους συμπεριφορᾶς κοινωνικοῦς καὶ ἀπρόσωπους.

Διεκδικεῖ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπον τὰ ἐξωτερικὰ μέσα ποὺ ἀναγκαιοῦν στὸ

σκοπό του—πού είναι ή άνθησις τῆς προσωπικότητος—, γιά νά μή συντριβῆ ὅμως καί ὑποδουλωθῆ περισσότερο ἀπό τόν μεγάλο σωρό τῶν μέσων αὐτῶν, πρέπει νά εἶναι ἱκανό νά τά χρησιμοποιοῖ ὡς ἄν μέσα, καί ὄχι ὡς σκοπούς. Ἐπιδιώκει μιὰ ἐνεργό συμμετοχή στή ζωῆ τῶν ομάδων καί στήν ἐπεξεργασία τῶν συλλογικῶν πεπρωμένων πού ρυθμίζουν τήν προσωπική του μοῖρα, θά πρέπει ὅμως νά εἶναι ἔτοιμο νά ἀναλάβῃ τίς εὐθύνες του στό ἐσωτερικό τῶν ομάδων, καί ἡ ὑφῆ τῶν ομάδων αὐτῶν νά τοῦ ἐπιτρέπη ἐξ ἄλλου νά ἀναλάβῃ τίς εὐθύνες αὐτές.

Κοινωνικοποιήσις καί προσωπικότης, εἶναι δύο ὅροι πού θρῖσκονται ἀντιμέτωποι μόνον στή ζωῆ τῆς διαλεκτικῆς τῶν ἐννοιῶν, στόν χῶρο δέ τῆς πραγματικότητος, λόγω τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας καί ἀγνοίας. Ἀπό ὀντολογική ἄποψι, εἶναι δυό ἐννοιες ἀντίστοιχες διότι τὸ μὲν πρόσωπο εἶναι ἓνα ὄν κοινωνικό, ἡ δὲ κοινωνία βασίζεται ἐπάνω εἰς αὐτό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Στό τέλος ὄλων αὐτῶν τῶν ἀναλύσεων, βλέπομε νά ἐμφανίζεται, ὡς μιὰ ἀνάγκη καί δυνατότης συνάμα, ἡ μορφή ἑνός «νέου» ἀνθρώπου ἐναρμονιζομένου μὲ τόν καινούργιο κόσμο πού ὁ Teilhard de Chardin ὀνομάζει «νοόσφαιρα» καί ὁ π. Dubarle, πῶ μετριοφρονα, «μηχανόσφαιρα».

Ἔχομε παίξει πολὺ καί ἀσύνετα, μ' αὐτὴν τὴν ἐννοια τοῦ νέου ἀνθρώπου: «Ὁ νέος ἀνθρώπος, σὲ μιὰ καινούργια τάξι, σ' ἓναν καινούργιο κόσμο...».

Κάτι μᾶς λέγει αὐτὸ τὸ σύνθημα, ὅμως τίποτε τὸ καλὸ δὲν μᾶς λέγει... Πραγματικά, ἂν μὲ τόν «νέον ἀνθρώπο» ἐννοοῦμε κάποιον εἶδος «ὑπερανθρώπου» πού θρῖσκεται μακρὰ, τόσο ἀπὸ τὸν homo sapiens, ὅσο ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὸν πίθηκο, ἢ κάποιον εἶδος συλλογικοῦ Λεβιάθαν, ὅπου θά ἐξαφανίζονταν τὰ ἀνθρώπινα πρόσωπα ἢ ἂν πρόκειται γιά κάποιον εἶδος «θεοῦ» παντοδύναμου καί

ἀπεριόριστου, ἀπαλλαγμένου χάρις στόν εὐγονισμό ἀπὸ τίς σωματικές ἐλλείψεις, καί λυτρωμένου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἢ ἀκριβέστερα, ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ἐνοχῆς, μὲ τίς μαγεῖες τῆς ψυχανάλυσεως, τότε πέφτομε στήν πιὸ «ἀπάνθρωπη» οὐτοπία, πού οἱ προσπάθειες γιά πραγματοποίησίν τῆς δημιουργεῖ ὑπάνθρωπους. Ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἀδάμ, δὲν ἔμπορεῖ νά μεταβάλλῃ τὴν φύσιν του ὡς «ζώου λογικοῦ», οὔτε νά σῆσῃ ἀπὸ τὴν ἱστορία τὸ «ράγισμα» τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Ἐάν, ἐξ ἄλλου, ἀρνηθοῦμε γιά τὸν ἀνθρώπο κάθε δυνατότητα ἀνανεώσεως καί ἀνορθώσεως, θά πέφταμε σὲ μιὰ στατικότητα ἀντίθετη πρὸς τὴν ψυχολογία, πρὸς τὴν κοινωνιολογία καί τὴν ἱστορία. Ἀπ' τὸ γεγονός, ἀκριβῶς, τῆς λογικῆς καί τῆς ἐλευθερίας, ἡ φύσις τοῦ λογικοῦ ζώου εἶναι ἀρκετὰ εὐπλασθη, ὥστε νά ἐπιτρέπη μεταβολές, ἀτομικῆς καί συλλογικῆς. Καί ἂν ἀκόμα τὸ παῖσμα τοῦ Ἀδάμ ἐξακολουθῇ τὴν «διεργασία» τοῦ μέσα μας, ἢ χάρις τοῦ Νέου Ἀδάμ μᾶς κατεργάζεται, ὅπως τὸ προζύμι κατεργάζεται τὴν ζύμη καί τὸ ἔνζυμο τὸ κρασί...

Μήπως δὲν βλέπωμε, ἐξ ἄλλου, στήν ἱστορία, ὅτι κάθε μεγάλη ἱστορική ἐποχὴ παρήγαγε τοὺς ἰδικούς της, ξεχωριστοὺς ἀνθρωπίνους τύπους, ἄλλοτε στασίμους καί ἄλλοτε ὑποδειγματικούς, πού εἶναι ὅλοι τους βασικά ἀνθρώπινοι, ἀλλὰ τόσο διαφορετικοὶ καί ἀφάνταστα ποικίλοι; Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ πολιτισμοῦ μᾶς διδάσκει πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν πολιτισμῶν καί τῶν πολιτιστικῶν δυνάμεων ἐπάνω στοὺς ἀνθρώπους; πόσο τοὺς διαποτίζει ἐσωτερικά καί τοὺς διαμορφώνει ἐξωτερικά, πού φθάνει κάποτε νά διαστρέφῃ παράξενα καί τὴν ἴδια τὴ φύσιν τους.

Βαθειὰ ἀλλαγμένος, μέσα σὲ λίγες δεκαετίες, ἀναστατωμένος στὰ θάθη καί στὰ φυσικά του πλαίσια, σὲ σημεῖο πού ἀδυνατοῦμε νά συνειδητοποιήσωμε ἀρκετὰ τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴ—κατὰ μέγα μέρος ἀκούσια—, ὁ κόσμος μας περιμέ-

νει τις ώλοκληρωμένες, και ταυτόχρονα κοινωνικοποιημένες προσωπικότητες, πού θά ήμπορουν νά τόν καταλάβουν και νά παρεμβάλουν τή θέλησί τους στο πλέγμα αυτό του συγχρόνου ντετερμινισμού.

Πού θά εἶναι, ὄχι τόσο Προμηθεΐς— ὑπεξαιρέσεις τῆς φωτιᾶς και κυνηγοί τῆς περιπέτειας—, ὅσο θά εἶναι Ὁρφεΐς, εἰρηνοποιοί και τειχῶν οἰκοδόμοι.

Ὁ Προμηθεΐς και ὁ Ὁρφεΐς, τότε μόνον ἀποκτοῦν τήν πλήρη ἀνθρωπίνη ἀξία τους, ὅταν γίνονται Χριστιανοί, σύμβολα του Χριστου, ὁ Ὅποιος πραγματοποιοιεῖ στήν θεανδρική του ὕπαρξι τὸ θαυότερο νόημα τῶν μύθων με τοὺς ὁποίους ἡ ἀνθρωπότης ἐκφράζει τις

θλίψεις και τις ἐλπίδες τῆς.

Ἡ μόνη πραγματική καινοτομία, εἶναι ἡ πνευματική, διότι ἀφορᾶ τήν πάντοτε καινούργια Αἰωνιότητα. Ὁ παλαίος ἄνθρωπος, για τόν ὁποῖον μιλοῦσε ὁ ἀπ. Παῦλος, τότε μόνον ἡμπορεῖ νά γίνετα καινούργιος, ὅταν ἡ χάρις τόν «καταργεῖ για νά ἀναστήσῃ τόν Ἄνθρωπο, τόν μορφωμένο ἐπάνω στον ἀναστημένο Θεάνθρωπο.

Ὁ καινούργιος κόσμος περιμένει τόν νέον Ἄνθρωπο, ὁ ἄνθρωπος ὅμως αὐτός ἢ θά εἶναι χριστιανός, ἢ δέν θά ὑπάρξῃ καθόλου.

JOSEPH FOLLIET

Ἄντιπρόεδρος τῶν Semaines Sociales de France

“ΜΑΥΡΟ ΧΙΟΥΜΟΡ,,

Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει τοὺς ποιητές,
εἶναι νά ντύνουν τις ιδέες τους
σέ στίχους λαμπερούς.

Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει τις ἀριστοκρατικές κυρίες,
εἶναι νά ντύνουν τὸ φοξ-τερριέ τους
σέ ζεστά παλτουδάκια.

Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει τοὺς ἐπιτρόπους,
εἶναι νά ντύνονται οἱ δίσκοι τους
με δίφραγκα τήν Κυριακή.

Φαίνεται, ὅμως, πὼς ἐκεῖνο
πού ἐνδιαφέρει τόν περισσότερο κόσμο,
εἶναι νά ντύνονται... κουμπιά!

(Ἄλλοιῶς, πὼς νά ἐξηγήσω τις τόσες ἐπιγραφές
πού διαλαλοῦν, στήν ὁδὸ Περικλέους:
«ΕΝΔΥΟΝΤΑΙ ΚΟΜΒΙΑ»... «ΕΝΔΥΟΝΤΑΙ ΚΟΜΒΙΑ»...)

Κι' ἀναρωτιέμαι, Κύριε...
Κανείς μας, λοιπόν, δέν ἐνδιαφέρεται
νά ντύσει τήν ψυχὴ του;

ΝΙΚΟΣ ΤΥΠΑΛΛΟΣ

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ

Αί τιμωρίαί δὲν ἔχουν ἀλλάξει κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν αἰώνων. Ὑπάρχουν τὰ ἑξῆς εἶδη τιμωριῶν:

α) Αἱ στερητικαὶ ποιναί στεροῦν τὸ παιδί ἀπὸ ἑνα πλεονέκτημα· γλύκισμα, γεῦμα, τὸ φροῦτο, τὴν ψυχαγωγίαν κλπ.

β) Ποιναί αἱ ὁποῖαι ἐμπνέουσι φόβον· κλείσιμο εἰς τὸ ὑπόγειον, αἱ φωναί, τὸ ξύλο, κτλ.

γ) Ποιναί αἱ ὁποῖαι ταπεινῶνουν· παρουσιάσις τοῦ σφάλματος εἰς τρίτους, εἰρωνεΐα, κτλ.. Καί, διὰ τὴν ἐνθυμηθῶμεν παλαιότερας ἐποχάς, τὸ παιδί ἐπὶ μίαν ὥραν γονατιστὸ εἰς τὴν τάξιν, μὲ τὰ χέρια ὀπίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι, κτλ.

Ὁρισμένα, ἰδίως αἱ σωματικαὶ ποιναί, συνδυάζουν φόβον καὶ ταπεινώσιν.

Ποῖαι αἱ συνέπειαι τῶν ποινῶν;

Αἱ ποιναί αἱ ὁποῖαι:

α) προκαλοῦν φόβον, δημιουργοῦν: Αἰσθημα ἀνασφαλείας.

Καθῆκον τῶν μεγάλων εἶναι νὰ ἐνθαρρύνουν τὸ παιδί ὅταν φοβῆται ἢ νὰ τοῦ διδάσκουν πῶς ν' ἀντιμετωπίζῃ τοὺς φόβους του. Ἀντὶ αὐτοῦ τὸ θέτομεν εἰς κατάστασιν ἔναντι τῆς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀντιδράσῃ παρὰ διὰ τοῦ φόβου.

Δυσπιστία

Τὸ παιδί γνωρίζει τὸν κόσμον κατ' ἀρχὴν μέσῳ τῶν γονέων του. Ἐάν ἡ στάσις των τοῦ δίδῃ ἐμπιστοσύνην, βλέπει τὸν κόσμον ὀλόκληρον ἕτοιμον νὰ τὸ ὑποδεχθῇ. Ἀλλ' ἀκριβῶς εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν οἱ γονεῖς τοῦ ἀποδεικνύουν τὴν ἀδυναμίαν του. Ἐάν αὐτοὶ πού τὸ ἀγαποῦν ἐνεργοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ποῖα θὰ εἶναι αἱ δυσκολίαί πού τὸ περιμένουν ἔκτος τῆς οικογενείας; Ἐξ οὗ ἡ ἐπιθυμία ὀπισθοχωρήσεως, δειλίας, στάσις κλειστή καὶ φοβισμένη.

Ἐχθρότητα—Ἐλλειψιν ζωτικότητος.

Ἐξ ἄλλου θὰ θεωρῆ τὸς γονεῖς, οἱ ὁ-

ποῖοι τὸ ἐτιμώρησαν, ὑπευθύνους διὰ τὴν κατάστασιν φόβου, κατωτερότητος, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἔθεσαν καὶ θὰ θέλῃ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ.

Νεύρωσιν

Ἐάν ἐπιμένωμεν συστηματικῶς εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον τιμωριῶν, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν φόβον, ἀνασφάλειαν, ἄγχος, δὲν εἶναι ἀπίθανον εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις νὰ ἔχωμεν παθολογικὰς ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ προσβάλουν σοβαρῶς τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ.

β) Αἱ ποιναί αἱ ὁποῖαι ταπεινῶνουν, δημιουργοῦν: Ἀποθάρρυνσιν, ὑποβάθμισιν τοῦ ἰδεώδους τῆς προσωπικότητος.

Εἰς τὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν σχηματίζει τὸ παιδί περὶ τοῦ μέλλοντός του, εἰκόνα περισσότερον ἢ ὀλιγότερον σαφῆ, περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ἀπομακρυσμένην, τὸ ἰδεῶδες τῆς προσωπικότητος, τὸ ὁποῖον ἔχει σχηματίσει, τοῦ χρησιμεῖ ὡς τέγμα. Ἀλλ' ἔάν ἔχη ἀποθαρρυνθῇ, ἔάν ἔχη τὸ συναίσθημα ὅτι ὠρισμένον ἰδεῶδες τοῦ εἶναι ἄφθαστον, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ περάσῃ τὰ περιθώρια τὰ ὁποῖα τοῦ ἔχει προσδιορίσει κάποιος μεγάλος, καθὼς δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἑαυτὸν του καμμίαν ὄθνησιν, καμμίαν ἔφεισιν πρὸς ἕνα λαμπρὸ μέλλον, θὰ περιορίσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς φιλοδοξίας του. Δέχεται τὸν ρόλον πού τοῦ ἀποδίδουν· μάλιστα, καθὼς δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ζῆ εἰς συνεχῆ λύπην, εὐρίσκει τρόπους νὰ εὐχαριστῆται καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δυσάρεστον κατάστασιν.

Ἐγκληματικότητα

Οἱ θυμοί, ἡ εἰρωνεΐα, αἱ ταπεινώσεις, εἶναι ὅπλα τόσον φοβερά ὅσον καὶ τὰ δυνατότερα κτυπήματα. Ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸ παιδί τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ μέλλον. Εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά πού δὲν ἔχουν πλέον τίποτε νὰ χάσουν, διότι ἡ φήμη των ἔχει

ἤδη διαμορφωθῆναι καὶ ἀκόμη ἕνα ἀπὸ τὰ ἐγκληματικά παιδιὰ πού ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὴν δικαιοσύνην ἤδη ἀπὸ τῆς ἐφηβείας.

γ) Συνέπειαι τοῦ ξύλου.

Εἶναι ἡ συχνότερα τιμωρία. Ἀπὸ τοῦ μπάτσου πού δίδει ἡ μητέρα εἰς μίαν κίνησιν θυμοῦ, ἐκνευρισμοῦ, καὶ ὁ ὁποῖος καταπραῖνει τὴν ἔντασίν της, μέχρι τοῦ συστηματικοῦ ξύλου πού δίδεται διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸν φόβον τοῦ πόνου καὶ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς θελήσεως. Δι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο θὰ ὁμιλήσωμεν.

Προκαλεῖ τὸ μῖσος. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι μία τέτοια συμπεριφορὰ ἢμπορεῖ νὰ κινήσῃ τὸ παιδί νὰ αισθανθῆ τὸ λάθος του; Κατ' ἀρχὴν, συνήθως, τὸ ξύλο γεννᾷ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκδικήσεως. Ὅχι θεβαίως μὲ τὴν δύναμίν του —τὸ παιδί εἶναι πολὺ μικρὸ—ἀλλ' ὀλόκληρος ἡ στάσις του θὰ στρέφεται πρὸς τὴν ἀντίθεσιν, καὶ ὑπάρχουν τόσα μέσα διὰ νὰ τὴν ἐπιδείξῃ: βραδύτης εἰς τὸ νὰ ἐνδυσθῆ, δυσκολίαι εἰς τὸ φαγητόν, καθυστέρησις εἰς τὸν δρόμον, ἀκαταστασία, ἀτέλειαι μικρὰ κινήσεις ἐχθρότητος.

Ἐπαναστατικότης. Τὸ μῖσος ἀπὸ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας θὰ ἐπεκταθῆ εἰς τὴν ἐξουσίαν γενικῶς τὸ παιδί, ὁ ἐφηβος ἀργότερον, ὁ ἐνήλικος θὰ ἀντιτίθεται εἰς κάθε τι πού ἀντιπροσωπεύει τὸν νόμον καὶ τὴν κοινωνικὴν τάξιν. Οἱ κακοποιοὶ σχεδὸν πάντοτε ὑπῆρξαν παιδιὰ ἀπέναντι τῶν ὁποίων εἶχαν συμπεριφερθῆ μὲ ἐξαιρετικὴν ἀυστηρότητα, παιδιὰ εἰς τὰ ὁποῖα εἶχαν δώσει πολὺ ξύλο.

Ψεῦδος. Διὰ ν' ἀποφεύγῃ τὴν τιμωρίαν τὸ παιδί, θ' ἀρχίσῃ νὰ ψεύδεται. Εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ ψεύδεται μόνον διὰ νὰ μὴν τιμωρηθῆ, ἀργότερον συστηματικῶς, ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸ ψεῦδος, ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ νικήσῃ εἰς ἕνα πεδίου ὅπου αἰσθάνεται ὅτι ἢμπορεῖ νὰ κυριαρχῆ.

Μαζοχισμός. Θὰ ὑπάρξουν τέλος περιπτώσεις ὅπου, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποφέρῃ τὸ παιδί, θὰ φθάσῃ νὰ αισθάνεται πραγματικὴν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὸ ξύλο πού δέχεται. Σοβαρὰ κάποτε διαταραχῆ, πραγματικὴ διαστροφὴ τῶν συναισθημάτων ἴσως. Ἡ τάσις πρὸς τὸν πόνον ἐμφανίζεται εἰς πολλὰ παιδιὰ αὐτομάτως, εἰς

ἄλλα διεγείρεται διὰ τῶν τιμωριῶν ἄλλα, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ αὐτομάτου μαζοχισμοῦ, αἱ τιμωρίαι τὸν ἐντείνουν, μὲ νοσηρὰς συνεπειάς.

Ἡ Σωματικὴ ποινὴ

Ἀπὸ παρατηρήσεις φαίνεται ὅτι τὰ περισσότερα παιδιὰ ἀποκρούουν τὴν σωματικὴν ποινὴν ὡς τὴν χειροτέραν, ἐνῶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τὴν προτιμοῦν εἰς τὴν καθημερινὴν των ζωὴν.

Μία ἔρευνα παλαιότερον ἐποχῶν καὶ διαφόρων λαῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ σωματικὴ ποινὴ, ἀναλόγως πρὸς τὴν κυρίαρχον γραμμὴν τῆς κοινωνίας, ἄλλοτε προετιμᾶτο, ἄλλοτε κατεπολεμεῖτο.

Πάντοτε ὅμως ὑπῆρξαν πνεύματα, διακεκριμένοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ταχθῆ ὑπὲρ τῶν ἠπιωτέρων παιδαγωγικῶν μεθόδων. Εἶναι γνωστὸς ὁ λόγος τοῦ Σωκράτους, ὅτι ὁποῖον δὲν ἐπηρεάζει ὁ λόγος οὔτε ἡ ῥάβδος ἐπηρεάζει. Καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Πλάτωνος ὅτι τὰ ἐλεύθερα ἀγόρια μόνον εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ κτυπῶνται.

Εἰς τὴν Ρώμην ὁ Τερέντιος καὶ ὁ Κάλτων ὑπεστήριξαν τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ αὐτοσεβασμὸς καὶ ἡ γλυκύτης θὰ εἶχαν μεγαλύτεραν ἐπίδρασιν ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀυστηρότητα.

Ἀργότερον, κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὁ ἄγγλος φιλόσοφος John Lock εἰς τὰς «Σκέψεις περὶ τῆς ἀγωγῆς» χρησιμοποιεῖ καταπληκτικῶς σύγχρονα ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς σωματικῆς ποινῆς. Μεταξὺ ἄλλων γράφει: «Τιμωρία σκλάβου δημιουργεῖ ψυχὴν σκλάβου».

Παρομοίως σκέψεις ἐκφράζουν ὁ Montaigne («Καταδικάζω κάθε βίαν εἰς τὴν ἀγωγὴν μιᾶς νεαρᾶς ψυχῆς»), ὁ Jean-Jacques Rousseau, ὁ Campe, ὁ Pestalozzi, ὁ ὁποῖος, χωρὶς νὰ εἶναι πολέμιος τῆς σωματικῆς ποινῆς, προσπαθεῖ νὰ τὴν χρησιμοποιῆ μόνον σπανίως καὶ προτιμᾷ ἄλλα παιδαγωγικὰ μέσα.

Καὶ ἡμεῖς σήμερον, οἱ σύγχρονοι παιδαγωγοί, εἰς τὸν αἰῶνα τῶν ἐλευθεριῶν ὅλων τῶν εἰδῶν, ποίαν στάσιν τηροῦμεν ἐναντι τῆς σωματικῆς ποινῆς;

Τὸ πρόβλημα τοῦ ξύλου μᾶς φαίνεται

τόσον σημαντικό, σημειώνει ο Meng, ώστε θέλομεν να προσθέσωμεν αυθεντικά παρατηρήσεις εις λαούς οι οποίοι ανατρέφουν τα παιδιά των χωρίς καμμίαν σωματικήν ποινήν. Ένας έθνολόγος αριθμεί 32 άγριους λαούς τών όποίων τα παιδιά μεγαλώνουν χωρίς ξύλο, με άριστα παιδαγωγικά αποτελέσματα. Άσφαλώς οι σκοποί τής άγωγής εις αυτούς τους λαούς είναι διαφορετικοί από τους ιδιικούς μας, άλλ' από τής άπόψεως τής διαμορφώσεως του χαρακτήρος είναι δυνατόν να συγκριθούν με τους πολιτισμένους ανθρώπους.

Μία έρευνα δια τó «ξύλο».

Ο Meng αναφέρει έρευναν τήν όποιαν ένήργησεν ένας παιδαγωγός μεταξύν 89 μαθητών και 83 μαθητριών ένός δημοσίου σχολείου, ηλικίας 11-14 ετών. Έδόθησαν εις τα παιδιά αί έξι τέσσαρες έρωτήσεις:

α) Πρέπει να κτυπούν τα παιδιά τα όποια σφάλλουν; Διατί;

β) Υπάρχουν τιμωρία περισσότερο αποτελεσματικά από τας άλλας; Ποίαι;

γ) Πώς γίνεται ένα παιδί πού το κτυπούν πολύ;

δ) Τί σκέπτεσαι όταν τρώς ξύλο;

Εις τó πρώτον έρώτημα 80 άγόρια άπήνησαν «όχι» και 9 «μάλιστα», ένώ όλα τα κορίτσια έκηρύχθησαν κατά του ξύλου. Ίδού τά έπιχειρήματά των. «Τό ξύλο δέν κάνει καλό. Δέν είναι εύχάριστο. Κάνει να πονούν. Είναι δυνατόν να βλάψη. Είναι δυνατόν να γίνη κάτι κακό (σοβαρά άσθένεια, σωματική βλάβη, πονοκέφαλος). Δέν είναι καλό και είναι άνάρμοστο δια τα παιδιά. Κτυπούν μόνον τα ζώα και τα παιδιά δέν είναι ζώα. Είναι δυνατόν ν' αποβλακωθούν και να χάσουν τήν μνήμην των. Είναι δυνατόν να γίνη και χωρίς ξύλο. Δέν κερδίζουν μεγάλα πράγματα με τό ξύλο. Τα παιδιά δέν γίνονται καλύτερα ούτε λογικότερα».

Εις τó δεύτερον έρώτημα τα παιδιά σκέπτονται ότι ό έγκλεισμός εις τó σπίτι είναι τó καλύτερον ύποκατάστατον τής σωματικής ποινής. Η στέρσις τής άγάπης παίξει επίσης βασικόν ρόλον ως τιμωρία.

Εις τήν τρίτην έρώτησιν αί άπαντήσεις

είναι ποικίλαι. Τό παιδί γίνεται φοβισμένο, νευρικό, ψεύστης, σκληρό, άδιάφορον, πείσιμον, κλπ.

Εις τó τέταρτον έρώτημα: «Τί αισθάνεται τó παιδί όταν τρώγη ξύλο;», είναι καταπληκτική ή διαπίστωσις ότι πολλά παιδιά δέχονται τó ξύλο ως άπαλλαγήν, πιθανώς ως λύτρωσιν από τó αισθημα τής έννοχής και από τήν έντασιν ή όποία όφείλεται εις τó άγχος. Άλλά, εις τó βάθος, σχεδόν όλα όμολογούν «είχα ένα κρυφό μίσος κατά τής μητέρας (ή του πατέρα)...». «Μέσα μου, γράφει ένα κορίτσι 14 ετών, αισθανόμουν ένα κρυφό θυμόν, και σκεπτόμουν να μη άγοράσω ποτέ πλέον τίποτε δια τήν μητέρα μου εις τήν έορτήν τής». Ένα άλλο κορίτσι 11 ετών: «Όταν ό πατέρας μου ή ή μητέρα μου με κτυπούν, θά ήθελα να τους τó ανταποδώσω. Η να ειπώ όλα τα κακά λόγια πού γνωρίζω». Ένα άγόρι 15 ετών: «Όταν με κτυποῦσαν, θυμόνα πάρα πολύ και ό θυμός με έμπόδιζε να ξεύρω τί έπρεπε να κάνω». Ένα άλλο κορίτσι δηλώνει: «Εις τα παιδιά μου δέν θά δώσω ποτέ ξύλο, διότι ξεύρω τί κακώς συνετείας ήμπορεί αυτό να έχη».

Άπό τας άπαντήσεις φαίνεται ότι ή έντροπή ένόπιον του έαυτου του και τών άλλων έγείρεται κατά τρόπον ιδιαίτερον εις τó παιδί πού τρώγει ξύλο.

Ένδιαφέρον είναι αυτό τó όποιον λέγει ένας μαθητής 10 ετών: «Ζητεί από τόν διδάσκαλον του: «Καλύτερα κτυπήστε με παρά να τó ειπτήτε εις τόν πατέρα μου». Και όταν ό δάσκαλος, έκπληκτος, τόν ήρώτησε διατί: «Είναι προτιμότερον να με κτυπήσετε, διότι έπειτα είσθε πάλιν καλός μαζί μου. Ο πατέρας μου όμως δέν μου μιλά μερικές ήμέρες, ίσως μίαν έβδομάδα, και, αν θυμώση πάρα πολύ, δέν θά μου μιλά και ή μητέρα και αυτό με στενοχωρεί περισσότερο».

Η άπομόνωσις του παιδιου με τήν στάσιν τής σιωπής, με τήν άρνησιν τής επικοινωνίας, στάσις ή όποία δείχνει τήν άπαρέσκεϊαν του παιδαγωγου, είναι ίσως ένας τρόπος ποινής άποδεκτός όχι όμως όταν γίνεται τόσον άπόλυτος.

Ἴδου ἀκόμη ἡ περίπτωσης ἑνὸς μεγάλου πλέον ἀνδρός, ὁ ὁποῖος μέχρι σήμερον ἐνθυμεῖται μὲ ἀποτροπιασμὸν τὸν «μπάτσος» ποῦ ἔφαγεν ἀπὸ τὴν μητέρα του κάποια ἡμέραν, ὅτε ἦτο ἔφηβος, διὰ μίαν μικράν του ἀνοησίαν. Τὸ παιδί ἐδοκίμασε τέτοια ἐκπληξιν, ὥστε ἔφυγεν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ἐκοιμήθη ἄλλου τὴν νύκτα. Ἐκεῖνος ὁ μπάτσος τοῦ καίει ἀκόμη τὸ μάγουλο.

Ἔπειτα ἀπὸ ὅσα λέγουν τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ, δὲν χρειάζεται νὰ προσθέσωμεν πολλὰ πράγματα διὰ τὰς ἐπιδράσεις τοῦ ξύλου.

Ἡ σωματικὴ ποινὴ εἶναι μέτρον τὸ ὁποῖον φέρει ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἐπιδικώμενα ἀποτελέσματα. Φέρει τὸν κίνδυνον νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν φόβους καὶ μῖσος, τὰ ὁποῖα βλάπτουν τὴν ἐπαφὴν τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸν παιδαγωγὸν του. Ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι παιδαγωγικὰ μέσα ὅπως βραχεῖα ἀπομόνωσης τοῦ παιδιοῦ, προσωρινὴ ἀπομάκρυνσις, ἄρνησις τοῦ παιγνιδιοῦ, εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ κινητοποιήσουν τὸ ποσὸν ὑγιῶς φόβου, τὸν ὁποῖον χρειάζεται τὸ παιδί διὰ ν' ἀποφεύγῃ τοὺς κινδύνους καὶ νὰ ἔχη ἓνα φυσιολογικὸν αἶσθημα ἐνοχῆς.

Ἡ σωματικὴ τιμωρία προκαλεῖ καὶ ἐνισχύει τὴν τάσιν πρὸς τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀλγοφιλίαν, καὶ μίαν νοσηρὰν ἀνάγκην αὐτοτιμωρίας, αὐξάνει ἐπίσης πάντοτε τὴν ἀντίθετον στάσιν, τὴν σκληρότητα, τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ παιδιοῦ νὰ κυπήσῃ τὸν ἄλλον. Τὰ κυπήματα ποῦ δίδονται εἰς τὸ παιδί αὐξάνουν τὸν φόβον. Ἡ πείρα δείχνει ἐξ ἄλλου, ὅτι πολλοὶ γονεῖς οἱ ὁποῖοι κυτυοῦν τὰ παιδιὰ των τοὺς δείχνουν ἐπίσης συγχρόνως ὑπερβολικὴν τρυφερότητα, ὡς ἐάν ἦσαν ὄντο τὸ βάρος ἑνὸς συναισθηματος ἐνοχῆς. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ταράσσει περισσότερο τὴν ἁρμονικὴν ἐξέλιξιν τοῦ μικροῦ ὄντος ἀπὸ τὴν ἐναλλαγὴν βιαιότητος καὶ στοργῆς.

Εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ ὅτι δὲν εἶναι ἀμελητέα κάποτε ἡ σεξουαλικὴ ἐπίδρασις τῆς σωματικῆς ποινῆς. Βεβαίως δὲν ὑπάρχει πάντοτε, ἀλλ' ἡ δυνατότης εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε πρέ-

πει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ ἡσυχάζωμεν ὅταν τὸ παιδί δείχνῃ ἀδιαφορίαν ἐναντι τῆς σωματικῆς ποινῆς.

Δὲν εἶναι ἐξ ἄλλου σπανία ἡ περίπτωσης μαθητῶν οἱ ὁποῖοι ὑπερηφανεύονται νὰ τιμωροῦνται ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν των καὶ νὰ τὸ θεωροῦν σημεῖον ἡρωϊσμοῦ ὅτι κυριαρχοῦνται καὶ ἡμποροῦν νὰ ὑποφέρουν τὸν πόνον.

Κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀντιθέσεως, ἡ πείρα ἀποδεικνύει ὅτι τὸ νὰ ζητοῦμεν νὰ σπᾶσωμεν τὸ πείσμα, καί, γενικώτερον, τὴν θέλσιν τοῦ παιδιοῦ, πρὸ πάντων μὲ τὸ ξύλο, εἶναι πάντοτε ἓνα μεγάλο σφάλμα. Ὁ παιδαγωγὸς δὲν ἐπιτυγχάνει παρὰ νὰ δείχνῃ τὸ ἰδικόν του πείσμα. Εἶναι ὡς ἐάν συνεχίζωμεν νὰ στρέφωμεν μὲ ὄλην μας τὴν δύναμιν ἓνα κλειδί σφηνωμένο εἰς τὴν κλειδαριάν, ἐνῶ θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ προχωροῦμεν μὲ σύνεσιν.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀπάντησις τῶν παιδιῶν εἰς τὸ ἐρώτημα: «Πῶς θὰ ἐτιμωροῦσες ἐάν ἦσουν διδάσκαλος;» Τὰ περισσότερα ἀπήτησαν (15 ἐπὶ 224): «Ὅπως καὶ ὁ δάσκαλός μου».

Τὰ παιδιὰ ποῦ «τρώγουν ξύλο» ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους, ὀφείλουν νὰ τὸ ἀνεχωρῶνται, φθάνουν ἐν μέρει εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίζουν τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ξύλου. Διατί εἶναι περιεργον, ἂν καὶ αὐτὰ ἐπιθυμοῦν νὰ τιμωροῦν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον «ὅταν μεγαλώσουν»; Νὰ μεγαλώσουν, νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν σκλαβίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅπου τὰ περιγελοῦν, τὰ εἰρωνεύονται, τὰ περιφρονοῦν, τὰ μαλώνουν, καὶ τοὺς δίνουν ξύλο, ὅπου πρέπει ὅλα νὰ τὰ ὑπομένουν χωρὶς ἄμυναν, καὶ νὰ ἡμποροῦν ἔπειτα, μεγάλοι πλέον, «ὅπως ὁ πατέρας, ὁ διδάσκαλος», μὲ τὴν σειρὰν των, νὰ περιγελοῦν, νὰ εἰρωνεύονται, νὰ περιφρονοῦν, νὰ μαλώνουν, νὰ δίνουν ξύλο εἰς τὴν ἐπομένην γενεάν, εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἐπιθυμία πολλῶν παιδιῶν.

Πρέπει νὰ κυτῶμε τὰ παιδιὰ;

Ἴδου ἓνα φλέγον ἐρώτημα.

Ἀσφαλῶς, θὰ ἔχουν νὰ μᾶς εἰποῦν οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ ξύλου, ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει «και-

ρός για χάσιμο», και υπάρχουν παιδιά εις τὰ ὁποῖα αἱ θεωρίαι καὶ τὰ ἄλλα παιδαγωγικά μέτρα δὲν ἔχουν καμμίαν ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον πού ἔχομε νὰ κάνωμεν εἶναι νὰ ἐπιβληθῶμεν. Ἔχομεν ἐξ ἄλλου παραδείγματα ὅπου τὸ ξύλο ἔφερε περίφημα ἀποτελέσματα.

Ἐν τούτοις, δὲν ὑπάρχει παιδαγωγὸς ἄξιος τοῦ ὀνόματός του, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἔχη ἓνα αἰσθημα ἐντροπῆς ἔπειτα ἀπὸ τὸ κτύπημα ἐνὸς παιδιοῦ. Διότι, ἐὰν ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, θὰ ἰδῇ ὅτι τὸ ξύλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θετικήν πιθανῶς πλευράν, ἔχει καὶ μίαν ἄλλην ἀρνητικήν πλευράν. Ὅχι μόνον τὸ ξύλο ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἐρεθισμόν, θυμόν, ἀπώλειαν τῆς κυριαρχίας, ὅταν εἶναι σκληρὸν καὶ ὑπερβολικόν, ἀλλὰ καὶ ὅταν δίδεται διὰ παιδαγωγικοὺς λόγους, ἔπειτα ἀπὸ σέψιν, τὴν κατάλληλον στιγμήν, μὲ μέτρον, καὶ μὲ καλὸν ἀποτέλεσμα, ἔχει ἐν τούτοις καὶ δυσμενεῖς ἐπιδράσεις, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ μᾶς καθιστοῦν σκεπτικούς. Κάθε σωματική τιμωρία, ὅσον μάλιστα μεγαλύτερα εἶναι τὰ παιδιά, ταπεινώνει, πληγώνει τὸ προσωπικὸν αἰσθημα, τὸν αὐτοσεβασμόν. Τὸ παιδί αισθάνεται ὅτι προσβάλλεται ἢ ἀξιοπρέπειά του. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ προσωρινὴ ἐπίδρασις τοῦ ξύλου κάποτε εἶναι καταπληκτική, τὸ κακὸν πού προξενεῖ μένει ἐπὶ ἔτη μετὰ, ὅπως μία πληγὴ πού ποτὴ, πού δὲν θέλει νὰ θεραπευθῇ. Αὐτὴ ἢ μακρὰ ἐπίδρασις, αὐτὴ ἢ προσβολή, ἢ ὁποῖα φθάνει εἰς τὸ βάθος τῆς προσωπικότητος, αὐτὴ εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀπείρως σημαντικώτερα ἀπὸ τὴν στιγμιαίαν ἐπιτυχίαν.

Κάθε φοράν πού τιμωροῦμεν δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ βλέπωμεν τὴν στιγμιαίαν ἐπιτυχίαν. Πρέπει πάντοτε νὰ διερωτώμεθα: «Καὶ κατόπιν;» Τὸ ἐλάχιστον δὲν εἶναι ἐνα ἐξόγκωμα πού τὸ κτυποῦν καὶ αὐτὸ ἐξαφανίζεται εἰς τὸ τέλος· συνήθως τὸ ἐξόγκωμα ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἢ ἐπανεμφανίζεται εἰς ἓνα ἄλλο μέρος, κάποτε κάτω ἀπὸ ἄλλην μορφήν σοβαρωτέραν ἀπὸ τὴν προηγουμένην.

Περιορίζομεθα εἰς λύσεις εὐκολίας. Ζητοῦμεν νὰ φθάσωμεν εἰς ἓνα ἄμεσον τέρας ὅσον τὸ δυνατόν συντομώτερον, χωρὶς νὰ

διερωτώμεθα τί θὰ συμβῇ κατόπιν.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν εἰκόνα παιδιῶν τὰ ὁποῖα ἀνατρέφουν «μὲ τὸ ξύλο». Ὁμοιάζουν μὲ «τιμωρημένα σκυλιά», ταπεινωμένα, ὑποτακτικά, ἀλλὰ, εἰς τὸ βάθος, κρατοῦν μῖσος, εἶναι πονηρὰ καὶ ἀνευλικρινῆ. Εἶναι γεμάτα φόβον, ἀλλὰ μόνον ἐμπρὸς εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦν νὰ κτυπήσουν. Ἀπέναντι ὅλων τῶν ἄλλων, τῶν ἀδυνάτων, εἶναι τὸ ἀντίθετον· σκληροί, ἀπάνθρωποι, μικροπρεπεῖς. Κτυποῦν καὶ βασανίζουν μὲ εὐχαρίστησιν, μέχρη σαδισμού.

Ὅταν ὁ παιδαγωγὸς σκεφθῇ κάτω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἄποψιν τὸ πρόβλημα, τότε δὲν θ' ἀφήσῃ νὰ παρασύρεται ἀπὸ τὴν στιγμιαίαν ἐπιτυχίαν ἐνὸς ραπίσματος, ὅταν θὰ σκέπτεται τὴν βαθεῖαν καὶ μακρὰν βλάβην.

Καί, κάθε φοράν πού, μέσα εἰς τὸν ἐρεθισμόν τῆς στιγμῆς, θὰ κτυπᾷ, θὰ σκέπτεται ὅτι ἐδῶ ἀπέτυχε παιδαγωγικῶς, ὅτι, ὅταν ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ τὸ πλέον ἀξιοθρήνητον, τὸ πλέον πρωτόγονον ὅλων τῶν παιδαγωγικῶν μέτρων, ὁ θυμὸς τῆς στιγμῆς, τὸ ψευδοφιλότιμον, ἢ εὐκολία του, ἢ ἔλλειψις φαντασίας καὶ ἢ ἔλλειψις ἀγάπης, ὠδήγησαν τὸ χέρι του.

Θὰ σκεφθῇ, ἂν εἶναι ἄξιος παιδαγωγός, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ τιμωρῇ, ὅτι πρέπει νὰ εὐρίσκη καλύτερους, περισσότερον θεραπευτικούς καὶ ἐξυψωτικούς τρόπους τιμωρίας. Βεβαίως, εἶναι δυσκολώτερος αὐτὸς ὁ δρόμος ἀπὸ τὸν παλαιὸν δρόμον τοῦ ξύλου, ὅμως εἶναι ἓνας δρόμος εἰς τὸν ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ βαδίσῃ.

Διατείνονται ὅτι πολλὰ ἄτομα ἀνετράφησαν μὲ ξύλο χωρὶς φανερὰν βλάβην. Αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθές εἰς ὀρισμένους περιπτώσεις. Καὶ τί δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπομείνῃ ὁ ἄνθρωπος; Ὅτι μερικὰ παιδιά πολὺ τιμωρημένα ἔγιναν ἄξιοι ἄνθρωποι, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐτιμωρήθησαν πολὺ· ἠμποροῦμε νὰ εἴπωμεν, ὅτι, παρὰ τὸ ὅτι δὲν τοὺς συμπεριεφέρθησαν ὀρθῶς, ἔγιναν ἄξιοι ἄνθρωποι· καὶ αὐτὸ εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται ἓνα ἀκόμη δείγμα τῶν δυνατοτήτων μιᾶς πλήρους καὶ ὑγιοῦς ἐξελίξεως.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι βέβαιον εἶναι ὅτι

μεγάλος αριθμός ενηλίκων παρουσιάζουν έλαττώματα χαρακτήρος όφειλόμενα εις κακήν άγωγήν. Βλέπομεν ν' αναπτύσσονται ώς συνέπεια βιαίων παιδαγωγικών μέτρων και σωματικών τιμωριών, πολλὰι έσωτερικαί διαταραχαί αί όποιαί εκτείνονται μέχρι τών έσχάτων διακλαδώσεων τής προσωπικότητος και άπηχούν κυρίως εις τήν συναισθηματικήν ζωήν, τήν χαράν τής ζωής και τήν δυνατότητα νά δοκιμάζη τό άτομον συγκινήσεις άπλάς, έντόνους και καθαράς. Έκείνος πού θέλει νά κάνη ένα παιδί «ύπηρετήν», υπό τήν εύρυτάτην σημασίαν τής λέξεως, ήμπορεί νά υιοθετή τό ξύλο ή άλλα ανάλογα παιδαγωγικά μέσα.

Μία μητέρα έλεγεν ότι ένα καλό ξύλο θά προσεφύλασσε τό παιδί της από μίαν μελλοντικήν φυλάκισιν έξη έβδομάδων. Έάν ό λογαριασμός ήτο σωστός, θά έπρεπεν άπολύτως νά τήν συμβουλεύσωμεν νά εφαρμόζη τό ξύλο. Ίσως έστηρίζετο εις τήν βαθειάν διαίσθησίν της ότι οι περισσότεροι άνθρωποι οι όποιοι άργότερον παραβαίνουν τούς νόμους και έγκληματούν είχαν λάβει κακήν άνατροφήν και έγγλύστρησαν εις τόν κακόν δρόμον λόγω τής άδυναμίας τών γονέων των. Τό ξύλο, ώς παιδαγωγικόν μέσον, ό' άνταπεκρίνετο εις τήν μέθοδον ή όποια είχε εφαρμοσθή εις τήν άγωγήν αυτής τής μητέρας. Καθώς αυτή δέν είχεν ποτέ έλθει εις σύγκρουσιν με τόν νόμον, συνεπέρανεν ότι φύλαξ άγγελός της υπήρξε τό μαστούνι του πατέρα της. 'Αλλ' ή φαινομενική έπιτυχία μιάς ποιηής δέν τήν νομιμοποιεί άπαραιτήτως. Έάν παιδιά, τά όποια, κατά τήν διάρκειαν του πολέμου και τής κατοχής, υπεσιτίζοντο επί σειράν έτών, αναπτύσσονται καλώς άργότερον, δέν θά θεωρήσωμεν τήν παλαιάν πείναν ώς τό αίτιον τής εύτυχούς των αναπτύξεως και τής καλής των υγείας τών έπομένων έτών.

Έάν δέ σκεφθώμεν τούς παλαιούς διδασκάλους οι όποιοι είχον τήν θέρηα εις τήν έδραν και τήν έπεδείκνουν (υπήρχε περίπτωσις κατά τήν όποίαν ό διευθυντής του σχολείου είχε χρεμασμένον εις τήν όροφήν του σχολείου βούνευρον), και έρωτήσωμεν πώς έπετύχανον αυτοί, ή άπάν-

τησις είναι ότι και ήμεις δέν εκκυκλοφορούσαμεν εις τούς δρόμους τήν νύκτα κατά τήν περίοδον τής γερμανικής κατοχής, αλλ' έπεριμένεμεν τότε θά φύγουν οι γερμανοί, διά ν' αναπνεύσωμεν. Καί, εάν προχωρήσωμεν άκόμη περισσότερον, θά είπωμεν ότι εκείνοι οι διδάσκαλοι ήσαν άνθρωποι οι όποιοι είχαν κάτι μέσα των (τουλάχιστον οι καλύτεροι έξ αούτων). Δέν περιορίζοντο μόνον εις τό ξύλο, τό είχαν πρós έπίδειξιν ίσως, και, εις τό τέλος, ήξευραν πώς νά τό μεταχειρισθούν.

Έμμεθα λοιπόν υπέρ ή κατά του ξύλου; Πολλοί γονεΐς έρωτούν. 'Ας τό ζητήσωμεν ώς δώρον διά τά παιδιά πού ζούν σήμεραν και διά τάς γενεάς των παιδιών πού θά έλθουν. «Θέλετε νά έλαττώσωμεν τό ξύλο;»

'Ας προσέξωμεν τήν έξης έπιστημονικήν άποψιν, ή όποια καθορίζει πώς και τότε ήμπορούμεν νά εφαρμόζωμεν τήν σωματικήν ποιήν.

Μέχρι τής ηλικίας των 3 έτών ήμπορεί νά χρησιμοποιηται ώς τιμωρία όσον τό δυνατόν σπανιότερον και κατά τόν όλιγώτερον ταπεινωτικόν τρόπον, πάντοτε όμως χωρίς πάθος. Πόσον συχνά; Όχι πέραν τής μιάς φοράς τήν έβδομάδα.

'Από 3-8 έτών τό ξύλο ήμπορεί νά χρησιμοποιηται μίαν φοράν τόν χρόνον. 'Από 8 έτών και άνω, ιδίως διά τά άγόρια, άποφύγετέ το τελείως.

Η σωματική ποιή ήμπορεί νά χρησιμοποιηται ώς φάρμακον, ποτέ ώς τιμωρία. Δέν είναι παιδαγωγικόν μέσον αλλά μάλλον μέσον άποφορτίσεως πού έπιτρέπει τήν λύσιν μιάς τεταμένης καταστάσεως και τήν έναναφοράν του παιδιού εις τήν ήρεμίαν.

Αυτά δέν είναι άπλή θεωρία, έχουν άποδειχθή εις τήν πράξιν με ίκανοποιητικάτα άποτελέσματα.

Τέλος, κάτι άκόμη. Τό χέρι του ανθρώπου είναι σύμβολον άνωτέρας εξέλιξεως. Τό χέρι έδόθη εις τόν άνθρωπον έπειδή του έδόθη τό πνεύμα. Ήμπορούμεν νά φαντασθώμεν τό χέρι του παιδαγωγού, τής μητέρας ή του πατέρα, ύψωμένον δι' άλλον λόγον παρα διά νά όδηγήση τό παιδί πρós τά άνω;

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Η ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ

ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἀπὸ ἓνα μεταβλητὸ περιβάλλον εἶναι πολὺπλοκα, ἀπαιτοῦνται νέα μέσα πρὸς ἀντιμετώπισίν τους.

Ἡ ἀστυφιλία εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ ὅλα τὰ φλέγοντα προβλήματα πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ περιβάλλον του. Ἡ ὄλοεν ἀξανομένη κίνησις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς πόλεις, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς σημαντικῆς ἀξίσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, δημιουργεῖ ἀφάνταστες δυσκολίες. Κυρίως θὰ ἐξετάσωμε τί συμβαίνει εἰς τὸ ἄτομο καὶ πῶς βλέπει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν κόσμον του.

Εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς τεχνικῆς προόδου εἰς τὸ τέλος τῆς καμπῆς εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκόμεθα, ἐδόθηκε μεγάλη σημασία εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἱκανότητος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ νὰ κατασκευάζῃ καὶ νὰ δημιουργῇ, διὰ μέσου ποικιλίας ἐργαλείων. Ἡ τάσις αὐτὴ ἀναμφιβόλως θὰ συνεχισθῇ· ἀλλὰ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ περιβάλλον του, θὰ ἐπισκιασθῇ ἀπὸ ἓνα ἄλλο παράγοντα— τὴν ἀξανομένην εὐκολίαν ἐπικοινωνίας.

Διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῶν ἠλεκτρονικῶν ὁ ἄνθρωπος ἐπέφερε ἓνα νέο εἶδος ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία τὸν ἀναγκάζει νὰ ἀναθεωρήσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Μὲ τὸ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἱκανότητές του εἰς τὸ νὰ λαμβάνῃ πληροφορίες διὰ μέσου διαφόρων ἠλεκτρονικῶν μέσων, θέτει τὸν ἑαυτὸν του εἰς παράδοξον θέσιν. Ἀφ' ἑνός, εἶναι εὐκολώτερον τώρα παρὰ εἰς τὸ παρελθὸν νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς συνανθρώπους του σὲ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀνακαλύψῃ τί συμβαίνει ἐκεῖ, πού θὰ μπορούσε νὰ τὸν ἐπηράσῃ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως, αὐτὲς οἱ πληροφορίες τοῦ ἔρχονται τόσοσιν συγκεχυμένες πού τοῦ εἶναι δύσκολο νὰ τὶς ταξινομήσῃ καὶ νὰ πά-

ρῃ θέσιν ἀπέναντί τους. Ἐὰν ἡ δυσκολία αὐτὴ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἴσως ἐπέλθουν μεγαλύτερες μεταβολές εἰς τὴν ἀντίληψιν γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν σχέσιν του μὲ τὸν ἔξω κόσμον, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὲς ἴσως ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν νέων ρόλων τοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ διαδραματίσῃ.

★ ★ ★

Ἄν ἀνατρέξωμε γιὰ λίγο στὸ παρελθόν, σ' ἓνα μικρὸ χωριὸ πού ἡ ἐπαφὴ του μὲ τὸν ἔξω κόσμον ἦταν ἐλάχιστη, θὰ δοῦμε ὅτι οἱ πληροφορίες πού εἰσήγοντο ἐκεῖ, ἂν καὶ ποικίλες, δὲν ἦσαν συντριπτικῆς, διότι ἡ κοινότης εἶχε ν' ἀναπτύξῃ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὸ δικό της σύστημα ἀξιών, ἀντιλήψεων καὶ τρόπων ἀντιμετωπίσεως μιᾶς ποικιλίας πληροφοριῶν. Ἔτσι, ἓνα παιδί πού ἐμεγάλωνε σ' ἓνα τέτοιο περιβάλλον δὲν εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα ἐκλογῆς ἀξιών, διότι ἐκεῖνες πού ἐπεκράτουν μᾶλλον ἐνισχύοντο, καὶ ἡ ταυτότητις τοῦ ἀτόμου ἦτο ἀποκρυσταλλωμένη.

Ἐνα παιδί τώρα πού μεγαλώνει στὸν σημερινόν μας κόσμον δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται ἄνετα, ὅταν οἱ ἀξίες πού τοῦ μεταβιβάζονται ἀπὸ τοὺς γονεῖς του καὶ τὰ πράγματα πού μαθαίνει εἰς τὸ σχολεῖο, εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του ἔρχονται συχνὰ σὲ ἀντίφασιν. Τὰ παιδιὰ ὀρμάζουν τώρα νωρίτερα καὶ ἀντιμετωπίζουν ποικιλίαν ἐκλογῶν πού διανοίγονται μπροστά τους μὲ τὴν εὐκολὴν μετακίνησιν, τὴν διάθεσιν χρημάτων καὶ τὴν αὔξησιν τῆς σεξουαλικῆς ἐλευθερίας. Ἔτσι, οἱ σημερινοὶ νέοι πρέπει νὰ βροῦν τὸ δρόμον τοὺς ἀνάμεσα ἀπὸ πραγματικὰ διλήμματα. Πῶς πρέπει νὰ κάνουν τὴν ἐκλογὴν τοὺς μεταξὺ τῶν ἀξιών; Πῶς νὰ διαλέξουν τὴν κατεύθυνσίν τους; Οἱ ἐμπειρίες πού παίρνουν ἀπὸ τὸ

σχολεῖον θά τοὺς βοηθήσουν εἰς τὸ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς ἀνάγκες τοὺς; Εἶναι ἔτοιμοι νὰ χρησιμοποιήσουν τὶς εὐκαιρίες ποὺ μπορεῖ νὰ προκύβουν;

Τὸ πρόβλημα ἔχει πολλές ἐκφάνσεις. Ὑπὸ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην, μία κοινωνικὴ ἐπανάστασις τεραστίων ἀναλογιῶν καὶ ἐντάσεως περιβάλλει παντοῦ τοὺς ἀνθρώπους—οἱ Νέγροι ζητοῦν ἴσα δικαιώματα μὲ τοὺς λευκοὺς, οἱ Ἀγκολέζοι ἐπαναστατοῦν διὰ ἐλευθερίαν, οἱ Πολωνοὶ καὶ Ρῶσοι κόπτονται διὰ Ἀμερικανικὴ τζάζ καὶ ἀφρημένη τέχνη, οἱ νότιοι Εὐρωπαῖοι ἀπόδημοι προξενοῦν σύγκρουσιν εἰς τὸν Σκανδιναυικὸν πολιτισμὸν, οἱ νέοι τῆς ἄπω Ἀνατολῆς ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τῆς ἐξουσίας.

Σὲ κάθε περίπτωσιν εἴμεθα ἀντιμέτωποι μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης ταυτότητος. Ποῖοι εἴμεθα; Τί εἴμεθα; Τὰ ἰδρύματά μας μᾶς προσφέρουν τὶς ἰκανότητες ποὺ χρειαζόμεθα διὰ ν' ἀναμετρηθοῦμε μὲ τὴν κοινωνίαν μας; Μᾶς δίδουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνεισφέρωμε σημαντικὰ εἰς αὐτὴν ἢ εἴμεθα σκλάβοι τῶν μηχανῶν καὶ τῆς γραφειοκρατίας;

Καλοῦμεθα νὰ ἀπαντήσωμε εἰς ὅλες αὐτὰς τὶς ἐρωτήσεις ποὺ προκαλεῖ ἡ ἀστυφιλία. Εἰς τὴν ἀπάντησίν μας ἐμπεριέχεται ἡ ἰκανότης τόσοσ τοῦ ἀτόμου ὅσον καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἰδρύματος νὰ χρησιμοποιῆ τὸ περίπλοκον, διότι χωρὶς αὐτὴν εἶναι ἀδύνατον νὰ θροῦμε τὸ δρόμον μας μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν προβλημάτων ποὺ μᾶς περισφίγγουν.

Ἄλλὰ εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν μὲ τὸ περίπλοκον, τόσοσ τὸ ἄτομον ὅσον καὶ ἡ κοινωνία ὡς σύνολον εἶναι εὐκόλον νὰ ἀποπλανηθῆ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ προκείμενον πρόβλημα θὰ λυθῆ μὲ ἀπλοῦς τρόπους. Ἔτσι π.χ. ἄλλοι μὲν Ἀμερικανοὶ πιστεύουν ὅτι ὅλα θὰ πάνε καλὰ ἐάν ἐμποδισθῆ ἡ ἄρσις τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ἐνῶ ἄλλοι φωνάζουν ὅτι τὸ ἀντίθετον θὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἀναμενόμενον ἀποτέλεσμα. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι τὸ περίπλοκον πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῆ μὲ περίπλοκον τρόπον, μὲ νέα μέσα, νέες ὁργανώσεις, διαφορετικὰ ἐξηρηκμένους ἀνθρώπους. Χρειαζέται διεύρυνσις καὶ ἀναθεώρησις

τῶν ὑπαρχόντων προγραμμάτων.

★ ★ ★

Ὀλοτρίγυρά μας βλέπομε συμπτώματα παθολογικῆς ἀστυφιλίας. Π.χ., ἡ ἀνικανότης μας νὰ διατηρήσωμε ὁμαλὰ τὴν τροχαίαν κίνησιν εἰς τὰς πόλεις μας προσβάλλει τὴν ὑγείαν μας, τὶς σχέσεις μεταξὺ τοῦ ἐργαζομένου συζύγου καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ἡ ἀνικανότης μας νὰ ἐλέγξωμε τὴν συσσώρευσις καπνοῦ ἔχει δηλητηριώδη ἀποτελέσματα διὰ τὴν ὑγείαν ὄλων ἐκείνων ποὺ ἐργάζονται καὶ ζοῦν σὲ ἀστικά περιβάλλοντα. Ὅταν διαπραγματευώμεθα περὶ τῆς διανοητικῆς καθυστερήσεως, ἀντιμετωπίζομεν ὄχι μόνον τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐγκεφαλικῆς θλάθης ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ τὰ προβλήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν εὐκαιρίαν μορφώσεως, τὴν στάσιν τῆς οἰκογενείας. Ἐπίσης, ἐάν τὸ θέμα πρὸς ἐξέτασιν εἶναι ἡ οἰκονομικὴ στέρησις, πρέπει νὰ λάβωμε ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν κοινωνικὴν, ψυχολογικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴν στέρησιν.

Ἐνῶ ὁ λαὸς εἶναι ἀνίκανος ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν περίπλοκον κόσμον, ὁ εἰδήμων ὠθεῖτο εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ συνταγὰς πρὸς θεραπείαν. Ἄλλὰ ἐνῶ ἡ παραγωγικὴ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου ἐπεξετάθη, μόνον τὰ μέλη τῆς ἐκλεκτῆς μερίδος «οἱ ἔχοντες» ἐπωφελήθησαν αὐτῆς τῆς ἐπεκτάσεως. Διὰ τοὺς ἀνειδικεύτους καὶ ἀναξίους φτωχοὺς, τὸ νὰ χρησιμοποιήσουν τοὺς καρποὺς τῆς ἀνθρώπινης τεχνολογίας καὶ τὰς προόδους ὑγιεινῆς εἶναι ἀπλῶς ὄνειρον. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ τοὺς παραβλέπωμε σὲ ὁποιαδήποτε θεώρησιν τοῦ περιπλόκου ἀστικοῦ προβλήματος.

Ἐπάρχει ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν «ἀξίων» καὶ «ἀναξίων» φτωχῶν. Οἱ ἀξιοφτωχοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ὅταν τοὺς δοθῆ ἡ εὐκαιρία μποροῦν νὰ ἐπιτύχουν: οἱ μεταναστεύοντες εἰς τὰς πόλεις ποὺ χρόνο μὲ τὸ χρόνο γίνονται μέρος τοῦ προοδευτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ μανθάνουν πῶς νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ὠφέλη ποὺ ἡ κοινωνία προσφέρει. Γίνονται μέρος τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως, φθάνουν ἐκεῖ ποὺ

θέλουν, μολονότι μπορούν να κατοικούν σε μιὰ φτωχή συνοικία. Τὸ εἰσόδημά των, μὲ τὸ νὰ ἐργάζονται καὶ τὴν νύκτα, εἶναι ἀρκετὸ διὰ τὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν παράδεισον τῶν πιστώσεων. Μποροῦν νὰ ἐκλέγουν, νὰ ἀποκτήσουν διάφορα πράγματα, νὰ μορφωθοῦν οἱ ἴδιοι καὶ τὰ παιδιά τους.

Οἱ «ἀνάξιοι» φτωχοί, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐνεργήσουν διὰ νὰ ἀποκτήσουν ὅ,τι χρειάζονται. Ἐχουν χάσει ἢ ἴσως ποτὲ δὲν εἶχαν τὴν ἱκανότητα νὰ πλάθουν ὄνειρα, ἢ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα νὰ κινήθωσιν πρὸς τὴν περίπλοκη κοινωνία. Ἐν τούτοις, μιὰ καινούργια μέρα ξημερώνει. Οἱ «μὴ ἔχοντες» ζητοῦν ἰσότητα μεταχειρίσεως, εἴτε ζοῦσιν στὴν Ἀκκρα, Βαγδάτη, Μπίρμινγκαμ ἢ Μπόστον, εἴτε οἱ φωνές αὐτὲς εἶναι τῶν Νέγρων, τῶν φτωχῶν ἢ τῶν ἐφήθων ὁποιοδήποτε κοινωνικοῦ πεδίου.

Τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζομεν εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ἀναπροσαρμογῆς εἶναι πολὺ περίπλοκο. Πῶς θὰ μπορέσωμε νὰ δημιουργήσωμε ἰδρύματα, τὰ ὅποια θὰ ἐτοιμάσουν ἀνθρώπους μὲ νέες φιλοδοξίες εἰς τὸ νὰ λάθουν μέρος εἰς τὰς μεθόδους τῆς δημοκρατίας; Ὅπως ἡ κοινωνία μας γίνεται πλουσιωτέρα, πῶς θὰ μπορέσωμε ν' αὐξήσωμε τὴν εὐκαιρίαν οἱ ὁποῖες διανοίγονται καὶ τὴν μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ τὴν ὀλιγώτερον προνομιούχον ἀλλὰ καὶ πολυαριθμοτέραν;

Τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον προβάλλει μπροστά μας δὲν εἶναι ἀπλοῦν. Πῶς ἐν ὄψει τῆς ἀλλαγῆς οἱ ἀξίες οἱ ὁποῖες ἐνυπάρχουν εἰς τὴν κοινωνία μας μποροῦν νὰ διατηρηθοῦν; Ἐὰν παραμερίσωμε τὴν τεχνολογικὴ ἀνάπτυξιν, ποιὲς ἀξίες εἶναι οὐσιώδεις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην πρόοδο; Ποιὲς ἀξίες τὴν ὁποῖαν ἔχουν μερικὲς ὁμάδες μειονότητος πρέπει νὰ διατηρηθοῦν; Πρὸς χάριν αὐτῶν τῶν ὁμάδων καὶ τῆς εὐρυτέρας κοινωνίας, πολλὰς ἀπὸ τὴν ἀξίαν ποὺ ἐνυπάρχουν εἰς τὰ ἀπομεινόντα «χωρὶα μειονότητος» ἀνάμεσα εἰς τὴν πόλιν μας πρέπει νὰ διατηρηθοῦν, ὅπως εἶναι ἡ στενὴ σχέσις, ἢ ἀμοιβαία ὑποστήριξις, ἢ φροντίς τῶν παιδιῶν. Εἰς τὰ πρῶτα τους

θήματα ἀναπτύξεως τὰ παιδιά χρειάζονται ἕνα περιβάλλον σταθερό.

Δυστυχῶς ἡ πορεία τῆς ἀσυμφιλίας παρουσιάζει συχνὰ ὁμοιογένεια, διότι οἱ ἄνθρωποι παραιτοῦνται ἀξιών σημαντικῶν εἰς τὸ παρελθὸν διὰ τὴν εὐημερίαν τους. Ξένες ὁμάδες μειονότητος χάνουν ἀξιόλογες ὀψεις τῆς παλιᾶς των κουλτούρας. Καθὼς τὰ παιδιά ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὴν ὁμάδες κινοῦνται πρὸς ἕνα νέο κόσμον, ἄγνωστο στοὺς γονεῖς τους, χάνουν κάθε ἐπαφὴν μὲ τοὺς παλαιότερους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ πρῶν ὁδηγοὶ των. Τὸ πρόβλημα ποὺ τίθεται μπροστὰ μας εἶναι πῶς νὰ βοηθήσωμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ διατηρήσουν τὴν παλιὰν ἀξίαν ποὺ ἔχουν σπουδαῖα ἴσθητα καὶ συγχρόνως ν' ἀποκτήσουν τὰ μέσα ν' ἀντιμετωπίσουν νέες ἀνάγκες, νὰ ἐπέλθῃ δηλαδὴ μιὰ ἰσορροπία.

★ ★ ★

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ φάσμα τῶν ἀστικῶν προβλημάτων ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπεκτείνεται.

Ἐὰν δὲν φέρωμε τὸν ἐξειδικευμένο ἐρασιτέχνην εἰς τὴν εὐρεία παράταξιν τῶν ἀνθρώπων ποὺ καταγίνονται μὲ τὴν κάλυψιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, θὰ συνεχίσωμε ν' ἀποτυγχάνωμε εἰς τὸν σκοπὸν μας. Πρέπει νὰ ἐκτιμήσωμε ἐκ νέου τὴν ὑπηρεσίαν μας, οὕτως ὥστε νὰ μπορέσωμε ν' ἀντιμετωπίσωμε τὴν ἀνάγκην πρὸ πάντων τῶν ἀνειδικευμένων φτωχῶν.

Εἰς πολλὰς πόλεις ἔχουν ἐπιτευχθῆ ὠρισμένες λύσεις. Ἡ σημερινὴ κοινωνικὴ ἐπανόρθωσις ἐπιφέρει ἀλλαγὰς σὲ ἰδρύματα καὶ ἀνθρώπους. Τὸ ὅτι μποροῦμε νὰ προσαρμοσθοῦμε εἰς τὴν ἀλλαγὴν εἶναι ἀναγνώρισις τῆς δυνάμεώς μας. Οἱ ἄνθρωποι τείνουν νὰ χαθοῦν μέσα στὸ περίπλοκο, ἢ γραφειοκρατικὴ σκλήρυνσις τείνει νὰ σκληρύνῃ ὀργανώσεις καὶ ἀνθρώπους, περιορίζοντας τὴν ἱκανότητά τους ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀλλαγὴν. Χρειάζεται θαλαπωρὴ καὶ ἐνδιαφέρον, κοινωνικὲς ἐφευρέσεις, νέα σχέδια κοινωνικῆς ὀργανώσεως, νέα μεταχειρίσεις τῶν ἀνθρώπων.

Leonard J. Duhl

Ο ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Τὸ 1965 εἶναι τὸ πρῶτον ἔτος-θῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, καὶ μαζί της τὸ πρῶτον θῆμα τοῦ ἑλληνορθόδοξου κόσμου Ἀμερικῆς, εἰς τὴν δευτέραν ἑκατονταετίαν τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν ἥπειρον.

Καὶ τὸ θῆμα τοῦτο εἶναι σταθερόν, εὐόϊωνον, εὐέλπι, πλήρες δυνατοτήτων προόδου, ἐξελίξεως, ἐπιβιώσεως καὶ ἐξαπλώσεως. Αἱ ὑπερτετρακόσια Ἑλληνορθόδοξοι Κοινότητες ἐν Ἀμερικῇ, χαιρετίζουν τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν 2αν ἑκατονταετίαν, ὄχι μὲ λόγους καὶ μηνύματα, ἀλλὰ μὲ ἔργα. Ἔργα πίστεως, ἐνότητος καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Ἑλληνορθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἔργα παιδείας καὶ πολιτισμοῦ.

Χαιρετίζουν τὴν Β' ἑκατονταετίαν μὲ τὴν ἴδρυσιν νέων Κοινοτήτων, μὲ τὴν ἀνεγερσιν νέων ἱερῶν ναῶν, κοινοτικῶν συγκροτημάτων, ἐκπαιδευτικῶν κέντρων, κατηχητικῶν σχολείων, νέων περὺγων εἰς τὰ σώματα τῶν ἰδρυμάτων μας, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Ἀκαδημίας Ἀγ. Βασιλείου.

Ἀπὸ τοῦ Καναδᾶ μέχρι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ, διασταυρῶνονται τὰ μηνύματα τῆς προόδου τοῦ ἑλληνορθόδοξου κόσμου καὶ τῆς προβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Νέος μεγαλοπρεπῆς ναὸς καὶ ἐπιβλητικὸν ἐκπαιδευτικὸν κοινοτικὸν κέντρον ἀνεγείρεται εἰς τὸ Τορόντο. Νέον σχολικὸν κτίριον θεμελιούται εἰς Μοντρεάλην, διὰ τὴν στεγασίην καὶ παιδαγωγίην καὶ ἄλλας ἑκατοντάδας Ἑλληνοπαίδων, διὰ τὰ ὅποια δὲν ἔπαρκει πλέον τὸ ἡμερήσιον σχολεῖον τῆς κοινότητος.

Ἡ Καλιφόρνια μὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ ἱερὸν ναὸν καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν κέντρον τῆς κοινότητος Ἀγίας Τριάδος εἰς

Ἄγιον Φραγκῖσκον, ἀμιλλᾶται τὸν ἑλληνορθόδοξον κόσμον τῶν ἀνατολικῶν Πολιτειῶν. Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Σικάγου ἀνεγείρει ἤδη 2 μεγαλοπρεπῆ κοινοτικά συγκροτήματα μὲ ναόν, σχολεῖον καὶ κοινοτικὸν κέντρον καὶ μὲ ἐπι κεφαλῆς τὰς πρωτοπόρους κοινότητας τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ τοῦ Ἀγίου Νικολάου.

Αἱ ἀνθηραὶ κοινότητές μας τῆς Νέας Ἀγγλίας παρουσιάζουν μίαν πραγματικὴν ἀνανέωσιν. Νέοι μεγαλοπρεπεῖς ἱεροὶ ναοὶ θυζαντινοῦ ρυθμοῦ, πλαισιούμενοι ἀπὸ ἐκπαιδευτικὰ κοινοτικά κέντρα, ἀνεγείρονται εἰς Bridgerport καὶ Hartford, Connecticut, εἰς Manchester, New Hampshire καὶ ἀλλαχοῦ. Πλείστα ἀγοραὶ νέων οἰκοπέδων πρὸς ἀνεγερσιν νέων ἐκπαιδευτικῶν κοινοτικῶν κέντρων διαγράφουν τὴν προγραμματισμένην δρᾶσιν τῶν κοινοτήτων μας.

Εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Νέας Ὑόρκης, νέα κοινότητες ἱδρύονται: εἰς τὸ Βαγ-ridge, Brooklyn μὲ μεγαλοπρεπῆ ἱερὸν ναὸν καὶ κοινοτικὸν κέντρον, εἰς Rockland County, N. Y. καὶ Freeport, L. I. Νέα ἐκπαιδευτικὰ κέντρα ἀνεγείρονται ἀπὸ τὴν κοινότητα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τοῦ Μπροῦκλυν καὶ τὴν μεταφερομένην βορειότερον ἱστορικὴν κοινότητα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, Bronx, καὶ τοῦ ὁμωνύμου ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου.

Ἐξ ἴσου θαρραλέα μηνύματα καταφθάνουν ἀπὸ τὸν νότον, ἀπὸ τὴν κεντρῶν καὶ νότιον Ἀμερικῆν. Μεγαλοπρεπῆς ἱερὸς ναὸς, ἀρχιτεκτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ οἴκου Κ. Δοξιάδη, ἀνεγείρεται εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεξικοῦ, πλαισιούμενος ἀπὸ ἐκπαιδευτικὸν κοινοτικὸν κέντρον. Νέοι μεγάλοι εὐεργεταὶ ἐμφανίζονται: ὁ κ. Χρῆστος Ἀρβανίτης ἀνε-

γείρει ωραιότατον βυζαντινού ρυθμού ιερὸν ναὸν εἰς Bogota, Columbia. "Ἐτερος ἐκλεκτὸς ὁμογενὴς καὶ μέγας εὐεργέτης, ὁ κ. Πέτρος Παπατζανάκης ἤδη ἔχει ἀνεγείρει ἰδίαις δαπάναις τὸν ἐπιβλητικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς Sao Paulo τῆς Βραζιλίας.

Συνεχίζεται ἔτσι ἡ ἱστορικὴ παράδοσις τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, νέοι κρίκοι προστίθενται εἰς τὴν χρυσοῦν ἀλυσίδα, πῶς ἀποτελεῖ τὸ κόσμημα καὶ τὸ καύχημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς Νοτιοανατολικὰς Πολιτείας, πού παρουσιάζουν τελευταίως ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα: Νέαι ἐκκλησῖαι μὲ κοινοτικὰ ἐκπαιδευτικὰ κέντρα ἀνεγείρονται εἰς Atlanta καὶ Savannah, Georgia, νέαι κοινότητες ἰδρύθησαν εἰς τὴν ἀνθισμένην Florida: εἰς North Miami, Saint Petersburg, καὶ Fort Pierce. Ἡ δὲ μεγαλῶνυμος κοινότης τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐν Miami, Florida, κατὰ τὴν ἐκεῖ πρώτην ἐντὸς τοῦ 1966 ἐπίσκεψιν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου κ. κ. Ἰακώβου, ἐξήγγειλε τὴν ὁμόφωνον ἀπόφασιν αὐτῆς, ὅπως ἰδρύσῃ ἡμερησίον ἑλληνοαμερικανικὸν σχολεῖον. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην, τιθεμένην εἰς ἐφαρμογὴν, ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος ἐχαρκτήρισεν ὡς τὸ καλλίτερον δῶρον τῆς κοινότητος πρὸς τὴν Ὁμογένειαν, τόνισας, ὅτι μόνον διὰ τῆς παιδείας, διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἡμερησίων ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῆς καλλιτέρας διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης θὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπιβίωσις καὶ εὐρυτέρα προβολὴ τῆς ἑλληνορθόδοξου Πίστεως καὶ Ἐκκλησίας.

Τὴν μεγίστην ταύτην σημασίαν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, μάλιστα σήμερον, ἔχουν κατανοήσει κάλλιστα αἱ Ὄργανώσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς, ἡγουμένων τῶν μεγάλων Ὄργανώσεων Ahera καὶ Gara καὶ τῆς Παναρκαδικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἡ Ahera

καὶ Παναρκαδικὴ ἔχουν ἤδη ἀνεγείρει λαμπρὰς πτέρυγας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἡ δὲ Gara ἐτοιμάζεται διὰ τὴν ἀνεγερσιν βιβλιοθήκης, ἐνῶ αἱ «Θυγατέρες τῆς Πηνελόπης» (τῆς «Ahera») ἀρχίζουν ἐντὸς ὀλίγου τὴν ἀνεγερσιν κτιρίου κοιτῶνων καὶ ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Ἑλληνίδων Κυριῶν Ἀμερικῆς, ἡ καὶ ἰδρυτρία τῆς Ἀκαδημίας θὰ ἀνεγείρῃ οἰκίσκους διὰ τὰ ὄρφανὰ αὐτῆς.

Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ ἀνεγείρει νέα κτίρια διὰ κοιτῶνας καὶ σπουδαστήρια, πρὸς εὐρυτέραν ἀναγνώρισιν αὐτῆς καὶ τοῦ ἐξελισσομένου Κολλεγίου αὐτῆς. Αἱ κατηχητικαὶ ἐκδόσεις τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς, πλούσιαι εἰς περιεχόμενον καὶ ἐμφάνισιν, ἐπαυξανόμεναι μὲ γοργὸν ρυθμὸν, θὰ συμπληρῶνουν τὸ ἔργον τῶν σχολείων, προάγουσαι τὴν ἑλληνορθόδοξον ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλληνοαμερικανοπαιδῶν.

Ἡ παιδεία θὰ εἶναι τὸ κυριώτερον θέμα τῆς 18ης κληρικολαϊκῆς συνελεύσεως τῶν κοινοτήτων τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου. Ἡ συνέλευσις αὕτη θὰ μελετήσῃ τὰ προβλήματα τοῦ πληρώματος, θὰ νομοθετήσῃ τὰ ἐπιβαλλόμενα πρὸς ἀντιμετώπισιν αὐτῶν μέτρα καὶ θὰ προετοιμάσῃ τὴν Ὁμογένειαν διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν χιλιάδων καὶ δεκάδων χιλιάδων ἀδελφῶν μας, πού θὰ ἀρχίσουν ἐφέτος νὰ ἔρχωνται πυκνότεροι.

Ἄς εἶναι θέβαιοι οἱ ἀδελφοί μας, ὅτι θὰ εὕρουν ἐδῶ ἕνα ἑλληνορθόδοξον κόσμον ἀφωσιωμένον εἰς τὰς ἔθνικοθησκευτικὰς μας παραδόσεις, μὲ τὰς ἐκκλησίας του, μὲ τὰ σχολεῖα του, μὲ τὰς ὀργανώσεις καὶ τὰ ἰδρύματά του, μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν ἐπιβιώσεως καὶ διαιωνίσεως τῶν ἔθνικοθησκευτικῶν του ἰδανικῶν καὶ μὲ αἰσθήματα ἀγάπης διὰ τοὺς μεταναστεύοντας ἀδελφούς μας.

ΒΑΣ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΩΥΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΓΡΩΝ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

(ΜΑΡΤΙΝ ΛΟΥΘΕΡ ΚΙΓΚ)

Πολλά είναι τὰ κινήματα πού ἔχουν ἐκδηλωθῆ τὰ μεταπολεμικά χρόνια στίς χῶρες πού συνήθως ἀποκαλοῦμε «ὑπανάπτυκτες». Ὅσες διαφορές κι' ἂν παρουσιάζουν μεταξύ τους τὰ κινήματα αὐτά, ἔχει κανείς τήν ἐντύπωση ὅτι ἀποτελοῦν ὅλα τους παρακλάδια ἑνός μεγάλου κορμοῦ, πού ἔχει τίς ρίζες του στήν ἀπόγνωση τῶν καταπιεσμένων λαῶν καί στήν πεποίθηση ὅτι ἡ ἐποχή μας εἶναι μιὰ ἐποχή πού θά μείνει στήν ἱστορία σάν περίοδος ἀπονομῆς δικαιοσύνης στούς ἀδικημένους καί στούς ταπεινούς.

Οἱ Νέγροι τῆς Ἀμερικῆς δέν ἀνήκουν στήν κατηγορία τῶν «ὑπανάπτυκτων» ἔθνων. Πρῶτα ἀπ' ὅλα δέν εἶναι «ἔθνος», ὅπως συμβαίνει, ἔστω καί μερικά μόνο, μέ τὰ διάφορα νέα κράτη τῆς Ἀφρικῆς καί τῆς Ἀσίας. Ἀντίθετα πρόκειται γιά μιὰ φυλετική μειονότητα πού ζεῖ ἀνάμεσα σέ μιὰ πλειονότητα πού δέ θέλησε ποτέ νά παραδεχτεῖ ὅτι τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τὰ ἀτομικά δικαιώματα. Τὰ τελευταία, ἀποτελοῦν, σύμφωνα μέ τίς δημοκρατικές ἀρχές, δικαίωμα ἀναφαίρετο ὅλων τῶν ἀνθρώπων κάθε φυλῆς καί κάθε θρησκείας.

Πολλοί πιστεύουν σήμερα ὅτι τὸ φυλετικό πρόβλημα λύθηκε στήν Ἀμερικῆ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Λίνκολν, τοῦ μεγάλου ἐκείνου Χριστιανοῦ. Στὴν πραγματικότητα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος πού τελείωσε πρὶν ἀπὸ 101 χρόνια κατάργησε τὴ δουλεία σάν νόμιμο θεσμὸ ἀλλὰ καθιέρωσε—στίς Πολιτείες τοῦλάχιστον τοῦ Νότου—τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς προσωπικότητος τῶν Νέγρων σάν πάγιο καθεστῶς. Ἀπίθανοι περιορισμοὶ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καί ἀνεξάντλητοι σὲ πρωτοτυπία σαδισμοὶ συνεχίστη-

καν καί ἐξακολουθοῦν ἀκόμη καί σήμερα νά ἀποτελοῦν τὸ μελανώτερο στίγμα τῆς Δημοκρατίας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Εἶναι φανερὸ πὼς μιὰ ἐνοπλῆ ἐξέγερση τῶν Νέγρων τῆς Ἀμερικῆς δέ θά μπορούσε ποτέ νά ἐπετύχει. Ἀλλωστε, ποῖος θά ἦταν ὁ ἀντικειμενικὸς τους σκοπός, ἀφοῦ δέν πρόκειται γιά ἀπελευθέρωση σκλαβωμένου ἐδάφους, ἀλλὰ γιά τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀνθρώπινης ἰδιότητος στὰ μέλη μιᾶς φυλετικῆς μειονότητος. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ δικό τους ἀπελευθερωτικὸ κίνημα ἔπρεπε νά πάρει ἐντελῶς ἄλλη μορφή. Οἱ ἡγέτες του χρησιμοποίησαν διάφορες μεθόδους· ἀλλὰ ἐκεῖνος πού φαίνεται πὼς κατάρθωσε νά ἐνσαρκώσει ὅλους τοὺς πόθους καί τίς ἐπιδιώξεις αὐτῶν τῶν ταλαιπωρημένων ἀνθρώπων εἶναι ὁ Πάστορας Μάρτιν Λούθερ Κίγκ ὁ νεώτερος.

* * *

Μόλις 37 χρονῶν (γεννήθηκε τὸ 1929) ὁ Κίγκ εἶναι σήμερα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ εἰρηνικοῦ κινήματος τῶν Νέγρων καί σάν ἄλλος Μωῦσης ὀδηγεῖ τὸ λαὸ του στὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. «Εἶναι πάντοτε δύσκολο νά θγεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο», εἶπε κάποτε ὁ ἴδιος σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς θαυμάσιους λόγους του.

Ὁ δρόμος πού ἀκολουθεῖ τὴν τελευταία δεκαετία δέν ὑπῆρξε θέβαια πάντοτε ὁμαλός. Πέρασε ἀπὸ πολλές δυσκολίες. Δέν εἶχε μόνο νά ἀντιμετωπίσει τὸν ἀδυσώπητο ἀγῶνα τῶν ρατσιστῶν, ἀλλὰ ἔπρεπε νά παλέψει καί μέ τὴν ἀβουλία τῶν ἰδίων τῶν Νέγρων, πού ὀλόκληροὶ αἰῶνες σκλαβιάς καί καταπίεσεων ἔχουν διαστρεβλώσει τὸν χα-

ρακτῆρα τους. Μ' άλλα λόγια, ἔπρεπε νὰ ὑπερνικήσει τὸν «ραγιαδισμό» πού κυριαρχοῦσε στὶς ψυχές τους καὶ νὰ τοὺς μεταβάλλει σὲ ὀλοκληρωμένα ἀνθρώπινα ὄντα μὲ δική τους βούληση.

Νεώτατος, τὸ 1956, ὁ Κίγκ ἔπαιξε γιὰ πρώτη φορὰ ἡγετικό ρόλο στὸ περίφημο «μποῦκοτάζ» τῶν λεωφορείων τοῦ Μοντγκόμερρυ. Πρόκειται γιὰ ἕνα εἰρηνικό κίνημα πού ἔγινε τότε σ' αὐτὴ τὴν πόλη τῆς Ἀλαμπάμα. Ἐπὶ 382 μέρες κανένας Νέγρος δὲν μπῆκε σὲ λεωφορεῖο κι' αὐτὸ ἔγινε σὰν ἐκδήλωση διαμαρτυρίας γιὰ τὸ ἀπαράδεκτο καθεστῶς διαχωρισμοῦ λευκῶν καὶ μαύρων πού ἐπικρατοῦσε στὰ καθίσματα τῶν ὀχημάτων. Ὁ φανατισμὸς τῶν λευκῶν εἶχε σκεφθεῖ κι' αὐτὴ τὴν ταπείνωση γιὰ τοὺς μαύρους συμπολίτες τους: Τὸ μισὸ λεωφορεῖο εἶχε θέσεις ἀποκλειστικά γιὰ λευκοὺς καὶ τὸ ἄλλο μισὸ μόνο γιὰ Νέγρους. Καὶ ἀκόμη, ἂν οἱ λευκοὶ ἐπιβάτες ἦταν περισσότεροι ἀπὸ τὶς θέσεις, τότε θὰ ἔπρεπε οἱ Νέγροι νὰ τοὺς παραχωροῦν τὶς δικές τους.

Μετὰ τὴ νικηφόρο ἔκβαση ἐκείνης τῆς σταυροφορίας, τὰ 20 ἑκατομμύρια τῶν μαύρων τῆς Ἀμερικῆς ἀναγνώρισαν στὸν Κίγκ τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἐκπροσωπεῖ. Ἀκούρατος τρέχει ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία, ὀργανώνει πορείες, καταφεύγει στὰ δικαστήρια, διαμαρτύρεται καὶ προχωρεῖ. Ἐνα-ἕνα τὰ ὄχυρά τοῦ φυλετικοῦ φανατισμοῦ πέφτουν κι' ὅλα αὐτὰ χωρὶς νὰ χυθεῖ αἷμα. Θαυμάσιος ρήτορας ὁ Κίγκ ἀρχίζει καὶ τελειώνει συνήθως τὶς ὁμιλίες του μὲ περικοπὲς ἀπὸ τὴν Βίβλο, ἐνῶ τὰ πλήθη ἀπαντοῦν μὲ ὁμαδικὰ «ἀμήν».

Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ Γκάντι, πού τὸν μιμεῖται ἀλλωστε σὲ πολλὰ σημεῖα, δὲ δίστασε νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἱστορική καὶ τόσο χαρακτηριστικὴ φράση τοῦ μεγάλου Ἰνδοῦ, τοῦ μεγάλου ἐκείνου «ἀβάφτιστου Χριστιανοῦ», πού δήλωσε κάποτε: «Ὁ ἀγώνας μας θὰ εἶναι εἰρηνικός. Ἄν ὁμως χρειασθῇ νὰ χυθεῖ αἷμα γιὰ νὰ φύγουν οἱ Ἀγγλοὶ ἀπὸ τὴν Ἰνδία, θὰ γί-

νει καὶ αὐτὸ. Μόνον πού τὸ αἷμα πρέπει νὰ εἶναι δικό μας».

★ ★ ★

Ἐνα ἄλλο σημαντικό στοιχεῖο στὴν ἱστορία τοῦ Κίγκ εἶναι ἡ προσωπική του φιλία μὲ τὸν ἀξέχαστο Πρόεδρο Κέννεντυ. Νομίζω ὅτι ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ἡ ἐξῆς λεπτομέρεια, πού δείχνει καθαρὰ τί ρόλο παίζει στὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας ἡ τύχη.

Λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὶς προεδρικές ἐκλογές τοῦ 1960, ὁ Κίγκ εἶχε κατέβῃ γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ στοὺς δρόμους τῆς Ἀτλάντα νὰ διαμαρτυρηθεῖ εἰρηνικά γιὰ τὸ διαχωρισμὸ πού ἐπικρατοῦσε σὲ ὀρισμένα καταστήματα ἀνάμεσα στὶς δύο φυλές. Ἡ ἀστυνομία χρησιμοποίησε βία κατὰ τῶν διαδηλωτῶν καὶ ὁ Κίγκ βρέθηκε σ' ἕνα ἀνήλιαγο κελλι τῶν φυλακῶν, τέλεια ἀπομονωμένος. Δὲ δόθηκε ἡ ἄδεια νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν οὔτε οἱ δικηγόροι του. Στὸ μεταξύ, ἡ γυναίκα τοῦ Κίγκ εἶχε μόλις γεννήσει τὸ τρίτο ἀπὸ τὰ τέσσερα παιδιὰ τους καὶ ἀνήμπορη ἀκόμη στὸ κρεβάτι δὲν μποροῦσε νὰ βοηθήσει τὸν ἄντρα της σὲ τίποτε. Ὁ Κέννεντυ, ὑποψήφιος στὶς ἐκλογές πού πλησίαζαν, ἔμαθε τὰ νέα καὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἀκόμη τότε κανένα ἰδιαίτερο δεσμό μὲ τὸν Κίγκ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκτίμηση γιὰ τὸν ἀγῶνα του, δὲν δίστασε στιγμή. Πῆρε στὸ τηλέφωνο τὴν κυρία Κίγκ, ἐξέφρασε τὴν συμπάθειά του γιὰ τὴν ταλαιπωρία καὶ ὑποσχέθηκε νὰ κάνει ὅτι τοῦ εἶναι δυνατό γιὰ τὴν ἀποφυλάκιση τοῦ Κίγκ. Τὴν ἄλλη μέρα κατὰπληκτοὶ οἱ Νέγροι τῆς Ἀμερικῆς μάθαιναν τὸ ἀπίστευτο νέο: ἕνας ὑποψήφιος Πρόεδρος, γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, ἔπαιρνε ἐπίσημα θέση ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνα τους. Ἡ μεταστροφή τῶν Νέγρων ψηφοφόρων ἦταν ἄμεση. Τὴν ἐπόμενη ἐβδομάδα ἔγιναν οἱ ἐκλογές. Ὁ Κέννεντυ κέρδισε τὴν προεδρία μὲ ἐλάχιστη διαφορά ψήφων ἀπὸ τὸν σκληροτράχηλο ἀντίπαλό του, τὸν Ρόμπερτ

Νίξον. "Ένα τηλεφώνημα του είχε χαρίσει την νίκη αλλά ξμελλε να του δώσει και τὸ θάνατο! "Αν δὲν ἔβγαινε Πρόεδρος, φυσικά δὲν θὰ ἐπακολουθοῦσε ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια ἡ δολοφονία του!

Ὁ Κέννεντυ καὶ ὁ Κίγκ ξγιναν στενοὶ φίλοι. Στὴν ἀρχὴ ὁ Πρόεδρος φάνηκε διστακτικός. Δὲν προχωροῦσε μὲ ριζοσπαστικότητα στὴν ὀριστική λύση τοῦ φυλετικοῦ προβλήματος. Ὁ Κίγκ δὲν θὰ διστάσει νὰ τὸν καταγγεῖλει δημόσια γιὰ «ἀτολμία» καὶ «ἀναβλητικότητα». Ὁμως, σὲ λίγο θὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή του ἕνας νέος Κέννεντυ, πιὸ ἀποφασιστικός, πιὸ βέβαιος γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν σκοπῶν του. "Ένας Κέννεντυ πὸς θὰ μεταβληθεῖ σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα σὲ μάρτυρα τοῦ καιροῦ μας. Στὴν κηδεῖα του ὁ Κίγκ θὰ ξεσπάσει σὲ λυγμούς καὶ θὰ ἐκφράσει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ὀδύνη πὸς ἔνοιωσε ὀλόκληρη ἡ φυλὴ του ἀπὸ τὸ μεγάλο χτύπημα πὸς εἶχε δεχτεῖ.

* * *

Ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἀπόλυτη χειραφέτηση τῶν Νέγρων εἶχε πιά ἀνοίξει. Ὁ θάνατος τοῦ Κέννεντυ μπορεῖ νὰ καθυστέρησε κάπως τὸ ρυθμὸ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἀλλὰ φαίνεται πὸς τὸ φυλετικὸ πρόβλημα προχωρεῖ σταθερὰ στὴ λύση του. Κάθε τόσο ἀνοίγει καὶ κάποια πύρτα πὸς ἦταν ὡς τώρα κλειστή. Ὁ Κίγκ δὲν παίρνει καμμία ἀπόφαση ἀν δὲν προσευχηθεῖ πρῶτα. Ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπικοινωνήσει μὲ τοὺς οὐρανούς ξεπηδαεῖ ἀυθόρμητα μέσα του. Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανεῖς ὅτι σάν χαρακτήρας δὲν εἶναι καθόλου ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια. Ἀντίθετα, λένε ὅτι εἶναι καλοφαγάς καὶ ὅταν καταφέρνει νὰ κλέψει λίγα λεπτά ἀπὸ τις πολλὲς ἀσχολίες του, κάθεται καὶ παίζει μὲ τὰ παιδιὰ του. Τὸ ἀγαπημένο τους παιχνίδι μὲ τὸν πατέρα εἶναι νὰ κουτροβαλάνε ἀπὸ τις σκάλες.

Ὁ ἀριστος αὐτὸς οἰκογενειάρχης, ὁ

μως, πὸς ἀν τὸν ἀντικρύσεις στὸ δρόμο «δὲν θὰ σοῦ κάνει καμμία ιδιαίτερη ἐντύπωση, ἔχει τὴση ψυχική δύναμη μέσα του ὡστε νὰ ἠλεκτρίζει τὰ πλήθη καὶ νὰ βάζει τοὺς ὀπαδοὺς του στὸ περίφημο κίνημα τοῦ Μπέρμιγκχαμ, νὰ ὑπόσχονται ὅτι θὰ ἀκολουθήσουν τις παρακάτω δέκα ἐντολές:

1. Θὰ στοχάζομαι καθημερινὰ τὴ διδασκαλία καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ.

2. Θὰ θυμοῦμαι πάντοτε ὅτι τὸ κίνημα «ἀποφυγῆς τῆς βίας» στὸ Μπέρμιγκχαμ ἐπιδιώκει τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ συνδιαλλαγή-ἔχι τὴν νίκη.

3. Θὰ κινούμαι καὶ θὰ μιλῶ σύμφωνα μὲ τις ἐπιταγὲς τῆς ἀγάπης, διότι ὁ «Θεὸς ἀγάπη ἐστίν».

4. Θὰ προσεύχομαι καθημερινὰ καὶ θὰ ζητῶ νὰ γίνω «σκευὸς ἐκλογῆς» τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ βοηθήσω ὡστε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ μποροῦν νὰ εἶναι ἐλεύθεροι.

5. Θὰ θυσιάσω τις προσωπικὲς μου ἐπιθυμίες γιὰ νὰ μποροῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ἐλεύθεροι.

6. Θὰ τηρῶ μὲ φίλους καὶ μὲ ἐχθροὺς τοὺς συνηθισμένους κανόνες τῆς εὐπρεπείας.

7. Θὰ ἐπιδιώκω πάντοτε τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἄλλων.

8. Θὰ ἀποφεύγω τὴ βία πὸς ἐπιβάλλεται μὲ τὴ γροθιά, τὴ γλώσσα ἢ τὴν καρδιά.

9. Θὰ προσπαθῶ νὰ θρίσκομαι σὲ καλὴ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ υγεία.

10. Θὰ ἀκολουθῶ τῆς ὀδηγίας τοῦ κινήματος καὶ τοῦ ὑπεύθυνου σὲ κάθε ἐκδήλωσή.

* * *

Ὁ Κίγκ περνάει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡμέρας του στὰ γραφεῖα τῆς «Ἐνώσεως τῶν Χριστιανῶν Ἡγετῶν τοῦ Νότου». "Ἐτσι ὀνομάζεται ἡ ὀργάνωση πὸς ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ του στήριγμα. Πολλὲς φορές τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τοῦ πρόσφερε μισθὸ γιὰ τὴν ἐργασία πὸς κάνει. Ὁ Κίγκ ὁμως δὲν

δέχτηκε καμμιὰ συζήτηση πάνω στο θέμα. Ἡ ἀμοιβή του τότε ἀπὸ τὴν «Ἐνωση» καθορίστηκε συμβολικὰ σὲ 1 δολλάριο τὸ χρόνο. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῶν Βαπτιστῶν ὅπου εἶναι διωρισμένος δὲν δέχτηκε ποτὲ νὰ εἰσπράξει τὸν κανονικὸ μισθὸ ποὺ παίρνουν ὅλοι οἱ ἱερωμένοι. Ἔτσι καὶ ἀπὸ κεῖ ἡ ἀμοιβή του εἶναι ἐντελῶς συμβολικὴ: 6 δολλάρια τὸ χρόνο.

Πῶς ἐπομένως ἀντιμετωπίζει τὶς ζωτικὲς τοῦ ἀνάγκες ὁ σύγχρονος αὐτὸς Μωϋσῆς; Βασικὰ ἀπὸ τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα ποὺ εἰσπράττει γιὰ τὰ βιβλία του καὶ ἀπὸ τὴν ἀμοιβή του γιὰ ἄρθρα ποὺ δημοσιεύει σὲ περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδες. Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς διαλέξεις ποὺ δίνει σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἀμερικῆς, γιατί εἶναι γνωστὸ πῶς στὸ Νέο Κόσμο εἶναι ἀδιανόητο νὰ μὴν πληρωθεῖ ἕνας ὁμιλητῆς γιὰ τὸν κόπο του ἀπὸ τὸ σωματεῖο ποὺ ὀργανώνει τὴν διάλεξη.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1964 ἔρχεται τὸ

Νόμπελ τῆς Εἰρήνης νὰ στεφανώσει τὶς προσπάθειές του. Ὁ Κίγκ δηλώνει ἀμέσως ὅτι ὀλόκληρο τὸ ποσὸ τοῦ βραβείου θὰ ξοδευτεῖ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπόλυτη χειραφέτηση τῶν Νέγρων. Μὲ ὁδηγὸ του τὸ κήρυγμα τοῦ Θεανθρώπου, μὲ γλυκύτητα καὶ μὲ κατανόηση γιὰ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, ὁ αἰδεσιμώτατος Κίγκ γράφει σήμερα ἱστορικὲς σελίδες ποὺ θὰ μείνουν στοὺς αἰῶνες γιὰ νὰ διαλαλοῦν, πῶς μέσα στὸν ὑλιστικὸ, τὸν ἀνελέητο 20ον αἰῶνα, ἕνας μεγάλος ἡγέτης μπόρεσε μὲ μέσα εἰρηνικὰ, μὲ μοναδικὰ ὅπλα τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν δικαιοσύνη, νὰ ἐπιβάλλει τὶς ἰδέες του πάνω στοὺς φανατικὸς καὶ τοὺς στενόμυαλους, πιστοποιώντας ἔτσι, γιὰ ἄλλη μιὰ φορά, τὴν ὑπεροχὴ τῆς Χριστιανικῆς «ἀγάπης» πάνω σ' ὅλες τὶς ἰδεολογίες ποὺ ἔχουν σὰν ὄπλο τους τὴν ὑλικὴ δύναμη καὶ βάση τὸ στενὸ συμφέρον τῶν ὀπαδῶν τους.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΑΘΑΝΑΗΛ

ΘΥΜΗΣΗ ΚΙ' ΕΠΙΘΥΜΙΑ

Πατέρα τὴν στιγμιότυπον κρατῶντας εἰκόνα σου
συγκρίνω τὴν σ' αὐτὴν νεανικὴ σου μορφή
μὲ τὴν ὑστάτη τῶν γηρατιῶν σου
ποὺ ὁ χρόνος ξεθωριάζει στὴ θύμησή μου.

Κι' ὡς πάλι ἡ μελαγχολία μὲ κατέχει τοῦ χωρισμοῦ
ἀπ' ὅ,τι στὴ ζωὴ ἡ ἀγάπη μ' ἔχει συνδέσει
τὶς ἀναμνήσεις σ' ὑπαρξὴ νὰ μετουσιώσω προσπαθῶ
γιατὶ αἰωνιότητας ἐπιθυμίαν ἐπιθυμῶ.

Π. Ι. Μ.

Η ΑΓΩΓΗ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ (*)

Τοποθετώντας τὰ θεμέλια τῆς Παιδείας μέσα στὴν προσωπικότητά μας, ἀπομακρύνουμε ἀπ' αὐτὴν κάθε ἔννοια χρησιμότητος ἢ κοινωνικῆς ὑποχρέωσης. Ἡ μοναδικὴ ὑποχρέωσις τοῦ πεπαιδευμένου ἀνθρώπου στρέφεται πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του: νὰ τελειοποιηθῆ. Στὸ τέλος, ὕστερα ἀπὸ ὅλ' αὐτά, ἡ τελειοποίησις του θὰ ὑπηρετήσῃ καὶ τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ μὲ τὴν συμφωνία νὰ μὴ τὸ προϋποθέτῃ ἀλλιώτικα θὰ καταστήσῃ ἕνας συντηρητικὸς. Ὅποιος κατὰ τὴν ἀγωγή στρέφει τὸ βλέμμα του εἰς τὴν κοινωνία, κατ' ἀνάγκη σχηματίζει σὰν ἰδανικὸ τῆς ἀγωγῆς ἐκεῖνο πού εἶναι ὁ μέσος ὄρος, πῶς κοινὸ, γενικὰ παραδεκτό. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀδύνατη πλευρὰ πολλῶν πεπαιδευμένων τῆς Ἀμερικῆς.

Σ' αὐτὴν τὴν μεγάλη χώρα, τὴν Ἀμερικὴ, φαίνεται ὅτι δύο δυνάμεις διαφιλονικοῦν τὴν περιοχὴν τῆς ἀγωγῆς: ἡ λατρεία τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ ἡ λατρεία τοῦ συντηρητισμοῦ. Καλεῖται κανεὶς νὰ σκεφθῆ μίαν ἀρχαία παράδοσιν ὅπως εἶναι ἀρεστή: μίαν σύγχρονη πρακτικὴ θέτει στὰ σχολεῖα τὸ δημοκρατικὸ ἀξίωμα «νὰ κάνῃς ὅπως οἱ ἄλλοι», τὸ ἀξίωμα τῆς προσαρμογῆς (Adjustment), νὰ ἀναγνωρίσῃς ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκεῖνη πού ἀποδέχεται τὸν τρόπο ζωῆς τῆς πλειοψηφίας. Μία πραγματικὴ ἀγωγή δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἀντισυντηρητικὴ. Ὁ πεπαιδευμένος ἀνθρώπος, χωρὶς νὰ φιλοδοξῆ τὴν ἀπόλυτη καὶ πολλὰς φορὲς ἐπικίνδυνη καὶ τραγικὴ πρωτοτυπία τῆς ἰδιοφυΐας, πρέ-

πει νὰ τείνῃ νὰ ἔχῃ μίαν περιοχὴ ἀπόλυτα δική του, μακάρι καὶ τεχνικῶς: δηλαδή, ξέρω γό; μίαν ἐποχὴ, μίαν γλώσσα, μίαν σπουδὴ, μίαν προσωπικότητα, μίαν λογοτεχνία, μίαν συλλογὴ, κάτι τι ἐπιτέλους «διακριτικὸ» ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Αὐτὰ εἶναι συμβολὲς πού δὲν μποροῦν νὰ δοθοῦν σὰν ἀπόλυτοι κανόνες, γιατί πάντοτε ξαναγυρίζουμε στὸ ἴδιο πρόβλημα: ἔαν ἔχῃς προσωπικότητα, τὴν ἔχεις ἤδη μέσα σου. Λέμε ὅμως ὅτι, ἐπὶ τέλος, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃς μίαν πρωτοτυπία, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν ἔχεις, μπορεῖς νὰ τὴν καλλιεργήσῃς μὲ τὴν τεχνικὴ καὶ τὴν προσοχή.

Μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἡ παιδεία δὲν εἶναι ποτὲ σχολικὴ: γιατί τὸ σχολεῖο προϋποθέτει ὑποδείγματα καὶ ἀσκήσεις, ὅμοια γιὰ ὅλους τοὺς μαθητάς. Δὲν εἶναι ὅμως ἐπίσης κατὰ τρόπον ἀπόλυτον ἀντισχολικὴ. Ἐνας πεπαιδευμένος μπορεῖ κάλλιστα νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ἀρκεῖ νὰ μὴ συνεχίσῃ ἀκολουθώντας τὸν ἀκριβῆ τύπο: δὲν πρέπει νὰ βγῆ ἀπὸ ἕνα σφραγιστοειεῖο, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἶναι ἐναντίον τοῦ σχολείου. Τὸ σχολεῖο μπορεῖ νὰ τοῦ ἐμφυσήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Παιδείας, μπορεῖ νὰ διαπλατύνῃ τὴν προσωπικότητά του. Γενικὰ ὅμως, ἡ Παιδεία ἀρχίζει ἀφοῦ ἀφήσῃ κανεὶς τὸ σχολεῖο, ἢ ὄντας ἀκόμη στὸ σχολεῖο, ἀλλὰ ἔχοντας προβλήματα διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού δίνει ὁ δάσκαλος καὶ τὸ βιβλίον πού χρησιμοποιεῖται. Τὸ σχολεῖο εἶναι πιθανῶς μίαν παρόρμησις καὶ προσφέρει ἀργότερα στὸν πεπαιδευμένο μερικὰς ἀπὸ τὶς βάσεις καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς Παιδείας, ὅπως τὴν γνῶσιν τῶν Κλασικῶν καὶ τῶν συγ-

(*) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Giuseppe Prezzolini, *Saper leggere* (Κεφάλαιον τρίτον). Τὸ βιβλίον πρόκειται νὰ κυκλοφορήσῃ ἐν ἑλληνικῇ ἀπόδοσι προσηχῶς.

της μεταβάλλεται' και μεταβάλλεται τὸ πρόσωπο ἢ ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ γοητεία πρὸς ἐκεῖνα πού ἀποδίδουμε σεβασμό.

Τὸ πεδίο πού μπορούμε νὰ κάνουμε ἐπαληθεύσεις εἶναι πολὺ περιορισμένο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνοιῶν τις ὁποῖες ἡ αὐθεντία μᾶς μεταδίδει ἢ μᾶς χρωματίζει εἶναι ἀτελείωτος. Ὅλα σχεδὸν ὅσα γνωρίζουμε προέρχονται ἀπὸ τὸ παρελθόν, εἶναι μιὰ ἱστορικὴ γνώσις, ξαναζωντανεμένη μοναχὰ εἰς τὸ παρὸν ἀπὸ τὸν ὄργανισμὸ τῆς προσωπικότητός μας. Ἡ ἐλευθέρω ἐξέτασις καὶ ἡ πειραματικὴ ἀπόδειξις εἶναι μεγάλες ἀρχές, ἀλλὰ ἔχουν μιὰ περιοχὴ ἀρκετὰ περιορισμένη καὶ ἐνεργοῦν πάντοτε σὲ προϋποθέσεις ἀπὸ αὐθεντίας τοῦ παρελθόντος. Δὲν ἔχομε ἐκλέξει τὴν προσωπικότητά μας. Ἔχομε γεννηθῆ κατὰ ἓνα δεδομένο τρόπο. Φέρομε μέσα μας, στὸ ἀπείρωσ μικρὸ σπέρμα πού μᾶς ἔδωσε ἀρχή, ἓνα ἀνεξάλειπτο σημεῖο. Σ' αὐτὸ ἔχουν ἤδη διατυπωθῆ ἡ μορφὴ μας, τὸ χρῶμα τῶν ματιῶν μας καὶ τοῦ δέρματός μας, οἱ ἀτέλειές μας, τὸ σημεῖο ὅπου κάποιο μοιραῖο σπέρμα θὰ κατορθώσῃ νὰ εἰσελθῇ, ἡ ἀντοχὴ μας, ἡ ἀδυναμία μας, οἱ συμπάθειες καὶ οἱ ἀντιπάθειές μας. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος μᾶς δίνει πολὺ λίγα, καὶ αὐτὸ εἶναι τόσο ἀληθινόν, ὥστε πολλὰ μηνύματά του ὅταν μᾶς ἔρχονται σὲ μιὰ ἡλικία ἢ μιὰ περίοδο ἀκατάλληλη, δὲν μᾶς λένε τίποτε. Καὶ ὅπως αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ γιὰ τις αἰσθήσεις, ἔτσι ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν νόησι καὶ τὴν ἀγωγὴ μας. Ἀπὸ παιδιὰ διαβάζουμε βιβλία πού μᾶς προκαλοῦν τὴν ἀνία, καὶ πού ὁμως ἀργότερα μᾶς ἀνοίγουν διὰπλατοὺς ὀρίζοντες. Ἡ διαφορὰ ἐνὸς προσώπου ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἀλλάξῃ ἄξια μὲ τὴν διδασκαλία: δύο πρόσωπα μᾶς λέ-

νε τὰ ἴδια πράγματα, συχνὰ μὲ τις ἴδιες λέξεις, ἓνα ὁμως βρίσκει τὸν τρόπο νὰ διαπεράσῃ τὴν καρδιά μας. Τὸ μυστικὸ τῆς αὐθεντίας εἶναι συχνὰ μοναχὰ τὸ μυστικὸ μιᾶς σχέσεως. Φαίνεται ὅτι ἀλλάζομε ἢ ἀλλαξοπιστοῦμε, ὅπως λέγεται· δὲν εἶναι ὁμως τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνη ἡ συνεχὴς ἐπεξεργασία τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, πού ἀπὸ ἓνα σπέρμα γίνεται ἓνα ζωντανὸ ὄν. Μπορεῖτε νὰ καλλιεργήσετε σπόρους βιολέττας σ' ἓνα οἰοδῆποτε ἔδαφος· θὰ παραχθῆ ὁμως ἓνα ἄνθος λιγώτερο ἢ περισσότερο χρωματισμένο, μὲ λιγώτερα ἢ περισσότερα πέταλα μὲ ἀσθενέστερη ἢ δυνατώτερη ὄσμή, θὰ εἶναι ὁμως πάντοτε μιὰ βιολέττα καὶ ποτὲ ἓνα τριαντάφυλλο. Στὴν ἀγωγὴ μας πρέπει νὰ θυμώμαστε πάντοτε αὐτό: ὅτι οὐσιωδῶς δὲν ἠμποροῦμε νὰ ἀλλοιωθοῦμε. Ὅλο ἐκεῖνο πού μπορούμε νὰ κάνομε εἶναι νὰ βροῦμε τις καλύτερες συνθήκες ἀναπτύξεως. Ἡ μπέλλα-ντόνα θὰ εἶναι πάντοτε ἓνα δηλητήριον γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ βελανίδι θὰ προσελκίη πάντοτε τοὺς χοίρους, καὶ τὸ ρύζι θὰ ἀρέσῃ στοὺς Ἀσιάτες καὶ τὸ σιτάρι θὰ ἐξυπηρετῆ τοὺς Εὐρωπαίους. Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι φλναρίες. Κανένας δάσκαλος δὲν μπορεῖ νὰ σᾶς δώσῃ τὴν φρόνησι, κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ τὴν φύσιν σας· ἂν τὴν καταπιέξετε ἢ ἀντιδρασῆς τῆς εἶναι ἀκόμη χειρότερη, ὅπως τῶν ἀγρίων θηρίων πού εἶναι ἀναγκασμένα νὰ ζοῦν σ' ἓνα κλουβί ἢ τῶν σκύλων πού ζοῦν ἐξημερωμένοι στὰ σαλόνια. Ἡ ὑποκρισία, ἡ ψευτιά καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διαφθορὰ εἶναι ἡ τιμὴ μὲ τὴν ὁποία πληρώνεται ἡ καταναγκαστικὴ ἀγωγὴ.

Giuseppe Prezzolini

Ἀπόδοσις: Π. Ἀγγελينوῦ

ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

‘Ο ποιητής του βιβλίου του «Ίώβ» πιστεύεται ότι έζησε κατά τον Ζ΄ αι. π.Χ., στην εποχή ανάμεσα ‘Ησαΐα και ‘Ιερεμία, και καταγόταν μάλλον από τη Ν. Α. Παλαιστίνη. ‘Ωστόσο, υπάρχουν κι άλλες απόψεις. ‘Ο Β. Ούγκω λ.χ. υποστήριξε ότι το ποίημα το έγραψε ο ίδιος ο Ίώβ και ότι «το ποίημά του απ’ το αραβικό κείμενό του έχει χαθή. ‘Από τον Ίώβ μας απομένει ή έβραϊκή απόδοση που αποδίνεται στο Μωϋσή».

Τ’ όνομα του Ίώβ, στον καιρό του ‘Ιεζεκιήλ (αρχές 5΄ π.Χ. αι.), είχε γίνει πιά πασίγνωστο: «Νώε, Δανιήλ και Ίώβ, αυτοί εν τη δικαιοσύνη αυτών σωθήσονται», αναφέρει ο Προφήτης. ‘Ο Ίώβ ήταν ένας πάμπλουτος ‘Αραβας φύλαρχος και φαίνεται πως έζησε τον καιρό των Πατριαρχών. ‘Η χώρα του ονομαζόταν Αδσίτιδα και υποστηρίζεται ότι βρισκόταν ανάμεσα ‘Ιουδαία και ‘Αραβία, Ν. Α. στη Νεκρά Θάλασσα.

Το ποίημα του Ίώβ στηρίζεται σε μια πολύ τολμηρή υπόθεση. Τόσο τολμηρή, που λίγο έλειψε να του στοιχίση και να μην καταταχθῆ στον Κανόνα της Π. Διαθήκης κατά τη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο. ‘Εκεῖ, ο Θεόδωρος Μομφουεστίας αρνήθηκε τη θεοπνευστία του βιβλίου. Κι’ εἶν’ ἀλήθεια ότι ξαφνιάζει τον αναγνώστη ο δίκαιος και υπομονετικός Ίώβ για την πολεμική που ανοίγει με το Θεό, καθώς ὅλη την αγανάχτησή του για την κατάντια του την ξεχύνει σε κατάρα για τη γέννησή του. Μιά κατάρα που απλώνεται σ’ ὀλόκληρο κεφάλαιο (το γ΄) για να μείνη σάν ένα από τα συγκλονιστικότερα κομμάτια στον παγκόσμιο ποιητικό λόγο. ‘Ακόμη όμως περισσότερο έντυπωσιάζει ο Ίώβ γιατί εἶχε—άν και θεοφοβούμενος—μιά δυνατή συναίσθηση της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, τέτοια, που ν’ απαιτήση από το Θεό να συναντηθούν για να ελεγχθῆ ή δικαιοσύνη του ίδιου του Θεού: «εἴπομι δέ

εἰμαντοῦ κρίμα, τὸ δὲ στόμα μου ἐμπλήσῃ ἐλέγχων» (αγ΄ 4). Αὐτὰ ὅμως τὰ δυὸ στοιχεῖα εἶναι πού δικαίωσαν τὸν ἴδιο τὸν Ίώβ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, καθὼς και τὸ βιβλίο του μέσα στὴν παγκόσμια λογοτεχνία. ‘Επειδὴ ἡ θεοσεβεία του προέρχεται ἀπὸ ἕναν εἰλικρινέστατο ἄνθρωπο, πού ἔχει συναίσθηση τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ίώβ. Γιατὶ δὲν εἶναι μιὰ ἀξιοπρέπεια στείρα πού ἀπομονώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἐλευθερώνει τὸν ἄνθρωπο ὑψώνοντάς τον σὲ προσωπικότητα πού ἔχει ὄχι μονάχα ὑποχρεώσεις ἀπέναντι στοῦ Θεοῦ ἀλλὰ και δικαίωματα. Οὔτε πάλι αὐτὴ ἡ ἀξιοπρέπεια ἔχει ἀτομιστικὸ χαρακτήρα, ὥστε νὰ εὐνοῆ τὴν ἀδιαφορία γιὰ τὸν πλησίον, ἀλλὰ προσανατολίζει τὸν ἄνθρωπο σ’ ἕνα κοινωνιστικὸ ιδεῶδες, στὴν ἔμπρακτη ἀγάπη γιὰ τὸν πλησίον. Γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς, ὁ Ίώβ, πού ἔχει μείνει σὰ σύμβολο τῆς ὑπομονῆς, πρέπει νὰ τονιστῆ ὅτι εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πρῶτες μορφές στὴν ἀνθρωπότητα πού προσπάθησαν νὰ δώσουν στὸν ἄνθρωπο μιὰ προσωπικότητα με δικαίωματα και ὑποχρεώσεις, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ ζῆ τὴν ἴδια στιγμή τῆ Γῆ και τὸν Οὐρανὸ μέσα σὲ μιὰν ὀλοκληρωμένη ἐλευθερία. Κι’ ἐφάρμοσε ὁ ἴδιος τίς ἀρχές αὐτές γιὰ νὰ φτιάση μιὰ κοινωνία ὑποδειγματική, ὥστε ν’ ἀποτελῆ γιὰ ὅλους τοὺς αἰῶνες ἕνα ἰδανικὸ ἢ Ίώβεια Κοινωνία, πολὺ περισσότερο γιὰ τὴν ταραγμένη ἐποχή μας.

★ ★ ★

Παρακάτω, δίνουμε σὲ μετάφραση ἀπὸ τὸ κείμενο τὸν Ο΄ τὸ περίφημο γ΄ κεφάλαιο ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ «Ίώβ», τὸ ποίημα με τὴν κατάρα του ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω.

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 1966

«ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ...»

«Πάτερ ἡμῶν»

Πατέρα μας!

Λαχαρήσαμε, Κύριε, γιὰ μιὰ προστασία.

Στηριχτήκαμε στὴ δική μας δύναμη, στὰ χρήματά μας, στ' ἀξιώματά μας, στὸ κόμμα μας, στὸν θουλευτή μας. Πήραμε γιὰ ράβδο καὶ θακτηρία μας στὸ μονοπάτι τῆς ζωῆς τὴν εὐγλωττία καὶ τὴν πέννα, τὴν ἐφημερίδα καὶ τὴν κραυγή. Βασιστήκαμε στὸ μεγάλο χωράφι ἢ στὸν οὐρανοξύστη, στὴν κούρσα καὶ στὸ ἀεροπλάνο.

Καὶ ἦρθε ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θροχή, ἦρθε ἓνα παραπάτημα στὸ δρόμο, ἓνα μικρόβιο στὸν ὄργανισμό, ἓνα ταλάντεμα στὸ τιμόνι τῆς κούρσας μας καὶ βρεθήκαμε ἄρρωστοι ἢ νεκροί. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Ἡ οἱ διπλανοὶ μας. Ποῦ εἶχαμε στηριχτῆ πάνω τους. Ποῦ τοὺς νομίζαμε δυνατούς.

«Καὶ κατέπεσεν ἡ οἰκία» τοῦ καθενὸς μας καὶ ὅλων μαζί. Ἡ λαμπρὴ μας οἰκία. Ἡ χτισμένη μὲ τέχνη καὶ ἐπιστήμη. «Καὶ ἦν ἡ πῶσις αὐτῆς μεγάλη».

Λαχαρήσαμε, Κύριε, γιὰ μιὰ προστασία.

Κι' ἐρχόμαστε κοντὰ Σου.

Εὐτύχημα ἦταν, Κύριε, τὸ γκρέμισμα τοῦ σπιτιοῦ μας. Ναί. Εὐτύχημα. Γιατί ἔτσι ἀνοιξαν τὰ μάτια μας. Εἶδαμε πόσο μικροὶ εἴμασθε. Καί, καθὼς σωριάστηκαν μὲ πάταγο οἱ οὐρανοξύστες, ἀντικρύσαμε τὸν οὐρανό. Ποῦ μᾶς τὸν ἔκρυσαν τόσον καιρό. Καὶ στὸν οὐρανὸ ἦσουν Ἐσύ.

Ποῦ εἶσαι:

«Ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,» ὁ μόνος ἀληθινὰ ὑπάρχων, ἡ Ὑπαρξη στὴν τελειότητά της.

Στὴν ἀρχὴ εἶδαμε τὰ σύννεφα καὶ τὸν ἥλιο.

Σὰν θράδουσα, θυθίσαμε τὴ ματιά μας

στὴ θάλασσα τῶν ἀστεριῶν. Ἀλήθεια! Ἡ νύχτα μᾶς ἔδωσε πλὴ πολλὰ!

Θυμηθήκαμε πὼς καὶ ἡ γῆ μας εἶναι ἓνα ἀστέρι. «Ἐν τοῖς οὐρανοῖς» κι' αὐτῆ. Καί, μέσα σὲ μιὰ ἔλλαμψη, ἀκούσαμε, σὰν τὸν Δαβίδ, τὸ Σύμπαν νὰ τραγουδᾷ ἓνα παμμέγαλο ᾄσμα, τὴν Ἀρμονία. Τὴν πλασμένη ἀπὸ τὰ χέρια Σου.

Τότε νοιώσαμε πὼς θρήκαμε τὴν προστασία ποὺ ζητούσαμε, νοιώσαμε σιγουριά καὶ γαλήνη—γιὰ πρώτη φορὰ.

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις ἡ καρδιά μας ἠσυχάζει. Τελείωσε πιά ὁ καιρὸς τῆς περιπλανήσεως, τῆς ἀδυναμίας, τῆς ὀρφάνιας· θρήκαμε τὸν πανίσχυρο Πατέρα.

Πατέρα!

Δηλαδή, Κύριε, ὁ γειτονάς μου εἶναι ἀδελφός μου. Κι' ὁ ἄλλος ποὺ μένει στὴν ἄκρη τῆς πάλης. Καὶ τὸ παιδάκι τοῦ νοσοκομείου. Κι' αὐτὸς ὁ ζάπλουτος ποὺ περνάει ἀγέρωχος μὲ τὴν κούρσα του. Κι' ὁ προλετάριος. Κι' ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μάνα μου καὶ οἱ ἀδερφοί μου! Ποῦ τόχα ξεχάσει. Εἶναι ὅλοι τους ἀδέρφια μου. Ἀφοῦ εἶναι παιδιὰ σου. Ἀκριβῶς, ὅπως κι' ἐγώ. Οὐτ' ἓνα χιλιοστὸ περισσότερο ἢ λιγώτερο. Ἀδέρφια μου.

Δὲν θὰ τὰ ξεχάσω, Κύριε.

Δὲν πρέπει νὰ τὰ ξεχάσω. Πὼς νὰ ξεχάση κανεὶς τ' ἀδέρφια του! Μόνον ἂν ἀρνηθῆ καὶ τὸν Πατέρα!

«Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου».

Βέβαια τὸ ὄνομά Σου εἶναι ἅγιο καὶ πανάγιο. Καὶ οὔτε ποῦ ἔχει διόλου τὴν ἀνάγκη μας.

Ἀλλὰ εἶναι συμφέρον δικό μας, Κύριε, τὸ μόνο ἀληθινὸ συμφέρον μας ἄλλωστε, νὰ τὸ δεχτοῦμε, νὰ τὸ παραδεχτοῦμε σὰν ἅγιο.

Ἐμεῖς θέβαια πού σοῦ μιλάμε τὸ πιστεύουμε. Ὅμως πρέπει τοῦτο νὰ γενικευτῆ, νὰ τὸ δεχτοῦν κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι, ὕλοι, Κύριε. Κι' ἔτσι νάρθη ἡ βασιλεία Σου.

Νὰ πάψη νὰ εἶναι αἴτημα καὶ νὰ γίνῃ χειροπιαστὴ ζωὴ ἐκεῖνο τὸ:

«Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου».

Καὶ εἶναι ἀνάγκη, Πατέρα μας, νὰ γίνῃ αὐτό. Εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη μας. Πρέπει πιά νὰ κυβερνήσῃ Ἐσὺ. Νὰ γίνῃς Βασιλιάς καὶ Πρωθυπουργὸς καὶ Ποιμένας. Νὰ πιάσῃς ὅλα τὰ πόστα τῆς ζωῆς μας, νὰ φτιάξῃς ὅλους τοὺς νόμους, νὰ ρυθμίσῃς τὴν κυκλοφορίαν στοὺς δρόμους τῆς ζωῆς. Εἶναι πιά καιρὸς νὰ βασιλεύσῃς. Ἔλα, Κύριε, καὶ γρήγορα. Ὁδήγησέ μας, ἀπάγαγέ μας στὸ Κράτος Σου, πάρε μας μὲ τὴ θία, «ἀνάγκασον εἰσελθεῖν».

Θέβαια ξέρουμε πὼς λογαριάζεις πολὺ, πὼς σέβασαι «τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεώς μας» ἀσύγκριτα περισσότερο ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς καὶ κραυγαλέες φυλλάδες τοῦ δρόμου. Τὴ σέβασαι τόσο, ὥστε, ἂν καὶ μὲ πόνον Σου πολὺ, μᾶς ἀφήνεις νὰ φεύγουμε ἀπὸ κοντὰ Σου ὅταν τὸ θέλουμε.

Ὅμως τώρα στὸ ζητᾶμε οἱ ἴδιοι. Ἄρπαξέ μας λοιπόν. Ἡ τοῦλάχιστον θάλε μας στὸ δρόμο, στὴν Ὀδό.

Τὸ πρότυπο γιὰ νὰ φέρομε ἐδῶ τὴ βασιλείαν Σου τῶχουμε· εἶναι ὁ Οὐρανός. Ὁ κόσμος πῶν ἀγγέλων καὶ τῶν πνευμάτων. Ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀντίρρηση, οὔτε καθυστέρηση. Γιατί κι' ἐκεῖ, ὅπως στὸν ὕλικὸ οὐρανὸ, ὑπηρετοῦν τὴν Ἄρμονίαν.

Ἔτσι, ἀφοῦ θὰ μιμηθοῦμε αὐτὸ τὸ πρότυπο, θὰ γίνῃ ἀληθινὴ ἡ εὐχὴ κι' ὁ πόθος:

«Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

«Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον» (τὸν ἀναγκαῖον) (1).

Ἐπιστήμη ὀλόκληρη κάναμε, Κύριε, γιὰ νὰ εὐφράνομε τὸν λάρυγγά μας καὶ τὴ γλῶσσα μας. Χιλιάδες τὰ φαγητά, τὰ

ποτά, τὰ γλυκίσματα. Ἐφευρέτες κι' ἐργαστάσια κι' ἐργάτες δουλεύουν ἀκατάπαυστα στὴν ὑπηρεσίαν τῆς γεύσης. Ἄγῶνας Τάνταλου. Ἄγνωστη μᾶς ἔγινε πιά ἡ γλύκα κι' ἡ δύναμη πού ἔχει τὸ ψωμί στοῦ δουλετῆ τὸ στόμα. Κι' ὅμως ζηλέψαμε θαθιὰ αὐτοὺς πού τοὺς λένε καλοφαγάδες. Καὶ εἶτε γίναμε κι' ἔμεῖς, ὅταν μπορέσαμε, εἶτε βουλιάξαμε στὸν πόθο νὰ τοὺς φτάσουμε.

«Τὸν ἄρτον...» Μιά λέξη, Κύριε, τόσο ἐλαφριά καὶ τόσο βαρεὶά μαζί. Σὰν νᾶναι φλούδια ὅλα τ' ἄλλα, ὅσα τρώγονται καὶ πίνονται. Σὰ νᾶναι φλούδια πού πετιῶνται γιὰ νὰ μείνῃ ἡ οὐσία, ὁ πυρήνας, τὸ ψωμί.

Σὰν νᾶναι φλούδια οἱ κάθε εἶδους χωματένιοι πόθοι μας πού πέφτουν ἄχρηστοι κι' ἀσήμαντοι μπροστὰ σ' αὐτὸ πού παρωμοιάσας, Κύριε, τὸν ἑαυτὸ Σου, μπροστὰ στὸν Ἄρτο.

«Δὸς ἡμῖν». Ναί. Γιατί εἶναι πολλοί, ἑκατομμύρια, δισεκατομμύρια πού δὲν τὸ ἔχουν (καὶ τὸ ξεχνᾶμε ἀλήθεια!). Κι' ἔμεῖς πού τὸ ἔχουμε τὸ ψωμί, τὸ ζητᾶμε ἀφηρημένα. Ἄντι νὰ ποῦμε εὐχαριστῶ. Καὶ νὰ παρακαλοῦμε νὰ μὴ μᾶς τὸ στερήσῃς.

Σήμερον.

ἜΩ Κύριε, ἂν κάναμε σημαία μας τὸ σήμερον!

Ἄπο πόσες ἔγνοιες θὰ γλυτώναμε, πόσο λιγώτερα ταραγμένα μυαλά θὰ ὑπῆρχαν, πόσο πιὸ μικρὴ θάταν ἡ κακία.

Καθὼς τὰ πουλιά καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ δέντρα.

Σήμερον!

Εἴμαστε ὑπόδουλοι, Κύριε, στὸ χρόνο, στὸ μέλλον. Πού μᾶς γεμίζει ἄγχος καὶ ἀγωνία. Σὰν νὰ εἶναι καὶ δικὸ μας καὶ σίγουρο. Ἐνῶ δὲν εἶναι τίποτε ἀπ' τὰ δυό. Εἶναι μόνο στὰ χέρια Σου, τὰ πατρικά Σου χέρια. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, πού εἶναι ἀσφαλισμένο στοῦ Πατέρα μας τὰ χέρια, φοβώμαστε!

Ἐσὺ ὡστόσο μᾶς δείχνεις, Κύριε, τὸ δρόμο τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ὀλιγαρκείας, μ' ἓνα λόγο τῆς παιδικῆς εὐτυχίας. Εἶναι ἡ ὁδὸς τοῦ Σήμερον.

(1) Δὲν πρόκειται, φυσικά, νὰ μπῶ στὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἔννοια τῆς λέξης.

«Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν».

Χρωστᾶμε, Κύριε. Κι' ἂν διαγράψουμε τὶς πράξεις τὶς κακὲς καὶ τὶς σκέψεις, ποὺ δὲν εἶναι λίγες, κι' ἂν σθῆσουμε τὶς «ἀργές», τὶς νεκρὲς στιγμὲς ποὺ, ἄσωτα, ἀφήνουμε καὶ χάνονται, πάλι μᾶς μένει ἕνα ἀπειρο χρέος, τῆς Ἁγάπης τὸ χρέος.

Πῶς νὰ ξοφληθῇ αὐτὸ Κύριε;

Μόνο Κάποιος ποὺ περνοῦσε «εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος», σὺν τῷ ἀγαθῷ ποτάμι ποὺ δροσιζει καὶ ποτίζει ἀδιάκοπα, μόνο Αὐτὸς δὲν ἄφησε δίλεπτο ἀνεξόφλητο. Ἄλλ' ἦταν Θεός, ἦσαν Ἐσὺ, Κύριε.

Ἐμεῖς χρωστᾶμε. Καὶ δὲν μπορούμε νὰ σοῦ ποῦμε πῶς θὰ ξοφλήσουμε αὔριο ἢ κι' ἔπειτα ἀπὸ μιὰ αἰωνιότητα. Δὲν εἶναι τρόπος νὰ ξοφληθῇ τὸ χρέος.

Γι' αὐτὸ μιὰ λύση μόνο ἀπομένει. Ἡ λύση ποὺ δίνει ἕνας ἐπίγειος βασιλιάς σὲ καταδικασμένο μελλοθάνατο: ἡ Χάρη.

Ἄφες, λοιπὸν, Κύριε. Συγχώρησε, σθῆσε, ξέχασε. Ἐσὺ ποὺ δὲν ξεχνᾶς τὸ πουλάκι στὸ δένδρο.

Καὶ σοῦ δίνουμε μιὰ ὑπόσχεση, μιὰ θεβαίωση. Πῶς θὰ κάνουμε, πῶς κάνουμε κι' ἔμεῖς τὸ ἴδιο:

«Ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

Χρωστοῦν καὶ σ' ἐμᾶς. Λιγοστὰ θέβαια. Ἀσύγκριτα λιγώτερα ἀπ' ὅσα ἔμεῖς σ' Ἐσένα. Ποὺ τὰ νομίζουμε κάποιες φορὲς γιὰ περισσότερο. Καὶ κρατᾶμε ἀνοιχτὸ τὸ λογαριασμὸ ὡς τὸ θάνατο. Καὶ πέρα ἀπ' αὐτόν. «Πρῶτα θγαίνει ἡ ψυχὴ κι' ἔπειτα τὸ χούι,» λένε.

Ἐμεῖς δὲν θέλουμε νὰ εἴμαστε ἀπὸ αὐτούς, Κύριε, τοὺς ἐντελῶς ἀνόητους. Ἐμεῖς «ἀφίεμεν». Στὸ θεβαίνουμε καὶ στὸ ὑποσχόμαστε.

Συγχώρησέ μας κι' Ἐσὺ γιὰ νὰ ξαναγι-

νομε καθαροί.

Ὅμως τὴν ἄλλη ὥρα μπορεῖ νὰ πέσου-
με, νὰ λερωθοῦμε. Γι' αὐτὸ δεόμεθα:

«Καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν».

Εἴμαστε ἀδύνατοι, μικροί. «Κάλαμοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου σαλευόμενοι.» Τὸ βλέπουμε ἰκάθε στιγμὴ—ὄσοι ἔχουμε μάτια. Μὴ εἰσενέγκης λοιπὸν.

«Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ».

Σῶσε μας ἀπὸ τὸν «λέοντα τὸν ὠρυόμενον» ποὺ «ζητεῖ τίνα καταπῆρ». Εἶναι δυνατὸς αὐτός, Κύριε. Κι' ἔμεῖς δὲν τὰ θγάζουμε πέρα μαζί του. Ἄπ' τὸν καιρὸ τῆς Εὔας ὡς τὰ σήμερα.

«Ρῦσαι» μας, λέμε σ' Ἐσένα. Γιατί σὲ ποιὸν ἄλλο νὰ καταφύγουμε; Κι' ἂν θέλουν, δὲν μποροῦν νὰ βοηθήσουν. «Ὅλοι τοὺς ἄχρηστοι κι' ἀνώφελοι καθέννας μέσ' τὰ κρίματά του».

Σ' Ἐσένα στρεφόμαστε.

«Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας».

Εἶσαι βασιλιάς, ὁ μόνος βασιλιάς. Κι' ἐξουσιάζεις τέλεια τὸν ὕλικὸ κόσμον καὶ τὸν πνευματικὸν κόσμον. Μόνο ἐσὺ εἶσαι ἀβασίλευτος, χωρὶς δύση.

Γέρνουμε λοιπὸν πάνω στὸ πατρικὸ Σου στήθος. Ἀνασαινομε μὲ ἀνάσαιμα εὐτυχίας. Καὶ σιωποῦμε πιά.

Σοῦ μιλάει μὲ τὰ κρυφὰ τῆς λόγια ἡ καρδιά μας. Ἡ καρδιά τοῦ κουρασμένου παιδιοῦ στὴν καρδιά τοῦ δυνατοῦ Πατέρα. Κι' ἄλλο δὲν μένει παρὰ ν' ἀποκοιμηθοῦμε γλυκὰ καὶ νὰ ξυπνήσουμε καὶ νὰ ζήσουμε ἀναπνέοντας ἐδῶ στὴ γῆ τὸ μύρο τοῦ Παράδεισου.

ΙΩ. ΜΕΝΟΥΝΟΣ

«ΠΕΘΑΙΝΩ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ»

Κύριε Παντοδύναμε! 'Εσύ, Κύριε, θά σώσης αὐτὸ τὸ ἀθῶο Ἔθνος. Εἴμαστε ἁμαρτωλοί, εἶσαι Θεός! 'Ελέησέ μας, φώτισέ μας καὶ κίνησέ μας ἐναντίον τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης, τῆς συστηματικῆς τυραγνίας τῆς πατρίδος καὶ θρησκείας. Εἰς δόξαν σου, Κύριε, σηκώνεται ἀπόψε ἡ σημαία τῆς λευτεριάς ἀναντίον τῆς τυραγνίας! Πατριώτες! Πεθαίνω διὰ τὴν πατρίδα. Στέκω εἰς τὸν ὄρκον μου τὸν πρῶτον. Δὲν μπορῶ, πατρίδα, νὰ σὲ βλέπω τοιούτως καὶ τῶν σκοτωμένων τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γριγές, νὰ διακονεῖν καὶ τὶς νιὲς νὰ τὶς βιάζον διὰ κομμάτι ψωμί εἰς τὴν τιμὴ τους οἱ ἀπατεῶνες τῆς πατρίδος. Γιωμαῖτες οἱ φυλακῆς ἀπὸ ἀγωνιστὰς καὶ στὰ σοκάκια σου διακονεῖν αὐτεῖνοι οἱ ἀγωνισταί, ὅπου χύσανε τὸ αἷμα τους διὰ νὰ ξαναειπωθεῖ «πατρίδα Ἑλλάς». Εἴτε ἐλευτερία κατὰ τοὺς ἀγῶνες μας καὶ θυσίαις μας, εἴτε θάνατος σὲ μᾶς! Πεθαίνω ἐγὼ πρῶτος ἀπὸνε. Ἔχετε γειά, πατριώτες, καὶ εἰς τὴν ἄλλη ζωὴ σμίγομεν, ἐκεῖ ὀποῦνα καὶ οἱ ἄλλοι συναγωνισταί μας, εἰς τὸν κόρπον τοῦ ἀληθινοῦ Βασιλέως, τοῦ μεγάλου Θεοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ. Πατρίδα σ' ἀφίνω ἀνήλικα παιδιὰ καὶ γυναῖκα ἂν τ' ἀφήσουνε ζωντανά, τ' ἀφίνω εἰς τὴν προστασίαν σου. Κοίταξε ὅτ' εἶναι παιδιὰ τοῦ τίμου ἀγωνιστῆ Μακρυγιάννη. Ποτὲ αὐτὸς δὲν σὲ ψύχρανε εἰς τὰ δεινὰ σου καὶ τώρα πρόθυμος νὰ πεθάνῃ διὰ σένα γιὰ νὰ σὲ ἰδοῦνε τὰ παιδιὰ σου ἐλεύθερη Ἑλλάδα κι' ὄχι παλιόμπαθ τῆς τυραγνίας καὶ τῶν κολάκων τῆς. Διὰ τὰ παιδιὰ μου ἀφίνω κηδεμόνες τὸν κύριον Μιχαὴλ Σκινά, Μελά, Δόσιον, Καλλεφουρνά, γυναικάδελφόν μου Σκουζέ καὶ τὴν γυναῖκα μου. Καὶ ν' ἀκολουθήσετε κατὰ τὴν παλιὰ μου διαθήκη ὅ,τι διαλαμβάνει κι' ἂν ἀμελήσετε εἰς τὴν ἄλλη ζωὴ θά μοῦ δώσετε λόγον. Βιαστικὸς γράφω καὶ μὲ τὴν σημαία μου εἰς τὸ χέρι. Ἔχετε γειά ὅλοι καὶ τὴν τυραγνίαν νὰ μὴν τὴν ἀφήσετε νὰ φωλιάσῃ εἰς τὴν πατρίδα, νὰ μὴν ντροπιᾶσετε τόσα αἵματα ποῦ χύθηκαν.

1843 Σεπτεμβρίου 2, μεσάνυχτα.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΙΣ

★

Ἡ διαθήκη τοῦ Μακρυγιάννη εἶναι ἓνα κείμενο σπάνιας λογοτεχνικῆς ἀξίας. Ὑποδειγματικό, θά ἔλεγα, γιὰ τὸ ὕφος καὶ τὸ πνευματικὸ θάθος. Στὰ Νεοελληνικά Γράμματα δύσκολα συναντᾶμε τέτοια κείμενα. Δὲν εἶναι συνταγμένη μὲ τοὺς γραμματικούς κανόνες τοῦ λογιοτατισμοῦ. Εἶναι γραμμένη μὲ τὸ πύρινο πνεῦμα τοῦ ἀληθινοῦ στρατιώτη καὶ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς. Τὴν ἔγραψε τὴν τραγικὴ ἐκείνη νύχτα τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, ὅταν τὸ σπίτι του ἦταν κυκλωμένο ἀπὸ στρατό.

Ὁ Μακρυγιάννης, ἀγάπησε τὸν λαὸ καὶ τὸν πόνεσε. Ἐξῆσε τὰ χτυποκάρδια του καὶ τὶς ἀγωνίες του. Κυριαρχοῦσε ἐντὸς του μιὰ ἐνεστωτικὴ μεταφυσικὴ πίστη, ποῦ ἦταν γι' αὐτὸν ἐνεργητικὴ καὶ βιοματικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ αἶσθημα τῆς οὐσιαστικῆς λευτεριάς ἦταν ἀναπτυγμένο μέσα του. Δὲν μποροῦσε νὰ ἀντέξει καμιάς μορφῆς ἀλυσιδεῖς. Οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, οὔτε γιὰ τὸ λαὸ.

Ἡ ἐποχὴ του ἦταν ἡ πιὸ παραγμένη, ἡ πιὸ σκοτεινὴ τῆς Νεοελληνικῆς Ἱστορίας. Ὁ κοτσαμπάσηδες μὲ τοὺς καλαμαράδες γιὰ τὸ μόνο ποῦ γνοιάζονταν ἦτανε πῶς νὰ πάρουνε τὴν θέση τῶν Τούρκων στὸν ἀφενταδισμό. Θέλανε ἡ σουλτα-

νικὴ ἐξουσία νὰ περάσει στὰ χέρια τους. Κι' αὐτὸ τὸ λέγανε: Κράτος Ἑλληνικό(!). Μιλᾶω γιὰ κείνους ποῦ μέινανε στὴν ψυχὴ κοτσαμπάσηδες, κι' ὄχι ὅσους ὀνοματίζανε, γιατί οἱ πιὸ πολλοὶ δόσανε καὶ χρῆμα καὶ αἷμα στὸν Ἀγῶνα καὶ πολλοὶ στὰ στερνὰ τους πεθάνανε μέσα σὲ ἀνείπωτη ἀνέχεια.

Χρησιμοποίησαν τὸν λογιοτατισμὸ σὰ μέσο ποῦ θὰ κράταγε τὸ λαὸ στὸ σκοτάδι. Δὲν ἀγαπήσανε τὸ λαὸ. Τὸν πολέμησαν. Τὸν εἶδανε σὰν ὑποζύγιο. «Οὔτε ἓνας ἀπὸ τοὺς καλαμαράδες—γράφει ὁ Βλαχογιάννης—δὲν συλλογίστηκε, πολὺ λιγώτερο δὲν ἀποφάσισε νὰ γίνῃ κήρυκας λαϊκός, πατριωτικὸς ἐμπνευστής, νὰ πάῃ μαζί μὲ τὸ λαὸ στὸν πόλεμο. Οὔτε ἓνας ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔβαλε δυὸ λόγια στὸ χαρτί, γραμμένα σὰν γλῶσσα ποῦ ὁ λαὸς νὰ τὴν ἀφτιάξεται σὰν ἀντίλαλο τῶν πόθων του, μὲς' στὴν καρδιά του».

Γι' αὐτὸ πολέμησαν καὶ τὸν Μακρυγιάννη. Μὰ πιότερο τὶς ιδέες του. Ἀλλὰ ὁ Μακρυγιάννης ἔζησε στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑθνους. Καὶ οἱ ιδέες του θὰ πρέπει νὰ μένουν ἱερεῖς παρακαταθήκες σ' ὄλες τὶς γενιὲς τῶν Ἑλλήνων.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΤΟ ΚΟΡΑΚΙ

Το κοράκι με τὰ ἐωσφορικά μάτια ἤρθε σὸν θέβαιος θάνατος...

Πέταξε δαιμονισμένα ἀπὸ τὴν ἄβυσσο. Ξέσχισε τὸ φωτεινὸ σύννεφο. Ἐκοψε τὸ νῆμα τοῦ ἡλίου. Ἐφτασε πάνω ἀπ' τὸ χωράφι τῆς Γῆς, νὰ κατασπαράξει τὸ δόλολευκο ἄρνι. Ἡ ματιά του ἔσταζε ἀναμένο θειάφι. Τὸ ράμφος του ξέρναγε τὴ φωτιά τοῦ Ἄδη. Τὰ φτερά του, γεμάτα σκοτάδι τῆς νύχτας, καλύψανε τὸν ἡλιο. Ἡ κραυγὴ του σκόρπισε παντοῦ αἰμάτινο τρόμο. Ἐνα μαῦρο σύννεφο αἰωρίθηκε πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας. Τὸ ξέσπασμα τῆς πιὸ ἀνελέτητης καταιγίδας ἦταν θέβαιο.

Τὸ δόλολευκο ἄρνι ἦταν φερμένο ἀπ' τὴ χώρα τοῦ ἡλίου. Δὲν ἔμοιαζε μὲ τὰ πρόβατα ποὺ θόσκανε στὸν μεγάλο κάμπο. Ἦταν ἄκακο, καθὼς ὁ οὐράνιος Πατέρας του. Τὰ μάτια του καταυγάζανε δόλολευκο φῶς. Ἡ φωνὴ του, γεμάτη πραότητα κι' ἀλήθεια, σκόρπιζε παντοῦ τὴν ἐλπίδα. Τὸ κοράκι ὠσμίστηκε ἀπὸ τὴν ἄβυσσο τὸ γλυκὸ του κρέας. Ὁ πόθος νὰ τὸ κατασπαράξει, ξεπεπτάχτηκε ἀπ' τὴν ἔστια τῆς καρδιάς του. Διαπέρασε δλόκληρο τὸ εἶναι του. Ἐφτασε ὡς τὰ ἀρπαχτικά του δάχτυλα. Ἐκεῖνα τεντώσανε, τεντώσανε χαλύβδωσαν τὰ νύχια. Καὶ ὁ βίαιος πόθος εἰσχώρησε ὡς τὸ τελευταῖο του μόριο...

Τὸ κοράκι με τὰ ἐωσφορικά μάτια, ἔγραψε κύκλους πάνω ἀπ' τὸ λιθάδι τῆς Γῆς...

Τὸ δόλολευκο ἄρνι πορεύονταν ὀλομόναχο στὴ μεγάλη στράτα. Ἄναζητοῦσε τὸ χαμένο κοπάδι, ποὺ πλανιόταν χρόνια καὶ χρόνια στὰ φαράγγια τοῦ θανάτου, νὰ τὸ ξαναφέρει στὸ λιθάδι τῆς ἐλπίδας. Τὸ κοπάδι, ποὺ εἶχε ξεφύγει τὴ ματιά τοῦ Μεγάλου Ἀφέντη καὶ πέρασε νύχτα στὸν ἀβδελλότοπο. Ἐδῶ, ποὺ παραμονεύει ὕπουλα ἢ κλαμπάτσα ἀνάμεσα στὸ ὀλοπράσινο τριφύλλι. Κάποτε, ἔβσκε σὲ ἔφορα λιθάδια, κάτω ἀπὸ τὸ θλέμμα τοῦ Θεοῦ. Στὰ παραδεισένια χῶματα. Ὁ κάμπος ἦταν μιὰ καταπράσινη θάλασσα. Στὶς

πηγὲς τρέχανε γάργαρα νερά. Στὰ πλατάνια κελαϊδοῦσανε τ' ἀηδόνια. Οἱ μυγδαλιὲς φέρνανε τὴν ἀνοιξη. Ἡ ἀγράμπελη στεφάνωνε τὸ καλοκαίρι. Οἱ φτέρες φλυαροῦσαν ἀνέμελες τὰ δειλινὰ τοῦ φθινόπωρου.

Καὶ τὸ κοπάδι χαιρότανε τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἡλιο. Ὡς τὴ μέρα ποὺ ἔφαγε τὸν καρπὸ ποὺ γιγαντώνει τὴν ἔπαρση. Ποὺ ὀδηγεῖ πέρα ἀπ' τὸ σύνορο τῆς ὑπακοῆς. Ἐκεῖ ποὺ διαφεντεύει ὁ θάνατος. Γεύτηκε ἀσυλλόγιστα τοὺς θλαστοὺς ἀπ' τὸ δένδρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Τότε, ὁ Μεγάλος Ἀφέντης, ὠργίστηκε. Ἐξόρισε τὸ κοπάδι στὸ μόχθο τῆς ἔρημης χώρας. Ἐδῶ, ποὺ τὸ χορτάρι γίνεται φρύγανο ἀπ' τὸ φορτισμὸ τοῦ μίσους. Ποῦ ἢ σιωπὴ σκεπάζει τὸν ὑπερούσιο λόγο. Στὴν ἀνδρὴ καὶ διψασμένη γῆ, ποὺ τὸ σκοτάδι τὰ καλύπτει ὄλα. Ποὺ ἢ ὀδύνη ἐγκυμονεῖ τὸν θάνατο. Ποὺ οἱ αἰῶνες ἐγκυμονοῦν τὴν ὀδύνη.

Τὸ κοπάδι, μέσα στὴν παραζάλη ἀπὸ τὸ δίκαιο διωγμὸ, ὤδευε χωρὶς ὀδηγὸ κι' ἐλπίδα. Ἄναζητοῦσε μιὰν ἔξοδο στὸ φῶς τοῦ θουνοῦ. Ποθοῦσε ἔν' ἀστέρι μέσα στὴ νύχτα. Πλανιότανε μάταια στὸ σύνορο τοῦ κόσμου. Τὰ πρόβατα γενιότανε καὶ πεθαίνανε χωρὶς ν' ἀντικρύσουνε τὸ ὑπερούσιο φῶς. Πέθαιναν ἕναν παράλογο θάνατο. Τὸ θάνατο ποὺ σημαδεύει τὴ ζωὴ. Τὸ μαῦρο σφαλάγγι ἔπνιγε τὰ σώματα. Οἱ σάρκες σαπίζανε πάνω στὸ χῶμα. Μιὰ φριχτὴ ἀποσύνθεση μέσ' στὸ σκοτάδι τῆς ἀτέλειωτης νύχτας.

Κάποτε ἤρθαν τσομπάνηδες νὰ διαφεντέψουν τὸ κοπάδι. Τὸ χωρίσανε σὲ στάνες κατὰ πῶς τοὺς θόλευε. Κι' ἔγινε ὁ καθένας τους ἀφέντης σὲ μιὰ ἀπ' αὐτές. Φτιάξανε μαντριὰ καὶ τὸ φυλακίσανε πίσω ἀπ' τοὺς ψηλοὺς φράχτες. Ὅχι γιὰ νὰ τὸ προστατεύουν ἀπ' τ' ἀγρίμια τοῦ δάσους. Μὰ γιὰ νὰ ἐμπορεύονται στὰ σίγουρα τὴ ζωὴ του. Ἄρπαγες κι' ἀχόρταγοι καθὼς ἦτανε, πέρνανε τὸ γάλα, τὸ μαλλὶ καὶ τὸ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΣΤ. ΠΑΠΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ—ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Η συλλογή Σχολικῶν Τραγουδιῶν τοῦ πρεσβυτέρου Στ. Παπαγαθαγγέλου—ἐφημερίου τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης στὴ Λευκωσία—μὲ τὸν τίτλον «Θεὲ μου νὰ ξημέρωσεν» εἶναι ἕνα ἀκόμη τεκμήριον τῶν προσπαθειῶν οἱ ὁποῖες καταβάλλονται ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους γιὰ νὰ διατηρήσουν ψηλά τὴν πνευματικὴν στάθμην τῶν κατοίκων καὶ εἰδικώτερα τῶν νέων τοῦ μαρτυρικοῦ νησιοῦ.

Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει 50 τραγούδια χωρισμένα σὲ κατηγορίες (προσευχές, ἀπὸ τὶς γιορτές, γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὸν ἀγῶνα, χριστιανικὰ θούρια κ.λ.π.) σὲ στίχους διαφόρων ποιητῶν. Ἡ μουσικὴ εἶναι γραμμένη στὴ Βυζαντινὴ καὶ συγχρόνως καὶ στὴν Εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ. Ἔτσι ἡ διπλὴ γραφὴ θὰ διευκολύνῃ ἀσφαλῶς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς συλλογῆς εὐρύτερα.

Οἱ μελωδίαι ἔχουν καταγραφῆ ὀρθά, οἱ ρυθμικὲς ἀγωγές καὶ οἱ διαστηματικὲς ἀποστάσεις εἶναι κατάλληλες γιὰ παιδιὰ κατωτέρων τάξεων καὶ ἡ ποιητικὴ προσωδία τὶς περισσότερες φορὲς προσηρμοσμένη—ἐκτὸς ὀρισμένων ἐξαιρέσεων—μὲ τὸν μουσικὸ λόγον. Καὶ ἐνῶ ὅλα εἶναι καλὰ καὶ καλοζυγισμένα, λείπει καὶ ἀπὸ τῆς συλλογῆς αὐτῆς, ὅτι λείπει ἀπὸ τὶς περισσότερες σχολικὲς συλλογές.

Ἡ μουσικὴ ψυχογραφία τοῦ σύγχρονου παιδιοῦ. Οἱ περισσότερες συλλογές πού κυκλοφοροῦν σήμερα δὲν ἐκπροσωποῦν μουσικῶς τὰ σύγχρονα παιδιά. Τοὺς λείπει ἡ μελωδικὴ φαντασία, ἡ χυμώδης μελωδία, ἡ ἀπλὴ ἀλλὰ συναρπαστικὴ μελωδία, ὁ συγχρονισμένος ρυθμὸς ὁ ὁποῖος θὰ ἐσοικώσῃ τὸ παιδί καὶ θὰ τὸ ἀναγκάσῃ νὰ κινηθῆ νὰ χορέψῃ, νὰ γελάσῃ, νὰ ρεμβάσῃ ἀκόμη καὶ νὰ μελαγχολήσῃ.

Παρατηρήσατε τὰ παιδιά. Ὅποτε μόνα τους ἢ στὶς συντροφίαις τους, αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην νὰ τραγουδήσουν, εἶναι ἐλάχιστοι οἱ φορὲς πού θὰ καταφύγουν στὸ σχολικὸ τραγούδι (καὶ ὅποτε συμβῆ, θὰ εἶναι πραγματικὰ κάποιον ξεχωριστὸ τραγούδι). Τὶς περισσότερες φορὲς θὰ καταφύγουν στὸ τραγούδι τῆς μόδας. Ὅχι τόσο γιατί, ὅπως πιστεύουν πολλοὶ παιδαγωγοί, εἶναι τραγούδι μόδας, καθημερινό, ὅσο γιατί ἐκπροσωπεῖ ἕνα σύγχρονο

.....
μάτια πού κατασπαράζει αἰῶνες κι' αἰῶνες τὸν ἀμνὸ Σου. Ἔρχεται σὰ βέβαιος θάνατος, γράφει κύκλους πάνω ἀπ' τὸ λιβάδι τῆς Γῆς. Τὰ φτερά του σκεπάζουν τὸν ἥλιο. ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

μελωδικὸ καὶ ρυθμικὸ τύπο πού νοιώθει καὶ ζῆ τὸ παιδί. Δὲν ὑπαινίσσομαι φυσικὰ ν' ἀρχίσουμε νὰ γράφουμε «ταγκό» ἢ ἄλλα χορευτικὰ τραγούδια, ἀλλὰ μποροῦμε κάλλιστα νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε πλείστους συγχρόνους ρυθμούς ἢ ρυθμικὰ σχήματα γεμάτα σφρίγος, ζωτικότητα καὶ κέφι καὶ νὰ τὰ προσαρμόσουμε κατάλληλα πρὸς τὴν «εἰδικὴ περίπτωσιν» τοῦ σχολείου.

Τὸ σχολικὸ τραγούδι καὶ γενικὰ ἡ σχολικὴ μουσικὴ πού τόσο περιφρονητικὰ τῆς συμπεριφέρονται πολλοὶ δοκησίσοφοι τῆς παιδαγωγικῆς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τομεῖς τῆς ἐφηρμοσμένης ψυχολογίας, καὶ τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης. Πρῶτα εἶναι ἐπιστήμη καὶ τελευταῖα ἐκμάθησις τῶν μουσικῶν διαστημάτων.

Τί λείπει λοιπὸν ἀπὸ τὸ «Σχολικὸ» τραγούδι ἢ ὅπως μοιραία τὸ χαρακτηρίζουν, ἀπὸ τὸ «Παιδαγωγικὸ» τραγούδι; Ὁ συγχρονισμός. Καὶ ὅταν λέγω «συγχρονισμὸ» κυριολεκτῶ. Ἡ μουσικὴ ψυχογραφία τοῦ παιδιοῦ τοῦ 1966. Τὸ Σχολικὸ τραγούδι δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὅπως τὸ ἤθελαν ἢ τὸ θέλουν ἀκόμη οἱ παμπάλαιοι ἄμωσοι παιδαγωγοί, ἀπλῶς ἕνα μέσον γιὰ «ὠδική» γιὰ τὸ μάθημα δηλ. ἐκεῖνο πού ὑποχρεώνονται τὰ παιδιά θέλουν δὲν θέλουν... νὰ τραγουδήσουν (ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμιώδης καζούρα τοῦ μαθήματος τῆς ὠδικῆς) ἀλλὰ τραγούδι,—θὰ ριψοκινδυνεύσω τὸν ὄρο—Σχολικῆς Μόδας, πού νὰ συναρπάξῃ, νὰ ξεσηκώσῃ, νὰ διαδίδεται μόνο του ἀπὸ σχολεῖο σὲ σχολεῖο καὶ νὰ κυριεύῃ τὸν μαθητὸκόσμον, ὅπως τόσες ἄλλες μαθητικὲς μόδες.

Τὸ τραγούδι τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ ἀνανεώνεται καὶ νὰ ἀκολουθῆ τὸ παδί.

Καὶ γιὰ τὴν ποίησιν, τί νὰ πῆ κανεὶς, ὅταν οἱ μουσικοὶ καταδέχονται νὰ καταφεύγουν σὲ στιχοπλόκους προκειμένου νὰ ἔβρουν στίχους κατάλληλους νὰ ἐξυπηρετήσουν τὶς διάφορες κατηγορίες τῆς Συλλογῆς γιὰ τὴν «Πατρίδα», τὴ «Φύσιν», γιὰ τὴν «ἐργασία» κ.λ.π.

Ἡ νοικοκυρεμένη συλλογὴ τοῦ π. Παπαγαθαγγέλου μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαρίαν νὰ ξαναθυμηθοῦμε τὸν ἄδικο ξεπεσμό τῆς Σχολικῆς μουσικῆς.

★ ΧΟΡΩΔΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Ἡ συναυλία τῆς χορωδίας τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων Θεσσαλονίκης στὸν «Παρνασσό» (6-1-66) ἦταν ὁμολογουμένως μιὰ εὐχάριστη ἐκπληξίς.

Μιὰ συντροφιά ἀπὸ εὐγενεῖα παιδιά, ἕνας νεαρὸς μάλιστα γερμᾶτος ἐνθουσιασμὸ καὶ ταλέντο, ἕνας θαρραλέος νεαρὸς πιανίστας, μᾶς ἐπαρουσίασαν τὰ ὠραῖα

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ «ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ» τοῦ κ. Παύλου Κυριαζῆ (Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας—Β' ἔκδοση—1965), «μιά ἐπιλογή ἀπὸ μελετήματα καὶ ἄρθρα, δημοσιευμένα σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, σὲ μιά ξαναπλασμένη καὶ συμπληρωμένη ἔκδοση»—ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στὸ προλογικὸ του σημείωμα— εἶναι ἓνα βιβλίον μὲ πολύμορφη θεματογραφία καὶ πνευματικὴ σκόπευση. Τὰ θέματα εἶναι παρμένα τόσο ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ χῶρον καὶ τὸν χῶρον τῆς τέχνης καὶ διανοήσις, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ σύγχρονο προβληματισμὸ πού δημιουργεῖ ἡ ταραγμένη ἐποχὴ μας.

Ἡ πνευματικὴ θεώρηση—μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ὑπερλικού, τοῦ ἰδεαλιστικοῦ—στὰ γεγονότα καὶ στὶς ἰδέες, εἶναι ὁ συνδυετικὸς κρῖκος πού ἐνώνει ὅλα τούτα τὰ θέ-

ματα σὲ μιά ἐνότητα ἔρευνας καὶ στοχασμοῦ. Ἡ στοχαστικὴ διαύγεια καὶ ἡ πίστη, «πὼς ἡ ἀνήσυχη καὶ νευρωτικὴ ἐποχὴ μας κυοφορεῖ κάτι καλλίτερον», κυριαρχοῦν σὲ ὅλες τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου. Ὁ σ., μὲ τὴν μεθοδικότητα πού τὸν διακρίνει, τὴν εὐλικρίνεια καὶ συστηματικότητα, ἀγγίζει τὶς λανθάνουσες χορδὲς τοῦ ψυχικοῦ μας βίου, ἔτσι πού προκαλεῖ τὴν πηγαία συγκίνηση. Ἡ «Περισύλλογὴ» εἶναι μιά θετικὴ προσφορὰ στὸν πνευματικὸ χῶρον.

★

Τὰ εἰκοσιδύο δοκίμια τοῦ κ. Π. Β. Πάσχου εἶναι μιά προσπάθεια ὀρθόδοξου στοχασμοῦ πού φέρνει «ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΥΞΗ», αὐτὸ

Ἐπιστολαί

ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτινες»,

Εἰς τὸ τεύχος Ἰανουαρίου 1966 καὶ εἰς τὸ ἄρθρον «Γιὰ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ χωριοῦ», πού μᾶς δίνει τόσες χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς βιβλιοθήκης σὲ ἓνα σχολεῖο, σὲ ἓνα χωριό, σὲ μιά κοινότητα, θέλω νὰ προσθέσω μιά ἀκόμη περιήρπωση πού τὴν συναντᾷ κανεὶς ἐδῶ στὴν Μακεδονία καὶ ἰδιαιτέρως στὰ χωριά πού κατοικοῦνται ἀπὸ παλαιούς Μακεδόνες. Ἐφαρμόζουν τὴν μέθοδον τῶν δωρεῶν. Δωρεᾶ ἀντὶ μνημοσύνου τόσον ποσὸν διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Σχολείου, τῆς Κοινότητος ἢ τῆς Ἐκκλησίας. Δωρεᾶ ἀντὶ στεφάνου τόσον ποσὸν διὰ τὴν ἀγορὰν βιβλίων ἢ καὶ ὀργάνων πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ Σχολείου. Ὅμοιος καὶ εἰς ἄλλας ἐορταστικὰς περιπτώσεις, οἱ εὐποροὶ χωρικοὶ ἀντὶ ἄλλης σπατάλης προσφέρουν δωρεᾶ εἰς τὸ Σχολεῖον. Νομίζω δὲ πὼς τέτοιους ἀνθρώπους ἔχει ἡ κάθε κοινότης.

ΑΚΤΙΝΕΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 1966

Ἴσως δὲν τοὺς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ ἀκούσουν, νὰ τὸ σκεφθοῦν νὰ τὸ κάμουν πράξη.

Πάντως αὐτὸ τὸ ἄρθρον θὰ πρέπει νὰ διαβασθῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς δασκάλους τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν πόλεων. Πολλὰ πράγματα θὰ ἀποκομίσουν καὶ πολλοὺς τρόπους θὰ σοφισθοῦν, ὄχι μόνο γιὰ τὴν βιβλιοθήκη, μὰ καὶ γιὰ τόσα ἄλλα θέματα πού τοὺς ἀπασχολοῦν καὶ πού νομίζουν ὅτι εἶναι μόνοι. Δίπλα τους εὐρίσκονται οἱ καλοὶ Χριστιανοί, οἱ καλοὶ χωρικοί, πού ἂν διαφωτισθοῦν καὶ φιλοτιμηθοῦν εἶναι ἱκανοὶ νὰ προσφέρουν πολλὰ πράγματα.

Ὁ μαραγκὸς τὸ ἐπιπλο γιὰ τὴν βιβλιοθήκη, ὁ γεωργὸς τὸ δῶρον του στὸν θερισμὸ, ὁ ποιμὴν τὴν δικὴ του προσφορὰ στὸν καιρὸ του, ὁ καπνοπαραγωγὸς τὴν οικονομικὴ του ἐνίσχυσι καὶ ὁ ἀπλὸς χωρικός τὸν κόπον του. Κάτι τέτοιο διαπιστώνει στὸ ἔργο του «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη» καὶ ὁ σοφὸς Πεσταλότσι. Αὐτὸ πού συμβαίνει σὲ τόσα χωριά τῆς Πατρίδος μας. Μόνον πού χρειάζεται ἐφευρετικότης. Χρειάζεται νὰ πληθυνθοῦν οἱ ἀξιωματικὲς «φίλες τῆς βιβλιοθήκης τοῦ χωριοῦ».

Μετὰ τιμῆς

Λ. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

ἀκριβῶς πού λέει καὶ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου. Στὸ ὁμώνυμο τοῦτο βιβλίο μὲ τὶς θυζαντινὲς φιγούρες στὸ ἐξώφυλλο—πού κυκλοφόρησε τὸν περασμένο χρόνο ὁ ἐκδοτικὸς Οἶκος «ΑΣΤΗΡ»—ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ μιὰ πορεία πέρα ἀπὸ τὸ σύνορο τοῦ κόσμου, στὸ χῶρο τὸ μεταφυσικό. Δίχως νὰ ξεπερνᾷ τὸν παραδοσιακὸ στοχασμὸ, πού διαμόρφωσαν οἱ ὀρθόδοξοι Μυστικοί—κυρίως—Πατέρες, οὔτε τὸ κλίμα τῆς ὑπεροπτικῆς αὐτοκατηγορίας πού δημιουργοῦσε ἡ ἀντιπνευματικὴ ταπεινολογία τοῦ «χριστιανικοῦ βίου», θέλει νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴν ἀναζήτηση τοῦ «θείου ἔρωτος». Τὴν ἐπιχειρηματολογία του, γι' αὐτὴ τὴν ἀναζήτηση καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς, τὴν βασίζει στὴν «πεῖρα μεγάλων ἁγίων, πού δὲν συγκρίνονται, χωρὶς φόβο, νὰ ὑπάρξη ἕνας κίνδυνος θλασφημίας ἐκ μέρους μας, μὲ τὰ χαμερπῆ νοήματα καὶ βιώματά μας».

Καὶ ἡ πεῖρα τῶν ἁγίων μᾶς εἶναι ἀπόλυτα χρήσιμη καὶ ἀναγκαία γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν γεύση τῆς ἀγιότητος. Κάτι πού πάει νὰ ξαφανίσει ὁ ἐγωκεντρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας. Γιατί, «πρέπει νὰ ξέρομε πῶς, μετὰ τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο, τὰ πολυτιμότερά μας παραδείγματα ἁγίας βιοτῆς, βρίσκονται στοὺς ἁγίους Πατέρες. Καὶ οἱ λόγοι τους εἶναι ἐκεῖνοι πού θὰ μᾶς δείξουν τὸ σωστὸ δρόμο, πού περνώντας μέσα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, μᾶς φέρνει μπρὸς στὰ πόδια τοῦ Θεοῦ» (σ. 104).

Μὲ τὴν πλοῦσια καὶ πολλῆς φορὲς πληθωρικὴ παράθεση τοῦ πατερικοῦ στοχασμοῦ ὁ σ. ἐπιχειρεῖ νὰ «εἰσαγάγῃ» τὸν ἀναγνωστὴ, στὸν ἄβυσσο χῶρο τῆς νηπτικῆς θεολογίας καὶ τῆς «θεολογίας τῶν δακρύων» (σ. 166). Ἀναντίρρητα, θαυμαστὴ ἡ προσπάθεια. Τοῦτος ὁ χῶρος εἶναι, γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο, χῶρος ἄβυστος. Γιατί ἡ τεχνοκρατικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, ἔφραξε τὸ δρόμο πρὸς αὐτὴ τὴν ἔξοδο. Πιστεῦστέ ὁ κ. Π. θὰ εἶχε πετύχει πολὺ περισσότερο στὴν προσπάθειά του αὐτῆ, ἂν εἶχε ἀπαλλάξει τὴν σκέψη του ἀπὸ τὴν «κοσμικὴ» ἐπίδραση καὶ τὴν ταπεινολογικὴ ἐλαχιστολογία καὶ εἶχε φωτίσει περισσότερο καὶ σωστὰ τὸν παραδοσιακὸ στοχασμὸ, ἔτσι πού ἡ προβολὴ του νὰ διαλύει τὴν νέφωση πού κυριαρχεῖ στὸν σύγχρονο πνευματικὸ χῶρο.

★

Δὲν γοητεύουν μόνο τὸ προσωπικὸ ὕψος καὶ τὸ ζωντανὸ περιεχόμενο πού συναντᾶμε στὶς «ΜΙΚΡΟΖΩΕΣ» τοῦ κ. Τάκη Δόξα (1965), ἀλλὰ καὶ ἡ καλαισ-

θητὴ ἔκδοση τοῦτοῦ τοῦ βιβλίου (Τὸ βιβλίο τυπώθηκε στὸν Πύργο Ἡλείας). Κάτι, πού μᾶς λέγει ὅτι ἡ ἐξωπρωτεύουσα κὴ πνευματικὴ ζωὴ στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο βρίσκεται σὲ πολὺ ἀνώτερο ἐπίπεδο ἀπ' ὅτι στὴν ὑδροκεφαλικὴ πρωτεύουσα. Ἄλλωστε, ἡ ὅλη πνευματικὴ δημιουργία τοῦ συγγραφέα, αὐτὸ φανερώνει ἡ πιὸ σωστὴ ἀπόδειξη τοῦ ἰσχυρισμοῦ. Δὲν εἶναι εὐκόλη ἡ ψυχικὴ ἀντίσταση στὴ φθορὰ πού προκαλεῖ ἐπίμονα ἡ ρουτίνα τῆς ἡρεμῆς καθημερινότητος. Ἡ καθημερινότητα τοῦ ἐπαρχιακοῦ βίου.

Ἡ ἡρεμία καὶ ἡ αὐτοεπανάληψη τῶν πραγμάτων σακατεύουν τὸ πνεῦμα, ὅταν ἡ ψυχικὴ ἀντίσταση μειωθεῖ. Στὶς «Μικροζωές» συναντᾶμε τὸ ἀντίθετο: Φορτισμένη ψυχικὴ ἀντίσταση, πού ὀδηγεῖ σὲ σωστὴ πνευματικὴ πορεία. Τὰ δεκάξη διηγήματα, πού κλείνει τοῦτο τὸ βιβλίο, ἔχουν ὅλα τὰ προσόντα τῆς σωστῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Οἱ ἥρωες εἶναι ἀληθινὰ πρόσωπα, πού ζοῦν καὶ κινουῦνται. Δὲν εἶναι φτιαχτὲς φιγούρες, ἀλλὰ ζωντανοὶ ἄνθρωποι πού αἰσθανόμαστε θέβαιη τὴν παρουσία τους. Ἄκουε τὴ φωνὴ τους καὶ νιώθουμε καυτὴ τὴν ἀνάσα τους καὶ τοὺς καύμους τους. Ἡ διεσδυτικὴ ἱκανότητα τοῦ σ. στὸν ψυχικὸ χῶρο τῶν ἡρώων του, μᾶς αἰχμαλωτίζει ἔτσι, πού μᾶς ἀναγκάζει, ὄχι μόνον νὰ διαβάσουμε ὡς τὸ τέλος τὸ βιβλίο, ἀλλὰ νὰ ἀγαπήσουμε τοὺς ἥρωες του καὶ νὰ κουβεντιάσουμε γιὰ πολὺ μαζί τους. Ἡ ἀξιοπρεπὴς λεπτὴ εἰρωνεία καὶ τὸ διακριτικὸ χιοῦμο πού χρησιμοποιοῖ πολλῆς φορὲς ὁ σ.—ὅταν θέλει νὰ καθαρῆσει τὴν καθημερινὴ ζωὴ ἀπὸ τὰ καρκινώματα τοῦ ἀντιπνευματικοῦ βίου—εἶναι δυὸ θαυμάσια στοιχεῖα, πού συνθέτουν τὸ προσωπικὸ ὕψος, μαζί μὲ τὴ σωστὴ γλῶσσα καὶ σαφήνεια στὸ γράψιμο. Πιστεῦστέ πῶς στὶς «Μικροζωές» τοῦ Τάκη Δόξα ὅλα εἶναι καλοβαλμένα, ὅλα πείθουν, γιὰτί ὅλα αἰσθάνονται καὶ μιλᾶνε, ὡς καὶ τὰ ἄψυχα ἀντικείμενα ἀκόμα.

★

Ὁ Κώστας Παράσχος, στὸ βιβλίο του «Ο ΘΑΝΑΣΟΣ»,—πού κυκλοφόρησαν οἱ ἐκδόσεις «Δαμασκός»—μᾶς ζωντανεῖ τὸ δράμα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Παρακολουθώντας τὸ μικρὸ ἥρώα του, παρακολουθοῦμε τὴν μαρτυρικὴ πορεία τοῦ Μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὸν ἄγριο ξεριζωμὸ του ἀπὸ τὰ πατρικὰ χώματα. Τὸν ξεριζωμὸ πού ἔφερε τὴν διπλὴ καταστροφὴ: τὴν ἀπώλεια τῆς Μικρασίας καὶ τὸ θάψιμο τῆς Μεγά-

λης 'Ιδέας. "Έτσι, τὸ βιβλίο, προσφέρει, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, καὶ τούτη τὴ σημαντική ὑπηρεσία: ζωντανεύει, προπαντός, στοὺς μικροὺς ἀναγνώστες, τὸ ὄραμα τῆς παλῆας χαμένης δόξας. "Ένα ὄραμα πού δὲν πρέπει νὰ σβῆσει ποτέ. "Ο σ. δονεΐται ἀπὸ τὸν ἱστορικό χρόνο πού περιγράφει. Καὶ μαζί δονεῖ καὶ τὸν ἀναγνώστη. Δὲν εἶναι μόνο ἡ θύμηση. Εἶναι τὸ βίωμα. Εἶναι τὸ ἑλληνικό χῶμα πού ξεράθηκε ἀπὸ τὸ πέλμα τὸ βαρβαρικό. Τὸ ὄνειρο πού ἔσβυσε. Οἱ ψυχές πού περιφέρονται πάνω ἀπὸ τὴν ἑλληνική Γῆ, χωρὶς νὰ νιώθουμε τὴν παρουσία τους. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ τραγικό! «Ὁ Θανάσος» μᾶς φέρνει τὶς μῆνες. Μᾶς ζωντανεύει τὸ "Όραμα. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς συγκλονίζει.

★

Τραγουδί ἑαρινὸ στὴν «πρωτοκόρη τῆς γῆς καὶ τούρανοῦ», στὴν 'Ελλάδα εἶναι ὁ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ» τοῦ κ. Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη, ("Εκδόσεις Δωδεκὰτη "Ωρα—"Αθήναι 1965). "Υμνος ἀγάπης στὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικό καὶ τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο.

"Ο στίχος, σωστός καὶ λυρικός, μεστός καὶ χειμαρῶδης, ζωντανεύει τὴν ἀρχαία δόξα πάνω στὰ λευκὰ μάρμαρα, στοὺς ἔσπερινους ναοὺς, στὸ γαλάζιο διάφανο, στὸ ἀνεσπερο φῶς, χωρὶς τυμπανοκρουσίες καὶ φανφαρονισμούς. Μᾶς μιλάει ἀπλᾶ καὶ ἀπέρριπτα γιὰ τὴν ἀρχαία δόξα καὶ τὸ ἑλληνικό πνεῦμα, πού μένει ἀναλοιώτω στους αἰῶνες. "Εδῶ, γεύεσαι ὀλοκληρωτικά καὶ μεθυστικά τὴν ἰδέα καὶ τὸ λόγο πού γέννησαν τὸ ἑλληνικό θαῦμα. Ζῆς τὴ συνέχεια τῆς φυλῆς μέσα στῆς δημιουργίας τὸ μεταγαλεῖο.

"Ο «'Ελληνικός Λόγος» εἶναι μιὰ καθαρὴ ποιητικὴ φωνὴ μέσα στὴ θολὴ ἀπὸ τὴ σύγχυση τοῦ ἄγχους ἐποχῆ μας.

★

Στὴν συλλογὴ «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» τοῦ κ. Σπύρου Κοκκίνη, ἐκλογὴ ἀπὸ τὴν ποιητικὴ του ἐργασία ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1954-1964, παρακολουθοῦμε τὴ σωτὴ ἐκφραστικὴ του πορεία στὸν ποιητικὸ χῶρο. "Η δεκαετία, δείχνει πῶς ὁ ποιητὴς κατάκτησε τὰ ἐκφραστικά μέσα καὶ ἔφθασε σὲ ἕνα σωστὸ προβληματισμό, στὴ φιλοσοφικὴ του θέση μπροστὰ στὰ σύγχρονα κοινωνικά θέματα. Τὴν ποίηση τοῦ κ. Σπύρου Κοκκίνη τὴν χαρακτηρίζει εὐαισθησία καὶ λυρισμός, νοηματικὴ διαύγεια καὶ ἀνθρωπιστικὴ κοσμοθεωριακὴ τοποθέτηση, χωρὶς ωστόσο νὰ δέχεται καὶ μιὰ μεταφυσικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου.

★

"Η ποίηση τῆς Κας Νίτσας Ντούρου—Λήγδα στὴ συλλογὴ τῆς «ΑΡΓΟΠΟΡΗΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ» (Θεσσαλονικὴ 1966) εἶναι παραδοσιακὴ καὶ ὅταν ἀκόμα προσπαθεῖ νὰ ἐκφρασθεῖ μὲ ἐλεύθερο στίχο. Χωρὶς ἰδιαίτερες πνευματικὲς ἀναζητήσεις ἢ κοσμοθεωριακὴ θεμελίωση κινεῖται μέσα στὸ ὀπτικό πεδίο τοῦ ἀνθρώπου πού ζῆ στὸ χῶρο τῆς καθημερινότητας. Δὲν ξέρω ἂν μιὰ τέτοια ποίηση μπορεῖ νὰ ζήσει καὶ νὰ δικαιωθεῖ στὴ σημερινὴ ἐποχὴ. Τὴν ἐποχὴ μὲ τὶς τεράστιες, κυρίως, πνευματικὲς ἀπαιτήσεις. Κι' οὔτε πιστεύω πῶς ἡ καθημερινότητα ἀπὸ μόνη τῆς μπορεῖ νὰ γεννήσει στίχους βιώσιμους.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

★

Γιούλας Μαρκάκης: «Τὰ θαύματα τῆς Παναγίας στὸ "Ιερό τῆς Λούρδης»—"Αθήναι 1965.

Δοκίμιο περὶ πίστεως, μπορεῖ νὰ χαρακτηρίσει κανεὶς τὸ βιβλίο αὐτὸ τῆς κ. Μαρκάκης. "Ένα δοκίμιο, τεκμηριωμένο ἐπάνω στὸ ἱστορικό καὶ ἐπιστημονικὰ ἐλεγμένο γεγονός μίας πηγῆς ἱαμάτων πού πρὶν ἑκατὸ χρόνια παρουσιάστηκε στὰ περίχωρα τῆς μικρῆς γαλλικῆς πόλης τῆς Λούρδης, κοντὰ στὰ Πυρηναῖα. Τὸ νερό τῆς πηγῆς αὐτῆς, πού ἀνάβλυσε θαυματουργικά μέσα σὲ μιὰ σπηλιά, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τῆς Παναγίας σὲ μιὰ χωριατοπούλα, ἔχει θεβαιωθῆ, μὲ χημικὲς ἀναλύσεις, πῶς δὲν περιέχει στοιχεῖα θεραπευτικά. Αὐτὸ εἶναι ἀρκοῦσα ἀπάντηση στοὺς δύσπιστους καὶ στοὺς ὀρθολογιστές, πού θὰ ἤθελαν ν' ἀμφισβητήσουν τὶς δέκα χιλιάδες τῶν θαυμάτων πού ἔχουν γίνεαι στὴν θαυματουργικὴ αὐτὴ πηγὴ, ὡς τὰ σήμερα.

Τὸ χρονικό τῆς κατ' ἀποκάλυψιν παρουσίας τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ προσκυνήματος, εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ τὸ γνωρίζει ὅλος ὁ κόσμος καὶ μάλιστα σήμερα, πού κυριαρχεῖ ἡ δύναμη τῆς ὕλης. Στὴν ἐποχὴ μας πού ἡ θρησκευτικὴ ἀλήθεια ἔχει χάσει τὴν αἴγλη τῆς καὶ ἔχει παραπέσει σὲ συμβατικὴ θέση.

Πρέπει νὰ εὐχαριστήσουμε τὴν συγγραφέα, πού ἐκτὸς ἀπὸ τὶς βιβλιογραφικὲς πηγές μᾶς δίνει καὶ ζωντανές πληροφορίες «ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή τῆς στὸ προσκύνημα. "Η διήγησή τῆς εἶναι ἀπλῆ καὶ εὐχάριστη. "Η κ. Μ. ἔχει ἀναμφισβήτητα λογοτεχνικὸ περιγραφικὸ τάλαντο, ὅπως τὸ ἀπέδειξε καὶ στὸ προηγούμενο βιβλίο τῆς ἢ "Ισπανία. Κατορθώνει σὲ λίγες γραμμὲς νὰ ξαναζωνανέψει τὶς σκηνές τῆς θεραπείας πολλῶν ἀρρώστων. Μᾶς δίνει περιγραφές ἀνάγλυφες τῶν τοποθεσιῶν, μὲ συγκινητικὲς ἀναπαριστάσεις τῶν ἐμφανίσεων τῆς Παναγίας

στο μικρό κορίτσι, την Βερναδέττη, που μετά θάνατον ανακηρύχτηκε 'Αγία. 'Από το βιβλίο αυτό μαθαίνουμε πώς ό περιφημος γιατρός Alexis Cattel ξεκίνησε πολλά χρόνια πριν για τη Λούρδη με την χλευαστική διάθεση άρνητου άπέναντι στα θαύματα της Ιερής πηγής. 'Εκεί παρακολούθησε την στιγμιαία θεραπεία μιός έτοιμοθάνατου σχεδόν άρρωστης που «κατά τύχην» είχε συνταξεδέψει μαζί της. 'Υστερα άπ' αυτό γύρισε πίσω κήρυκας ζηλωτής με θερμούργό πίστη για την ύπερφυσική αλήθεια του «θαύματος».

Τό βιβλιαράκι αυτό είναι πολύτιμο βοήθημα, για νά τονώσει ψυχές, για νά στηρίξει στην πίστη, γιατί βασίζεται στην έξακριβωμένη έμπειρία τόσων και τόσων θεραπευμένων πιστών, που άπό την μεσίτριαν των Χριστιανών και πηγην Ιαμάτων, Παναγιάν Παρθένον, έδέχθηκαν τό θείο έλεος κατά τό ρητόν «γεννηθήτω κατά την πίστιν σου». 'Αλλά ό άναγνώστης του βιβλίου θγάζει και τό συμπέρασμα πώς άν και ή Χριστιανοσύνη είναι μοιρασμένη δογματικά σε διάφορες περιοχές έπιρροών, ή πίστη δέν γνωρίζει όρια, αλλά είναι πανανθρώπινη.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ.

★

Παναγ. Κριτικόυ—Στέλλας Παπαδάκη:

«Μήκωνος και όπιου Ιστορία και έξάπλωσις έν τή περιοχή της ανατολικής Μεσογείου κατά την 'Αρχαιότητα», έν 'Αθήναις 1965. ('Αρχαιολογική έφημερίς 1963). 'Εξαιρετικώς ένδιαφέρουσα και έκτεταμένη μελέτη διά την μήκωνα, τό όποϊον είναι φυτόν ευρύτατα γνωστόν και κατά ποικίλους τρόπους χρησιμοποιούμενον κατά την αρχαιότητα εις τούς διαφόρους λαούς και μέχρι σήμερα. Εις την μελέτην αυτήν έξετάζονται ύπό των δύο συγγραφέων, άπό της φαρμακοϊστορικής πλευράς, όσα έχουν σχέσις με την μήκωνα, τά όποια ευρον κατοπιν έπιτοκαμένης έρευνης εις την διεθνή αρχαιολογικήν βιβλιογραφίαν και εις τά εύρήματα των άνά την 'Ελλάδα αρχαιολογικών έρευνών. 'Αναφέρονται τά χωρία των 'Ελλήνων και Λατίνων κλασικών συγγραφέων, οι όποιοι κάμουν λόγον περί της μήκωνος και της χρήσεώς της και έξετάζονται τά διάφορα αρχαιολογικά εύρήματα, τά όποια άπεικονίζουν ποικιλοτρόπως την μήκωνα, άπό τούς αρχαιολόγους μινωϊκούς χρόνους και έφεξης. Πολλαι φωτογραφίαι αρχαιολογικών εύρημάτων—ειδώλια, άγγεία, σκεύη ποικίλα, νομίσματα, κοσμήματα κ. ά.—δίδουν παραστατικήν

εικόνα περί της θρησκευτικής και θεραπευτικής σημασίας της μήκωνος κατά τούς π. Χ. χρόνους τόσον εις την 'Ελλάδα όσον και εις τούς άλλους λαούς και δη τούς ανατολικούς.

Τό σπουδαιότερον μέρος της μελέτης αυτής είναι τά έπιστημονικά συμπεράσματα των δύο έρευνητών συγγραφέων. Και άλλοτε μου έδόθη ή ευκαιρία νά ύπογραμμίσω την ευρύτητα των γνώσεων των, διότι άν και άνήκουν εις τάς θετικές έπιστήμας έχουν ευρύνει τόσον πολύ τον έπιστημονικόν των όρίζοντα, με πλουσίας ιστορικές και αρχαιολογικές γνώσεις. Αυτό άκριβώς κάμνει τάς μελέτας των ένδιαφερούσας όχι μόνον διά τούς ειδικούς, αλλά και διά κάθε άλλον μορφωμένον και σκεπτόμενον άνθρωπον.

Ε. Ε. Κ.

★

'Η πρόθεση του κ. Νίκου Μοσχονά, στη συλλογή «ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ» Α-Ω ('Αθήνα—1964), ήταν νά μιλήση για τον άγώνα του καλού για τη ζωή «που δέν είναι ζωωδικό διάβα όχ' ότερ πληνήτη μας, άλλ' έχει νόημα κι' άνώτερη κοψιά», όπως σημειώνει κι' ό ίδιος στην αρχή της συλλογής. 'Ο κ. Μ. ακολουθώντας τον κλασσικό στιχο, με πολλούς ιδωματισμούς στη γλώσσα—σε σημείο που κατανάνε και άντιποιητικοί—δέν κατορθώνει νά συγκινήση. Γιατί είναι περισσότερο έγκεφαλικός, λιγώτερο αισθαντικός και σχεδόν καθόλου λυρικός. 'Εξάιρεση είναι τό τραγοϋδι «Ο», για τό λυρικό του στοιχείο. Πιστεύω, στην ποίηση και γενικώτερα στην Τέχνη, ή αισθητική δικαίωση είναι πρωταρχικό στοιχείο για την επιβίωση του καλλιτεχνήματος.

★

«ΟΙ ΑΛΥΤΡΩΤΟΙ» του κ. Γρηγόρη Θ. Στάθη, άν και χαρακτηρίζονται άπό τον ίδιο «σα δρᾶμα πεντάπραχτο», είναι ένα καθαρό έπικό ποίημα με σώστο δεκαπεντασύλλαθο. Θέμα του: Τό κυπριακό έπος. Στόχος του: νά άποκαλύψη την Ιερότητα του άγώνα και την θαρραρότητα της θίας άπ' όπου και άν έρχεται.

Θαυμάζει κανείς και την ποιητική σύνθεση τούτου του κειμένου και την ψυχική άντοχή του ποιητή νά κλείση σε καλοδουλεμένους στίχους την ματογραμμένη Ιστορία του κυπριακού λαού. Οι ήρωες γίνονται σύμβολα, ένσαρκώνουν ιδέες. Σμίγουν με τούς προγόνους για ν' άποδείξουν όχι μόνον την έλληνικότητα της Κύπρου, αλλά και την ένότητα και την συνέχεια στην

έλληνική σκέψη, είτε τούτη γεννήθηκε στο βασίλειο του Δία είτε στο νησί της Ἄφροδιτης.

★

Ὁ κ. Ἀρης Χατζηδάκης, σὸ θεατρικὸ τοῦ «ΣΑΝ ΤΟ ΒΟΥΝΟ ΤΟΝ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ», (Ἐκδόσεις «ΑΝΤΑΙΟΣ»-Ἡράκλειον, 1965) ἐπιχειρεῖ μιά «σκηνική βιογραφία (τοῦ) Ἐλευθερίου Βενιζέλου σὲ 3 μέρη καὶ 13 εἰκόνες». Ἀπὸ τοὺς καλοὺς μαστόρους τοῦ θεατρικοῦ λόγου, χειρίζεται μὲ ἀρκετὴ σκηνικὴ οἰκονομία τὸ θέμα τοῦ καὶ τοποθετεῖ σὲ σωστὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τοὺς ἥρωές του. Μόνο ποὺ ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, χρονικὰ θρῖσκεται ἀκόμη τόσο κοντὰ μας, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται ὅποιαδήποτε «σκηνικὴ» βιογράφησή του. Γιατί, εἶναι φυσικὸ, θὰ λείπει ἀπὸ μιά τέτοια παρουσίαση τὸ τραγικὸ στοιχείο, (στὴν ἀνέλιξη τοῦ μύθου καὶ τὴν ἀνάλυση τῶν χαρακτήρων), στοιχεῖο πρωταρχικὸ σὸ θεατρικὸ λόγο.

★

Μεταφορὰ τοῦ Ἔλιοτ στὴ γλῶσσα μας εἶναι καὶ δύσκολο καὶ ἐπίπονο. Δὲν εἶναι ὁ ποιητὸς μὲ τὰ ἀπλά νοήματα. Καὶ ἀνεξεχνίαστο θάθος στὰ νοήματά του ἔχει καὶ σύνθετες εἰκόνες ἐμφανίζει. Ἡ μεταφυσικὴ του θέση δὲν εἶναι στατικὴ ἢ ἡσυχαστικὴ. Εἶναι ἐξελικτικὴ, τοποθετημένη σὸ χῶρο τοῦ τραγικοῦ ποιητικοῦ λόγου. Ἔτσι, ὁ μεταφραστὴς συναντᾷ πρόσθετες δυσχέρειες: τὴν ἀπόλυτη γνώση τῶν σημειῶν πέμψους καὶ δεκτικῶν ἐστιῶν, ποὺ ἡ ἐπαφή τους γεννάει τὴν ἐλιωτικὴ σκέψη.

Ὁ κ. Κλεῖτος Κύρου ξεπέρασε ὅλες τοῦτες τίς μεταφραστικὲς δυσχέρειες καὶ μᾶς ἔδωσε ἓνα σωστὸ Ἔλιοτ σὸ πῶμα τῆς μετάνοιας «Ἡ ΤΕΤΑΡΤΗ ΤῶΝ ΤΕΦΡῶΝ» (Θεσσαλονίκη, 1965).

Ἡ Τετάρτη τῶν Τεφρῶν, «ἡ ἀπαρχὴ τῆς χριστιανικῆς περιόδου τῆς ἐλιωτικῆς ποιήσης», ὅπως σημειώνει ὁ κ. Κ. «ἀποτελεῖ ἓνα καινούργιο εἶδος δημιουργίας» τόσο γιὰ τὴ μορφή του, ὅσο καὶ γιὰ τὴν οὐσία του. Ὁ στίχος του εἶναι «στίχος θαρῶς, ἐπιβλητικὸς καὶ ὑποβλητικὸς, κάποτε μονότονος, ὕψι ἐκκλησιαστικὴ, ἔλλειψη λογικῆς ἀκολουθίας μὲ πλῆθος ὄνειρικῶν καταστάσεων καὶ λυρικῶν εἰκόνων, σύμβολα διαφοροῦμενα καὶ ἀλληγορικῆς μορφῆς, συνεχεῖς ἐπαναλήψεις καὶ στριφογυρίσματα τῆς σκέψης ἀνάμεσα σὸ καλὸ καὶ σὸ κακὸ, ἐμπειρίες, ταλαντεύσεις καὶ σκιρτήματα ἀπολύτρωσης» (σ. 16). Καὶ ὅπως ὁ κ. Κ. κατῶρθωσε νὰ διατηρήσῃ στὴ μετάφραση σχεδὸν ἀλώθητα ὅλα τούτα τὰ

στοιχεῖα. Ὑστερα οἱ σημειώσεις καὶ τὰ σχόλια ποὺ ἀκολουθοῦν φανερώνουν τὴν σωστὴ καὶ ἐπίμονη δουλειὰ τοῦ μεταφραστοῦ.

Ἔτσι, σὲ τοῦτο τὸ κείμενο, μποροῦμε νὰ χαροῦμε «τὴ ποιήση τῆς μετάνοιας», ὅπως ὀνομάστηκε ἡ Τετάρτη τῶν Τεφρῶν ἀπὸ τὸν ἱ. Ξενεγ, καὶ νὰ παρακολουθήσουμε στὶς σημειώσεις καὶ στὰ σχόλια τὴν πορεία τῆς ἐλιωτικῆς σκέψης.

★

Οἱ «ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚῶΝ ΚΕΙΜΕΝῶΝ, ΠΟΙΗΣΗ-ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ» τῆς Κας Ἀγγελικῆς Νικολοπούλου (Ἐκδόσεις Γρηγόρη-Ἀθήνα 1965) δὲν εἶναι χρήσιμο βοήθημα μόνο «γιὰ τοὺς ὑποψηφίους τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀπολυτηρίου Α' καὶ Β' τύπου». Ἡ μεθοδικότητα καὶ πληρότητα σὸ γράψιμο, ἡ σωστὴ ἐπιλογή καὶ χειρισμὸς τῶν θεμάτων, μαζὶ μὲ τὴν σωστὴ κριτικὴ καὶ τοποθέτηση τῶν κειμένων κάνουν τὸ βιβλίο ἓνα πρῶτο—καὶ βασικὸ θάλεγα—βοήθημα γιὰ ὅσους ἐνδιαφέρονται νὰ κατατοπιστοῦν γύρω ἀπὸ τὰ θέματα καὶ προβλήματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἡ στρωτὴ γλῶσσα καὶ τὸ κριτικὸ πνεῦμα τῆς κάνουν τὸ βιβλίο νὰ ξεπερνᾷ κατὰ πολλὰ τὰ ὅρια ἓνος ἀπλοῦ σχολικοῦ βοηθήματος.

Οἱ ἀναλύσεις, εἶναι μιά σύντομη ἀλλὰ σωστὴ εἰσαγωγὴ στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία.

★

Ὁ Δημήτρης Σταμέλος σὸ βιβλίο τοῦ «ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ» (τὸ ἐλληνικὸ βιβλίο—Ἀθήνα, 1964) μᾶς δίνει ἀνάγλυφα, σωστὰ καὶ καθαρὰ τὴν μεγάλη μορφή τοῦ Ἀγῶνα καὶ τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων τὸ Στρατηγὸ Μακρυγιάννη. Οἱ σελίδες, γραμμένες μὲ ἱστορικὴ ἀντικειμενικότητα, ζωντανεύουν τὸν ἥρωα, τοὺς ἀγῶνες του καὶ τὴν ἐποχὴ του. Ἐποχὴ ταραχμένη, ἀγῶνες πιὸ δύσκολοι καὶ ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα. Γιατί ὁ ἐχθρὸς δὲ θρισκόταν σὸ ἀντίπερα στρατόπεδο, ἀλλὰ μέσα σὸ ἴδιο τὸ ἐθνικὸ στρατόπεδο. Ἀπὸ τὴ μιά μεριά ἡ σκλαβιά ποὺ τοίμαζαν οἱ κοτσαμπάσδες. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἀλυσίδες ποὺ χάλκευεν ὁ σκοταδισμὸς τοῦ λογιωτατισμοῦ καὶ τῶν καλαμαράδων.

Στὴ κρίσιμη ἐκείνη ὥρα «ὁ Μακρυγιάννης σήκωσε πάλι τὸ καρποφύλι νὰ σώσει τὴν Πατρίδα ἀπὸ τοὺς ἐξευτελισμοὺς, τὴν ξενολατρεία καὶ τὴν καινούργια σκλαβιά καὶ ν' ἀνυψώσει μὲ νέα θλαστάρια σὸ δένδρο τῆς λευτεριάς τὸ μεγαλωμένο μὲ τοῦ λαοῦ τὸ αἷμα καὶ ποὺ πάσχιζαν.

ἀφέντες τῆς ἀδικίας, πάλι νά τὸ ξαναρίξουν κάτω» (σ. 172). Ἡ ψυχὴ τοῦ ἥρωα ἦταν γεμάτη ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πίστη στὸ Θεό. Στὸν «Πρῶτο Ὀρκο» ποὺ ἔγραψε ὁ ἴδιος, τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1840, ὠρκίστηκε στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας, νά εἶναι καθαυτὸ Ἕλληνας. Καὶ ἔμεινε Ἕλληνας ὡς τὰ στερνά του. Ἕλληνας καὶ πατριώτης νά φυλάει τὴν Πατρίδα «ἀπὸ κάθε κακὸν καὶ δόλον κι' ἀπάτην ἀπὸ τοὺς δολεροῦς καὶ ἀπατεῶνες, τοὺς ἰδιοτελεῖς καὶ κακοὺς ἀνθρώπους» (σ. 102).

Ὁ Μακρυγιάννης εἶναι ἡ ὠλοκληρωμένη προσωπικότητα. Ὁχι μόνον ὁ στρατιώτης, μὰ πάνω ἀπ' ὅλα ὁ στρατιωτικὸς ἡγέτης ποὺ ἔχει συναίσθηση τῆς εὐθύνης του. Τὸ ἔργο του εἶναι πρωταρχικὰ πνευματικὸ. Ξέρει πόσο δύσκολο πρᾶγμα εἶναι ἡ κατάκτηση τῆς οὐσιαστικῆς λευτεριάς. Πόσο δύσκολο εἶναι ν' ἀντέξουν οἱ ἄνθρωποι στὴ γεύση τούτου τοῦ ὑπερούσιου καρποῦ. «Ἄν μᾶς ἔλεγε κανένας—γράφει ὁ ἴδιος αὐτήν τὴν λευτεριά ὅπου θὰ γευόμαστε, θὰ παρακαλοῦσαμε τὸ Θεὸ νά μᾶς ἀφήσῃ εἰς τοὺς Τούρκους ἄλλα τόσα χρόνια, ὅσο νά γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι τί θὰ εἶπαι Πατρίδα, τί θὰ εἶπαι Ἐλευθερία, τί θὰ

εἶπαι φιλοτιμία, ἀρετὴ καὶ τιμιότης» (σ. 78).

Πολὺ σωστὰ γράφει ὁ κ. Σταμέλος: «Ὁ Μακρυγιάννης κυριαρχεῖ στὸ Εἰκοσιένα γιὰ τὴν παλληκαριά, τὴν δικαιοσύνη, τὴν ἀνιδιοτέλεια, τὴν ἠθικὴ ἔξαρση, τὴν καλλιτεχνικὴ εὐαισθησία, καὶ τὸ ἀπλό, τ' ἀπέραντο πάθος γιὰ τὴν λευτεριά. Ἰδιὸς παραμένει καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὅταν σήκωσε πάλι τὸ καρυοφύλλι νά σώσῃ τὴν πατρίδα ἀπὸ τοὺς ἐξευτελισμοὺς, τὴν ξενολατρεία καὶ τὶς ταπεινώσεις. Ἄδικοπα πολεμώντας δίπλα στὸ λαὸ γιὰ τὰ δικαιώματά του, ἀπόδειξε πειστικώτατα τὴν ἰδεολογικὴ του συνέπεια καὶ τὴν ὀρθοφροσύνη του. Ἡ προσωπικότητά του Μακρυγιάννη μπορεῖ ἄξια νά σταθῇ καὶ σὰν γενικώτερο σύμβολο τῆς Νέας Ἑλλάδας» (σ. 154).

Τὸ ρωμαλέο γράψιμο τοῦ Δ. Σταμέλου—ποὺ λείπουν οἱ ρητορισμοὶ καὶ κυριαρχεῖ τὸ συνθετικὸ στοιχεῖο—μᾶς χάρισε ἕνα ἄρτιο βιβλίον, ποὺ ἀνοίγει σωστὰς ὀρίζοντες στὴ σκέψη τοῦ ἀναγνώστη. Ἐνα βιβλίον ποὺ θὰ μπορούσε νά γίνῃ ὁδηγὸς στὴν πορεία τῆς γενιᾶς μας.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθῆναι 135 (Τηλ. 624-233). —Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 39. —Υπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθῆναι (114). Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρχ. 70, ἔξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

ΜΑΡΙΑ ΙΡΙΣ

ΠΕΡΑ ΑΠ' ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ένα σύγχρονο Έλληνικό μυθιστόρημα που αναφέρεται στη ζωή της οικογενείας. Ένδιαφέρει ιδιαίτερα τους νέους.

Τιμάται δραχ. 40

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 45

ΑΘΗΝΑΙ—ΤΗΛ. 627-035

44

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΞΞΟΥΑΔΙΚΗ ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ

Υ π ο

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχιάτρου.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Materia gravis. —Τό άλλο άκρον. —Ένότης - Σύνθεσις. —Έ στάσις τών μεγάλων. —Έ συνάντησις τών φύλων. —Άληθεις άνδρες - Άληθεις γυναίκες. —Άπό πότε άρχίζει; —Διατί χρειάζεται ή διαφώτισις; —Πώς δικαιολογούν οι γονεΐς τήν σιωπήν των. —Διαφώτισις άπό τήν έμπειρίαν. —Πώς πρέπει νά γίνεται ή διαφώτισις. —Άπό τί ύποφέρουν τά παιδιά. —Μερικά παραδείγματα. —Κίνδυνοι. —Τί θά λέγωμεν. —Άυτοερωτισμός - Άυτοϊκανοποιήσις. —Έ αυτοϊκανοποιήσις εις τό μεγαλύτερο παιδί. —Έ γενετήσιος διαπαιδαγώγησις κατά στάδια ηλικίας. —Έ αυτοκυριαρχία. —Έ γενετήσιος διαπαιδαγώγησις εις τό σχολειόν. —Εις τās νεανικάς κινήσεις. —Μέ τά μάτια άνοικτά. —Βιβλιογραφία.

Πωλείται εις όλα τά βιβλιοπωλεία. Τιμή δραχ. 30.

Παραγγελία: Γραφεία Περιοδικού «Άκτίνες», Άκαδημίας 45, τηλ. 624-233.

Μόλις εκκυκλοφόρησε

54

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Υ π ò

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχιάτρου

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

1. Τò παιδί πού μένει μωρό
2. Πιπίλισμα, όνυχοφαγία
3. Νυκτερινή ένούρησις
4. Τò παιδί πού δέν θέλει νά φάγη
5. "Όταν οί άδελφοί φιλονεικούν
6. Αί δυσκολία: τού πρωτοτόκου
7. Τò μοναχοπαίδι
8. Υίοθετημένα παιδιά
9. Τò πειραχτήρι
10. Τά παιδιά πού θέλουν νά έπικρατούν
11. Παθητικά παιδιά. Υπερενεργητικά παιδιά
12. "Άλλα άνωμαλία τής συμπεριφοράς: ό αύνανισμός, ή όνειροπόλησις, αί ταλαντεύσεις τής διαθέσεως, ή σκληρότης, έπιθετικότητα, μικροί τύρανοι
13. Οί τίτλοι «καλοαναθρεμμένον» και «κακοαναθρεμμένον» παιδι
14. Ό χωρισμός άπό τή μητέρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΙ ΠΟΙΝΑΙ

1. Εισαγωγή
2. Η θία και ή έλευθερία πρόβλημα τού παιδαγωγού
3. Θεωρία τής ποινής
4. Ποίαι αί συνέπειαι τών ποινών
5. Θεραπευτική ποινή
6. Πώς δέν πρέπει νά είναι ή τιμωρία
7. Τά τέσσαρα βασικά στοιχεία τής δικαίας τιμωρίας
8. Η σωματική ποινή
9. Ένας κώδις τής άγωγής
10. Τò πρόβλημα τής ποινής εις τò σχολείον
11. Διά τήν δημιουργίαν ήθικής συνειδήσεως
Βιβλιογραφία

Πωλείται εις όλα τα ειθλιοπωλεία. Τιμή δραχ. 15.

Παραγγέλαι: Γραφεία Περιοδικού «'Ακτίνες», 'Ακαδημίας 45 τηλ. 624-233.